

52

Sfera Politicii

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE FUNDAȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul V 1997

SERVICIILE SECRETE

Editorial Board

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
GHIȚĂ IONESCU

GAIL KLIGMAN
DAN OPRESCU
STELIAN TĂNASE (Editor)
VLADIMIR TISMĂNEANU
G.M. TAMÁS

*Fundatia
Societatea Civilă*

President: DAN GRIGORE

Redacție:
Dan Pavel
(redactor *șef adjunct*)

Radu Dobrescu
Eduard Hellwig
Iulius Rostaș
Sergiu Țâră
Valentin Stan

Grafică:
Tomnița Florescu
Manager:

Acet număr este finanțat de:
**FUND FOR CENTRAL AND EAST
EUROPEAN BOOK PROJECTS**

Amsterdam
SOROS FOUNDATION
Bucharest

SFERA POLITICII este înregistrată
în Catalogul publicațiilor din România
la numărul 4165.

Reproducerea articolelor apărute în
publicația noastră se face numai cu
acordul redacției.

Desktop Publishing
„Omega Press“
Manuela Gheorghiu

Tiparul executat la Tipografia SEMNE

Sfera Politicii

este citită de membrii Parlamentului, de cei mai importanți oameni de afaceri, de inteligenți, oameni politici și studenți.

Sfera Politicii ajunge acolo unde se iau decizii, se creează imagine, se căștigă influență.

Un abonament la **Sfera Politicii** pe șase luni costă 37 000 lei cu taxe poștale.

Outside Romania: Yearly subscription is \$50 or its equivalent in your country's currency (12 issues). Please send checks only to: PO Box 22/212, Bucharest, Romania

Include the following information: name, address, institution, phone number.

Cont FUNDATIA SOCIETATEA CIVILĂ

Lei: 402466026422

USD: 402466028405

BANCKOOP ROSETTI

În atenția cititorilor:

Adresa Fundației Societatea Civilă este:

Intr. Grigore Alexandrescu, nr. 3, ap. 1
oficiul poștal 22/212, București

Fundație tel. 210 75 69; fax: 210 75 69, 22 333 89

Tehnoredactare tel/fax: 610 16 03

Administrație tel.: 673 61 86, 610 59 90

Adresa noastră **Internet:** <http://www.sfos.ro/sfera>

Găsiți Sfera Politicii la:

Librăriile Humanitas: din București și provincie

Librăria '95 (Academiei): București, Calea Victoriei 12

Librăria 155 (Drept): București, Bd. Kogălniceanu 24

Librăria All: București, Bd. Kogălniceanu 95 A

Librăria Kriterion: București, Calea Victoriei 46

Librăria M. Sadoveanu, Bd. Magheru 35

Euromedia: București, str. General Berthelot 41

Librăria 157 (ASE): București

Fundația Cărții: București, Bd. Ana Ipătescu 3

Librăria Bihar Naplo: Oradea

Librăria Omniscope: Craiova

Librăria Universității: Brașov, str. Universității 3

Nord-Est (Monitorul): Iași, str. Smărădan 5

S.C. San Vialy: Iași, Bd. Independenței 22

Librăriile VED: Cluj, str. Helta 59

Sfera Politicii apare la data de 1 a fiecărei luni

Revista poate fi procurată și direct de la sediul Fundației, Intrarea Grigore Alexandrescu nr. 3, ap. 1, sector 1

Cuprins

2. <i>Editorial</i>	Dan Pavel	Noua putere și serviciile
4. <i>Serviciile secrete</i>	Sabina Fati	Secretul informațiilor este secretul puterii
13.	Filip Florian	Moștenirii Securității – în primii ani de democrație
23.	Rodica Chelaru	Serviciul de Protecție și Pază
26.	Cornel Ivanciuc	Darc de seamă despre eriza spionajului românesc
30. <i>Societatea civilă</i>	Alina Mungiu	Intelectualii ca actori politici în Europa de Est: cazul României (I)
32. <i>Partidele în mișcare</i>	Sorin Ioniță	Sistemul de partide din România
38. <i>Anatomia comunismului</i>	Document	Evidența rețelei informative a aparatului de Securitate (I)
43. <i>Actualitatea</i>	Oana Marinescu	Legea lui Gauck versus legea locului
	Radu Dobrescu	
47.	Iulius Rostaș	Partidul Democrat și reforma
49. <i>Politica internațională</i>	Sebastian Huluban	Relațiile ruso-turce și terorismul PKK
52. <i>Sinteze</i>	Gabriel Andreeșu	Evaluarea politicii externe românești
58. <i>Dosar Sfera Politicii</i>	Adrian Marino	Cenzura în România. Schiță istorică (IV)
61. <i>Evenimente științifice</i>	Oana V. Suciu	Secolul 21 și noile sale instituții
63. <i>Cărți și autori</i>	William Totok	Timothy Garton Ash, <i>Die Akte "Romeo". Persönliche Geschichte</i>
64. <i>Semnale</i>		

Noua putere și serviciile

DAN PAVEL

Marele mister care însoțește căderea comunismului în România și înlocuirea sa printr-o societate presupus democratică este: de ce și cum atât de puțin despre fosta poliție politică? De ce nu sună clare căle prin intermediul cărora a avut loc transformarea unor instituții ale represiunii în apărătoare ale democrației? Faptul că în ultimii opt ani tema serviciilor secrete a fost concomitent învăluită în mister și subiect de scandal demonstreză că schimbarea de regim politic din România nu a afectat decât partajul moștenirile comunismului, în plan instituțional și în cel al mentalităților. Ideea lansată de foști direcțori recent dezafectați ai serviciilor că instituțiile conduse de către ei ar fi avut un rol în instaurarea și consolidarea instituțiilor democratice tradează continuitatea de mentalitate între foșii conducători comuniști și liderii (tot comuniști) care i-au înlocuit între decembrie 1989 și noiembrie 1996.

În interpretarea istoricei politice a secolului al XX-lea, teoria cea mai răspândită, atât în rîndul elitelor, cât și al opiniei publice democratice sau al maselor din ţările nedemocratice, este cea conspirativistă. Paradoxul lumii în care trăim este că, în ciuda nenumăratelor conspirații puse la cale de atâtea minți malefice sau chiar benefice, nici una nu reușește în cele din urmă. Căderea sistemului comunist sovietic reprezentă dovedă cea mai convingătoare, cu toate că sistemul stalinist generalizat pe plan internațional a fost rodul minții celei mai suspicioase care a existat vreodată. Stalin-Instaurarea comunismului în România (ca și în alte țări) a fost rodul unei politici cinice, agresive, în care elementul conspirativ a devenit explicit. Aici nu a mai fost vorba despre o conspirație, ci de o politică absolut "deschisă". Scopul noilor conducători ai României era să steargă orice fel de urmă de democrație liberală, piață liberă și societate civilă. Întregul aparat represiv (securitate, poliție, armată, procurură, care cuprindea și componenta represiunii și violenței simbolice, adică partidul, organizațiile de pionieri și tineret, sistemul instituționalizat de învățămînt, televiziunea, radioul, presa scrisă) a fost pus în slujba acestui scop. Marca perfidie a comuniștilor a fost ca ulterior să încerce să disimuleze represiunea sub foma naționalismului de tip stalinist, care a secretat o doctrină a așa-zisului interes național. Interesul național de tip comunist era protejarea partidului unic totalitar și a liderului său. Cine afișă astăzi că, în numele acestui "interes național", a servit vreuna dintre instituțiile enumerate, acela sau minte sau este victimă celei mai complete autoamăgiri de care este în stare mintea omenească.

În căutare de legitimitate, mulți își reconstruiesc astăzi trecutul. În măsura în care acest demers arc o va-

loare pur individuală, de natură catartică, redemptivă, facilitând reintegrarea omului în alt context, totul este O.K. Dar cînd asistăm pasiv la tentative de a rescrie istoria fostelor organe de represiune numai pe motiv că încă mai avem nevoie de acești coloneli și generali, de o serie de diplomați și polițiști, de magistrați și scriitori, atunci suntem compliciti la o grosolană falsificare. Desigur, mai avem nevoie de aceste rele necesare – pînă cînd cei tineri vor crește îndeajuns pentru a-i înlocui –, dar asta nu înseamnă că de dragul lor trebuie să purcedem la revizionismul istoric, care falsifică pînă și rolul pe care l-au avut diferite instituții în cadrul represiunii generale.

Parte integrantă a acestui demers este mitul apărării interesului național de către securitatea internă și externă, diplomație, armată, milиie, justiția comunistă. Prin urmare, toți cei care erau dușmanii acestora – de la Maniu, Mihalache pînă la Coposu și Diaconescu, de la Cristescu pînă la Pacepa și Răceanu – erau considerați dușmani "ai poporului", trădători ai interesului național și ai neamului. O parte dintre acești au fost reabilitați, iar una dintre cele mai frumoase răsturnări morale este prezența unora dintre foșii deținuți politici în funcțiile cele mai înalte ale statului democratic. În schimb, unii continuă să fie considerați trădători, iar pedepsele care le-au fost date de către fostele autorități comuniste rămîn în vigoare. Reversul acestei atitudini este încercarea de a salva cîte ceva din respectabilitatea fostelor instituții ale sistemului totalitar. Dacă nu li s-a făcut transplant de creier, atunci foșii lucrători ai serviciilor de securitate externă și internă, diplomații comuniști, milăjenii, ofițerii din armată etc. rămîn tot ceea ce erau. A-i considera doar ca specialiști, "tehnicieni", reprezentanți o gravă eroare. Desigur, mulți dintre ei s-au transformat în democrați și liberați conviinți. Dar destui s-au refugiat pe teritorul extremismului naționalist, în numele căruia își motivează continuitatea între activitatea trecută și cea prezentă. Însă, prin tot ceea ce a făcut, comunismul a fost contrar intereselor naționale și valorilor democrației librale. Istoria noastră națională și europeană a fost fracturată vreme de aproape o jumătate de secol. Republica Iliescu a încercat să întrețină iluzia că vechiul regim a avut o oarecare legitimitate, dacă nu prin esență sa, măcar prin activitatea unei mari părți a celor care au contribuit la menținerea sa, iar după prăbușirea sa neasteptată au sărit în barca democrației.

Noi trebuie să reclădim continuitatea cu începuturile democrației librale interbelice și să ne încadrăm în actualul sistem mondial al democrației librale. Prin ur-

mare, rolul serviciilor secrete actuale este să apere democrația de amenințări reale și potențiale, să ofre liderilor politici informații, analize și evaluări care să-i ajute în acțul guvernării democratice. Serviciile nu au și nu trebuie să aibă nici un rol politic direct. Funcțiile lor trebuie concepute în cadrul logicii operaționale definite de Clausewitz în legătură cu relația politicieni-militari. Serviciile de *intelligence* aparțin sectorului care deservește ramura executivă a puterii, așa cum o fac și transporturile, comunicăriile etc. Chiar dacă natura muncii lor înepe de sfera unei anumite discrete profesionale, prin faptul că deservesc politicieni reprezentativi, aleși prin vot democratic sau pe cînd sunăti de către aceștia, serviciile de informații deservesc interesul public. Mai bine zis, ar trebui să servească. Or, tocmai acest lucru nu îl făceau ele în timpul comunismului. Dacă îi analizăm pe toți directorii sau șefii postrevoluționari ai acestor servicii, în expresiile publice sau private ale discursului lor, vom descoperi că ei nu au servit interesul public, ci numai interesele de grup sau personale ale foșilor guvernați. Cum vor putea șefii actuali să servească democrația este o chestiune vitală pentru viitorul României.

Regimul politic instaurat în decembrie 1989 conținea în sine premisele democratice, cu toate că prin modul în care a funcționat anii săi îngreună procesul democratizării (hărțuirea și discreditarea opoziției politice și a intelectualității critice, împiedicarea desfășurării unor alegeri corecte, minerade etc.). Aceasta s-a făcut în secret, cu ajutorul serviciilor. Tocmai de aceea, aceste servicii și-au păstrat multe din vechile caracteristici de poliție politică. În ciuda faptului că luptau unele împotriva celorlați, între serviciile de *intelligence* ale democrațiilor librale occidentale și polițiile politice ale statelor totalitare comuniste existau deosebiri radicale, la fel de importante ca și cele dintre regimurile politice însele.¹ Era firesc să nu se petreacă o transformare radicală într-un ritm atât de rapid, mai ales cînd noile servicii au fost făcute tot cu oameni vecchi, pentru care modul în care lucrează serviciile străine de *intelligence* rămîne un mister la fel de impenetrabil precum înnaculată concepție. Mai mult, în condițiile în care democratizarea întîrzie în instituții publice deschise, cum sună cele care țin de puterea juridică, administrația locală, anumite componente ale puterii executive, dar și legislative, poliție, armată, cum era ca ea să se petreacă tocmai în zona cea mai secretă a puterii de stat?

A făcut multă vîlă declarația președintelui Emil Constantinescu cu privire la faptul că alianța forțelor democratice a cîștigat doar alegerile, dar nu și puterea economică. La această disfuncționalitate a democratizării trebuie adăugat faptul că forțele cele mai conservatoare, cele care se opun reformei în mod implicit, dar cu toată ființa lor, sunt tocmai cele care persistă în serviciile moștenitoare ale fostului aparat de stat. Nici în acele sectoare nu a reușit noua alianță politică să cucerească puterea. O ingrozitoare birocrație, numeroasele interese de grup fac ca – indiferent de faptul că în fruntea acestor servicii cu caracter militar au fost numiți civili – ele să se opună în mod făcut,

dar eficient, inițiatiilor de natură a le micșora privilegiile și puterea.

Recentele declarații ale ministrului de externe Adrian Severin pun în evidență faptul că, în afară de persistența activităților fostei securități, continuă să acționeze în România servicii străine, despre care este greu să presupunem că deservesc interesul național. Nu s-a publicat încă nimic despre modul în care au fost create serviciile române de către NKVD și GRU, deci nu știm nimic nici despre învecinarea colaborării cu serviciile succesoare. S-au scris deja o mulțime de istorii ale KGB-ului, dar încă nici una a Securității române.² Să fie acesta un criteriu care ne semnalează faptul că această istorie nu a încetat încă? Oricum, ezitările în a face lumină în aceste chestiuni aliminenteză una dintre cele mai cutremurătoare teorii conspiraționiste: cea care spune că toată povestea cu căderea comunismului nu este decât o uriașă făcătură, o înșelăciune pe scară mare (în rusă *maskirovka*), de natură a încuraja dezvoltarea unor resurse care să ajute la regenerarea comunismului; în acest caz, toate serviciile continuă să acționeze în mod disimulat, iar faptul că mulți dintre foșii kaghebișii și securiști au întemeiat imperii finanță-bancare sau masii de toate tipurile nu este decât o parte din plan. Dacă n-ar fi decât faptul că Polonia, Ungaria și Cehia au intrat în NATO, conspirația aceasta ar fi contrazisă de fapte. Pe de altă parte, există în lumea politică o anumită îngrijorare în legătură cu faptul că destule forțe încă acționează încă pentru a bloca integrarea noastră în lumea occidentală. Singura modalitate de a dezamora scenariu sau tendințele reale este ca în sfîrșit noua putere să se ocupe în mod serios de serviciile secrete, peintru a deveni precum cele occidentale – adică servicii de *intelligence*. □

NOTE:

- Asupra deosebirii radicale dintre serviciile occidentale de *intelligence* și serviciile comuniste de poliție secretă, ca și asupra procesului de transformare a celor din urmă în ceva compatibil cu cele dinții, vezi interviul cu fostul meu profesor de la School of Public Affairs, University of Maryland, College Park, amiralul Stansfield Turner, fostul Director of Central Intelligence, adică al tuturor celor 16 agenții americane de *intelligence*, inclusiv CIA: Dan Pavel, "Knowledge is Power", interviu cu amiralul Stansfield Turner, *Sfera Politicii*, nr. 9, septembrie 1993, în cadrul grupajului tematic "Intelligence și strategie."
- Una dintre acestea a apărut și în traducere românească. Vezi Christopher Andrew & Oleg Gordievski, *KGB. Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, traducere de Doina Mihalcea-Stiuca (București: Ed. ALL, 1994).

DAN PAVEL – studied philosophy at the University of Bucharest, and is Fellow of the Advanced International Seminar on "U.S. Foreign Policy Making Process", School of Public Affairs, University of Maryland.

Secretul informațiilor este secretul puterii

SABINA FATI

Which are the new models and structures of the Romanian intelligence agencies after the collapse of communism – this is the main topic of the study. The author insists on institutional changes, personnel; procedures and norms. A lot of evidence is against idea of a total break-up with practices and abuses of the former political police, Securitatea. The new democratic power in Romania is challenged by the task of restructuring

Mai invizibil ca invizibil este secretul.

JEAN BAUDRILLARD

Se spune despre serviciile secrete că sunt cu atât mai eficiente cu cât se vorbește mai puțin despre ele. Pentru regimurile democratice, aceste servicii sunt considerate un rău necesar, în cele dictoriale serviciile secrete reprezentă principala pîrghie de acțiune a puterii politice. Peste tot însă, acestea sunt înconjurate de mister și, pînă nu demult, chiar și în țările cu tradiții democratice subiectele legate de serviciile de informații erau tabu. Tabu în sensul "imperativului categoric negativ" care constă în totdeauna într-o apărare, niciodată într-o prescripție. Dar, după cum remarcă Revel, orice apărare implică o prescripție, pentru că, dacă și este interzis să traversezi zona verde din față ta, astă înseamnă automat că și se cere să ocolești totă porțiunea. Acțiunile serviciilor secrete sunt greu controlabile, tentaculare, protuberante, acestea sunt dificil de identificat și, deci, dificil de pus în acord cu normele democratice. În statele în care "domnia legii" (*rule of law*) are tradiții, serviciile secrete sunt totuși, într-o oarecare măsură, supuse controlului societății civile.

Practic, este o contradicție în termeni să vorbim despre democrație și servicii secrete. Democrația presupune transparență, acțiuni la vedere, care să demonstreze că există posibilitatea limitării puterii. Or, serviciile secrete, prin chiar denumirea lor, arată că acțiunile acestora nu pot fi desfășurate la lumina zilei, că ele nu pot fi deconspirate, întrucât terenul în care se desfășoară este unul secret, secret pentru securitatea statului și, deci, pentru binele cetățenilor. Dar cum pot și cetățenii dacă aceste instituții lucrează pentru binele lor, de unde pot ei astă dacă acest "bine" nu este mai degrabă în favoarea puterii? Democrația este o formă

de guvernare imperfectă – spun politologii –, dar capabilă să prevină excesele de tot felul ale puterii politice. Există două modalități de limitare a puterii: prima se referă la limitarea puterii din interiorul acestaia prin separarea puterilor în stat și este motivată de Montesquieu prin formula celebră: "puterea trebuie să opreasca puterea"; ceea de-a doua cale de limitare a puterii are în vedere limitarea puterii politice din exterior, prin intermediul contraputerelor, și pune față în față puterea politică și societatea civilă. În condițiile în care separația puterilor în stat devine un principiu formal, insuficient practic, limitarea puterii prin intermediul contraputerelor se dovedește a fi mult mai necesară pentru destinele democratice.¹ Capacitatea societății civile de a controla serviciile secrete într-un stat poate fi una din posibilitățile de limitare a puterii politice.

Dupa cel de-al doilea razboi mondial, serviciile de spionaj au devenit o adevarată industrie, cu mii de profesioniști și cheltuieli anuale de mii de milioane de dolari. Analistii consideră că birocracia secretă a depășit demult ceea ce s-ar putea numi "punctul de eficiență". Serviciile secrete își argumentează, chiar după încheierea Războiului Rece, nevoiește conservării lor prin faptul că "soarta națunii" depinde de ele. De aceea, chestiunea controlului serviciilor secrete este din ce în ce mai discutată în statele occidentale. În mare, această problemă este similară cu aceea a relațiilor dintre militari și civili, agravată însă mult de factorul "secret".

Informațiile înseamnă putere, iar secretul informațiilor este secretul puterii. Istoria a demonstrat acest lucru, serviciile secrete fiind în multe situații actorii principali ai întrigilor politice. Harold L. Wilensky arăta în *Organizational Intelligence – a socio-*

logical survey of use of intelligence in complex organizations că serviciile secrete sunt la fel de greu de controlat în sistemele autoritare ca și în cele democratice, atâtă vreme că secretul de serviciu cere implicit secretul fiecărei operațiuni. Același autor consideră că, într-o perioadă în care asistăm la accelerarea tehnologiei, este foarte probabil ca puterea serviciilor secrete să crească în raport cu autoritatea politică. Acesta este unul dintre motivele pentru care președintii și prim-ministra, dacă nu doresc să devină priozierii proprietății serviciilor de informații, trebuie să găsească noi modalități pentru a aplica efectiv controlul politic asupra acestor instituții, necesitatea acestui control devine însă imperativă în cazul statelor postcomuniste care au preluat structurile secrete din regimurile totalitare.²

Serviciile secrete – instituții ale puterii ?

Specialiștii în servicii secrete spun că principalele probleme ale acestor instituții sunt legate de putere, probabilitate și timp. Astfel, o sarcină importantă a profesioniștilor este să răspundă întrebărilor oamenilor politici despre eventualele pericole privind securitatea națională, despre stabilitatea internă și despre posibile comportamente din interior și exterior pentru perioada de timp dată. Pentru un șef de stat care este nevoie să ia decizii privitoare la securitatea țării, un sistem de informații ideal îi furnizează date exacte ale puterii potențialului inamic (săi el intern sau extern), comportamentul probabil al acestuia, posibilele sale reacții și timpul planificat pentru cea mai previzibilă succesiune de evenimente. Acuratețea informațiilor nu garantează decizia optimă, dar informația incorctă sau inadecvată poate genera dezastre. De aceea, nu este suficient ca informațiile exacte să fie depuse în dosarele guvernului, ci trebuie în primul rînd interpreteate corect și, mai cu seamă, trebuie să ajungă pe mîini bune în timp scurt. Tentativa puterii politice de a folosi în avantajul său informațiile serviciilor secrete este însă foarte mare. Autoritatea politică – scrie Huntington – poate deveni deficită pe două căi: abuzul de autoritate implică exercitarea puterii de către demnitari publici pe alte căi decât cele care au fost considerate legitime de către opinia predominantă în societate – sferea puterii se extinde dincolo de sferea legitimății. Abuzul de autoritate antrenează o schimbare în comportamentul demnitarilor, eroziunea autoritatii

antrenează o schimbare în substanța normelor. Într-o anumită măsură, în orice societate acestea sunt de neevită și fiecare dusă la extrem poate împiedica buna funcționare a societății.³ Vorbind despre comitele Congresului SUA care cercetează eroile serviciilor de informații, Huntington pune în balanță imoralitatea, încalcarea normelor legale și neprofesionalismul serviciului american de spionaj: "comitele Congresului care anchetau activitatea CIA ar fi putut avea curiozitatea să stie cum se face că agenția a eşuat lamentabil în eforturile ei de a-i asasina pe Lumumba sau pe Castro. Dar, în 1975, nimici nu era interesat de incapacitatea agenției de a face ceea ce i se spusese să întreprindă, ci numai de imoralitatea întreprinderii. Pentru că acest tip de demascare să survină, trebuie să existe un mai vast climat de opinie care îi face pe oameni să-i credă pe liderii lor în stare de reie și să doarească pasional să le găsească".⁴ Subordonarea serviciilor de informații puterii politice în absența controlului contraputerii, adică a societății civile, duce la abuz de autoritate, abuz care trebuie prevenit prin lege. Democrațiile cu tradiție au la îndemână un sistem de frânare și contrabalansare a puterilor, de "dependență de popor", care – cum spune Madison – "este prima formă de stăpînire a guvernămintului". Însă, dictaturile au legi cu ajutorul căror concentrarează puterea într-un singur nucleu pentru a controla orice acțiune ce ar fi în opoziție cu politica regimului. "KGB-ul este un stat în stat, dispune de o putere colosală și poate să strivească orice guvernare", spunea în iunie '90 unul dintre generalii agenției sovietice.⁵ Comparând efectivele KGB-ului cu cele ale Gestapo-ului, istoricul Walter Laufer a observat că, în 1991, KGB-ul avea 513.000 de funcționari, în vreme ce Gestapo-ul număra 32.000. În 1937, la Dusseldorf, oraș cu 4 milioane de oameni, lucrau pentru Gestapo 291 de persoane; în 1989, regiunea Rostok-ului, cu 900.000 de locuitori, era controlată de o secție Stasi de 3.600 de oameni, care dispunea de o rețea de 10.000 de informatori.

Tranziția Securității

Pînă în acest moment, în România nu există date verificabile privind efectivele Securității. Generalul Victor Stănculescu, ministru apărării, declară la începutul lui '90 că personalul din cele șase Direcții, inclusiv filialele locale din județe și din București, numără 8.400 de funcționari. Această cifră nu includea și

personalul tehnic din comunicații și nici trupele Ministerului de Interne. Punându-i la socoteală și pe aceștia Ion Iliescu avansa cifra de 15.000 oameni.⁶ Pe 26 decembrie 1989, printr-un decret semnat de Iliescu, DSS trece de sub controlul Ministerului de Interne sub cel al Ministerului Apărării Naționale. La începutul anului 1990, ministrul Apărării, Victor Stănculescu, a făcut publică lista generalilor de Securitate arestați, precizând că toți ofișerii Direcției V (436 în total) au fost trecuți în rezervă și că la fel se va întâmpla și cu cei 611 din cei 1.073 ofișeri ai Direcției IV. Documentele DSS din decembrie 1989 vorbeau despre 1.133 ofișeri de la Direcția IV și 484 de la Direcția V. Denis Deletant scrie că cele declarate de Stănculescu au fost aproape de realitate, dar că sinceritatea lui nu a mers până acolo încât să spună că 595 ofișeri din celelalte Direcții care au fost încadrați aproape *in corpore* în SRI.⁷ Alți autori cred însă că cifra reală a funcționarilor de securitate în timpul regimului Ceaușescu poate fi estimată la 50.000.⁸

În România funcționează în acest moment 9 servicii secrete și toate datele demonstrează că aceste agenții sunt succesoarele fostei Securități. Să amintim, de pildă, că în 1948 Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP) era compusă din 10 direcții (Direcția I de informații interne; Direcția a II-a contraspionaj; Direcția a III-a contrainformații penitenciare și miliție; Direcția a IV-a contrainformații militare; Direcția a V-a de cercetări penale; Direcția a VI-a pentru paza Guvernului; Direcția a VII-a tehnică; Direcția a VIII-a cea de cadre – un fel de securitate a Securității, urmarea activitatea și viața personală a ofișerilor din DGSP; Direcția a IX-a politică; Direcția a X-a, cu funcții administrative, de contabilitate, secretariat și cifru. Structurile de informații externe și contrainformații erau asigurate de servicii speciale, încadrate în Direcțiile I și IV, subordonate Consiliului de Miniștri). Legea Siguranței Naționale (Legea 51 din 1991) nu stabilește clar atribuțiile celor 9 servicii secrete din România, Serviciul Român de Informații (SRI) – autoritate administrativă autonomă, serviciu național; Serviciul de Pază și Protecție (SPP) – serviciu național; Serviciul de Informații Externe (SIE) – serviciu național; Ministerul Apărării Naționale, cu două structuri departamentale de informații: Direcția Informațiilor Militare (DIM) și Direcția de Contraspionaj Militar (DCSM); Ministerul de Interne, cu două structuri departamentale de informații: Serviciul de Informații al Ministerului de Interne (DINI, codificată sub numele

de UM 0215) și Direcția de Supraveghere Operativă și Investigații (DSOI), coordonată de Inspectoratul General al Poliției; Ministerul Justiției, cu o structură departamentală: Serviciul de Informații al Direcției Generale a Penitenciarelor (UM 0400), numit și Serviciul Operativ Independent; Guvernul României are în structurile sale un serviciu propriu de informații, care activează sub denumirea de Serviciul de Telecomunicații Speciale, definit drept organ al puterii executive.⁹

Dintre serviciile de securitate internă, SRI, UM 0215 și SPP sunt cele mai importante, întrucât acestea au preluat principalele efective ale fostei Securități. Deși nu există sondaje de opinie care să arate în ce măsură populația are încredere în aceste instituții, se poate presupune că indicele de încredere este minimal. Imaginea în mass media a serviciilor de informații este în mod evident defavorabilă acestora. Presa a demonstrat în repetate rânduri că agenții de informații sunt continuatoarele fostei Securități. Implicarea serviciilor interne de securitate în diferite evenimente violente cu tentă politică, cum au fost mineriadele și conflictele interetnice, au întărit ideea că aceste agenții sunt moștenitoarele Securității. Democratizarea serviciilor de informații românești nu a început, cum era de așteptat, prin denunțarea acțiunilor fostei Securități. Virgil Măgureanu declara la sfîrșitul anului 1991 că, până în martie 1992, SRI va scoate la iveală "toate crimele și atrocitățile Securității".¹⁰ Acest lucru nu s-a întâmplat până acum, iar noul șef al Serviciului Român de Informații, instalat de președintele Constantinescu în primăvara lui '97, nu a prezentat încă nici un fel de date despre ceea ce a găsit la SRI. De altfel, Costin Georgescu a spus imediat după numirea sa în fruntea SRI că este novice în ceea ce privește munca de informații. La întrebarea cine conduce SRI până când noul șef al SRI se familiarizează cu agenția de spionaj, Virgil Măgureanu a răspuns prompt: "SRI este astfel alcătuit încât se poate autoconduce". Această afirmație poate fi comentată în mai multe feluri: cu sau fără un director civil, agenția de informații își urmează propria strategie; un nou șef al SRI nerodat în munca de informații va putea fi ușor manipulat de ofișerii din interior (ceea ce, de altfel, s-a și întâmplat imediat după numirea lui Costin Georgescu în funcția de director al SRI, când dl. Georgescu a anunțat – 16 iulie 97 – că noul șef al SRI pe zona de vest a țării este colonelul Gheorghe Atudoroaei. Sfătuit greșit, Costin Georgescu nu a știut când a făcut această numire că Atudoroaei

fuse să fie surprins de evenimentele din decembrie '89 în funcția de adjunct al șefului Securității Timiș, ulterior fiind inclus în rîndul inculpaților din "lotul Timișoara". Înainte ca procesul juridic să se fi încheiat, Virgil Măgureanu îl reactivase pe col. Atudoroae în SRI, unde a ocupat mai întâi funcția de șef al zonei de est și apoi pe cea de consilier al șefului SRI pe zona de vest. Noul director al SRI a reparat această bîlbîială abia după ce subiectul a devenit scandal în presă.

Arta de a face revoluția din umbră

Cu cît vom cerceta mai mult personajele în aparență cele mai active ale revoluției, cu atât vom descoperi în ele ceva pasiv și mecanic.

JOSEPH DE MAISTRE, Considerații despre Franța

Serviciul Român de Informații a fost creat prin Decretul 181/1990 imediat după confruntările interetnice de la Tîrgu Mureș (15 martie 1990). Decretul stipula că noul serviciu urma să fie subordonat direct președintelui, în vreme ce CPUN ar fi avut un control limitat asupra lui. Serviciile secrete românești derivează din vechea securitate și sunt considerate de mulți autori ca "inamicul din interior al României", fiind "uneltele puterii neocomuniste, venită la putere prin evenimentele neclarificate încă din decembrie '89".¹¹ Implicarea vechii Securități în evenimentele din decembrie a fost demonstrată teoretic de mai mulți observatori, fără a fi practic recunoscută de personajele principale participante. Derularea faptelor este însă asemănătoare cu ceea ce Françoise Thom numește *ABC-puchist redactat de KGB* ca instrument al loviturii de stat: "1. să nu se piardă inițiativa și să nu se intre în negocieri de nici un fel. Încercarea de a păstra o fațadă democratică este inutilă, pentru că oamenilor nu le-ar veni ideea că ar putea contesta autoritățile, ceea ce constituie primul pas către luptă. 2. să fie înăbușite în față manifestările de nesupunere – mitinguri, greve ale foamei, petiții etc. 3. să se facă fără ezitare apel la populismul clar exprimat. Așa se cîștigă sprijinul maselor. Să fie introduse imediat măsuri economice perceptibile pentru toți, scăderi de prețuri, scoaterea la vînzare a mărfurilor deficitare. În această situație este inutilă grija pentru rata inflației sau eficiența econo-

mică. 4. Oamenii să fie informați neîntîrziat cu privire la crimele adversarilor politici."¹² Cei care au preluat puterea imediat după căderea lui Ceaușescu au urmat fără șovăire această schemă. Fostul director al SRI a negat constant amestecul securității în evenimentele din decembrie, recunoscînd, însă fără a da detalii, că a fost unul dintre personajele principale, dar că "nici unul din rolurile mele din evenimentele din decembrie nu are legătură cu preocupările mele de astăzi".¹³ Pe de altă parte, în "Punctul de vedere preliminar al Serviciului Român de Informații privind evenimentele din decembrie 1989" se pleacă de la premisa că "Revoluția din România este expresia directă a depășirii pragului critic al nemulțumirii de masă privind starea materială și morală a națiunii sub dictatură", accentuîndu-se în același timp teza conform căreia anumite servicii secrete străine au fost implicate în căderea regimului Ceaușescu. În documentul citat se arată că "datele aflate în posesia SRI oferă indicii privind o anumită implicare ungără în desfășurarea evenimentelor din decembrie 1989, îndeosebi la Timișoara"; în schimb, "analiza" SRI evită să facă orice conexiuni privind implicarea KGB: "În raport cu numărul enorm de turiști sovietici aflați pe teritoriul României în preajma revoluției, numărul celor implicați în evenimente este redus, majoritatea comportîndu-se ca și cum ar fi așteptat un ordin, care nu a mai venit". Specialiștii în servicii secrete consideră raportul SRI privind evenimentele din decembrie "nedocumentat", iar pe Virgil Măgureanu drept principalul artizan al acestor evenimente. Marko Milivojevica publică în 1995 un articol în *Jane's Intelligence Review*, în care spunea: "Implimat în revoluția de culise organizată de KGB, care l-a înălțurat pe Ceaușescu în '89, Măgureanu a fost mult timp suspectat de a fi unul dintre pionii principali ai scenei politice poststaliniste din România. Cu excepția lui Iliescu, el este singura figură conducătoare a Revoluției care și-a menținut funcția pînă astăzi".¹⁴

Secretul puterii – secretul SRI

Avin în vedere că oamenii nu ezită deloc să mintă pentru a-și servi interesele sau chiar idealul lor, trebuie să ne așteptăm la aceea că (și să constatăm efectiv că), în materie de politică, informația eficace este aproape mereu falsificată sau selectivă și că rafionamentul eficace constă, în principal, în a încerca să considerăm că unele sint axioane, trecindu-le sub tăcere pe celelalte.

JOSEPH SCHUMPETER, Capitalisme, socialism și democratie

Serviciile secrete

Eșecurile politice și economice ale României din ultimii șapte ani au fost puse de mulți observatori pe seama serviciilor secrete. Serviciul Român de Informații și UM 0215 au fost însă cel mai des acuzate că s-au implicat în chestiuni politice: mineriade, ascultația telefoanelor unor oameni politici și ziariști, intimidații, șantaje, încercări de racolare a unor lideri politici sau intelectuali. Una dintre primele dovezi ale faptului că SRI avea înclinații de poliție politică a fost dată de Adrian Ionescu, fost căpitan de Securitate, trecut în rezervă de Virgil Măgureanu la 15 octombrie 1990. Pe 6 decembrie 1990, Adrian Ionescu adresează o scrisoare deschisă Parlamentului, descriind SRI ca "serviciul personal de securitate" al președintelui Iliescu; fostul căpitan l-a acuzat pe Măgureanu că a transformat Serviciul într-o unealtă a FSN, în ciuda asigurărilor că SRI este o organizație apolitică. În aceeași scrisoare, Adrian Ionescu arată cum a participat SRI la acțiunile informative din Piața Universității în iunie 1990: "În perioada 13-15 iunie '90, cît și în cea premergătoare, eu am participat împreună cu alte cadre din București în Piața Universității, identificîndu-ne cu demonstranții, în scopul cunoașterii liderilor. Metodele de lucru utilizate au fost de atragere a informatorilor Securității pe baza unor stimuli materiali sau, în majoritatea cazurilor, prin șantaj, amenințând cu dosarul existent și angajamentul semnat anterior". Implicarea SRI în viața politică și în mineriada din iunie '90 este demonstrată și de documentele descoperite în mai 1991 la Berevoiești. Ziariștii de la *România liberă* au găsit atunci în groapa de la Berevoiești mai multe sute de kilograme de documente ale SRI și ale fostei securități, între care unele aparținări partidelor din opozitie, iar altele se refereau la disidenții din vremea regimului Ceaușescu. După izbucnirea scandalului Berevoiești, SRI reacționează conform unor reflexe moștenite de la vechiul serviciu de securitate. Astfel, purtătorul de cuvînt al serviciului, Nicolae Ulieru, spune că vina declanșării scandalului este a ziariștilor de la *România liberă*, care trebuiau, conform legii, să informeze SRI despre descoperirea unor documente secrete și să ceară permisiunea de a le face publice, în vîrme ce Virgil Măgureanu susține că este vorba de o ilegalitate a unui grup de ofițeri despre care conduceța SRI nu a știut și că documentele arse și îngropate nu au nici o valoare.¹⁵ După aceste dezvăluri, nici unul dintre ofițerii SRI amestecați în cazul Berevoiești nu face obiectul unui proces juridic, deși Codul penal,

care funcționa în perioada respectivă, prevede la "neglijență în păstrarea secretului de stat", Art. 252, că "neglijența care are drept urmare distrugerea, pierderea sau sustragerea unui document ce constituie secret de stat, precum și neglijența care a dat prilej altor persoane să afle un asemenea secret, dacă fapta este de natură să aducă atingere intereselor statului, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani"; de asemenea, Art. 360 arată că "distrugerea sub orice formă, fără necesitate militară" și "arhivelor de valoare istorică sau științifică" se pedepsește cu închisoare de la 5 la 15 ani, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii. Patru ani mai tîrziu (martie 1995), Virgil Măgureanu recunoștea că "Episodul Berevoiești a însemnat pentru noi o crasă lipsă de profesionalism a celor care au încercat să se debaraseze de rămășițele unor documente care erau totuși foarte concluzive pentru un anume gen de activitate și debarasarea aceasta s-a făcut în pofida legii, fără cunoașterea acestui lucru de către directorul SRI și cu o neglijență condamnabilă față de prezervarea secretului". După scandalul Berevoiești, șeful SRI declară că a făcut o schimbare de 30% a personalului agenției, între care și prim adjunctul lui Măgureanu, gen.mr. Mihai Stan. Detalii despre schimbarea acestuia au fost dezvăluite într-o scrisoare adresată Parlamentului, în aprilie 1992, de către un grup de ofițeri SRI, care și-a păstrat anumitul și care cerea demiterea lui Virgil Măgureanu pentru "amestec sistematic în viața politică a țării". Conform autorilor scrisorii, cel mai mulții dintre cei 1.500 de concediați în urma episodului Berevoiești, erau profesioniști care nu au avut nici o legătură cu nomenclatura comunistică. O acuzație similară a venit din partea colonelului SRI, Marin Iancu, care în ianuarie 1992 a criticat asemănările de stil, metode și structuri dintre SRI și fostă Securitate, avertizînd că Serviciul Român de Informații poate deveni "stat în stat" dacă Parlamentul nu va avea prîghiile necesare de control. Formal, legislativul a intrat în posesia acestor pîrghii o dată cu intrarea în vigoare a legii de organizare a SRI, în februarie '92, dar Comisia parlamentară de control asupra SRI a fost constituită un an mai tîrziu (iunie '94), sub presiunile Occidentului și ale opozitiei. Această Comisie a lăsat însă în suspensie multe probleme legate de democratizarea Serviciului Român de Informații. Motiv pentru care SRI și-a menținut o anumită continuitate în preocupări. În martie 1994 sunt destituiți șefii Direcției de protecție a

SRI, colonelii Maravela și Jugănaru, pentru dezvăluirea unor date secrete care au apărut în *România Mare*, în aprilie '94, șeful diviziei A (responsabil pentru apărarea Constituției), col. Traian Ciceo este nevoit să-și dea demisia după ce anumite documente strict confidențiale despre partide politice și grupări extreme din România au dispărut prin neglijență unor ofițeri inferiori; în iunie '94, șeful Diviziei de contrainformații, gen.mr. Ghe. Diaconescu, este trecut în rezervă cu motivația că nu întrunea calitățile profesionale cerute de funcția pe care o detine, motivație în parte confirmată de faptul că Diaconescu nu a reușit să demastește rețeaua de spionaj din care făcea parte consilierul președintelui Marin Pancea; imediat după această demitere urmează o alta, prin care gen.mr. Dumitru Cristea, adjunct al directorului SRI, este eliberat din funcție după ce a fost acuzat de una dintre studentele de la Institutul Superior de Informații, unde era rector, de hărțuire sexuală. Presa vremii a scris că Măgureanu a instrumentat "scandalul Cristea" pentru a deturna atenția de la cazul mai grav al generalului Diaconescu; în martie '95, ofițerul SRI Chirilă este concediat pentru că a încercat să-l racoleze pe Mihai Răzvan Ungureanu, lector la Universitatea din Iași; în septembrie '95, căpitanul Soare, identificat ca fiind angajat al SRI, face investigații la locuința publicistului H.R. Patapievici; în iunie '95, doi ofițeri SRI au fost surprinși în timpul unei operațiuni de filaj asupra unor ziariști aflați la Terasa Anda din București; în urma scandalului, gen. Victor Marcu, adjunct al directorului SRI, și-a prezentat demisia; la sfîrșitul anului 1995, directorul SRI își publică propriul dosar de informator al Securității în *Evenimentul Zilei*; în aprilie '96, căpitanul SRI Constantin Bucur prezintă într-o conferință de presă a Partidului România Mare mai multe casete audio, prin care încearcă să demonstreze că SRI a interceptat ilegal telefoanele unor oameni politici și ale unor ziariști.

Aceste scandaluri demonstrează, pe de o parte, neprofesionalismul ofițerilor de contrainformații, iar pe de altă parte, menținerea unei structuri conservatoare a SRI, care fie nu reușește, fie nu dorește să se încadreze normelor democratice.

Biletul de intrare (al SRI) în arena politică

Ceea ce constituie incertitudine din punct de vedere problematică reprezintă putere din punctul de vedere al

celor care acționează. În politică, cel care acționează este întotdeauna partizan și se înțelege că nu va accepta sub nici un pretext să renunțe la folosirea informației, indiferent dacă îi conditionează succesul sau eșecul acțiunilor.

MINCHEL CROZIER, *L'acteur et le Systeme*

După schimbarea puterii de la București, Virgil Măgureanu a încercat să justifice activitatea serviciului de informații pe care l-a condus timp de șapte ani spunînd că "un serviciu de informații are un rol diminuat la normal într-o societate stabilizată" și că "în România, această situație urmează să se instituie"; mai mult, Măgureanu argumentează că "într-o societate în care instituțiile sunt în dezvoltare și care se află la intersecția unor interese externe puternice, într-o zonă tampon, pe o hartă pe care se pot urmări creșterea și stabilizarea sferelor de influență, serviciile de informații constituie nu numai un instrument de putere, ci mai ales un instrument de consolidare a instituțiilor publice și a statului".¹⁶ Fostul director al Serviciului Român de Informații a recunoscut astfel pentru prima dată în ziua în care și-a anunțat demisia că serviciile secrete din România acționează în favoarea puterii. Probabil că această declarație s-a vrut una de fidilitate față de noua guvernare, însă ca confirmă rolul jucat de aceste agenții în perioada postdecembristă, cu atât mai mult cu cît Măgureanu insistă și asupra faptului că serviciile secrete sunt un instrument de întărire a instituțiilor publice deși, conform Legii de organizare a SRI (Legea nr. 14 din 1992), "Serviciul Român de Informații organizează și execuță activități pentru culegerea, verificarea și valorificarea informațiilor necesare cunoașterii, prevenirii și contracarării oricărui acțiuni care constituie, potrivit legii, amenințări la adresa siguranței naționale". În statul de drept, instituțiile publice și puterea politică au la îndemnă, și folosesc, instrumentele democratice, nu serviciile secrete pentru consolidarea și stabilitatea lor. Virgil Măgureanu apreciază însă că, în cei șapte ani că a fost în fruntea SRI, "precaritatea și instabilitatea instituțiilor aflate în schimbare au făcut să nu fie foarte clar care este necesarul de informații și modul în care ele trebuiau utilizate". Amestecul SRI în jocul politic este explicit subtil de fostul șef al SRI, care arată în ce măsură serviciul de informații intern este capabil să se muleze după cerințele puterii. "Se poate discuta, spune Măgureanu, în ce măsură obiectivele fostei puteri sunt identice cu cele ale noii puteri; diferența nu înseamnă acuzarea

post factum a Serviciului, ci înțelegerea clară a diferențelor dintre cerințele statului în momente diferite.”¹⁷ Fostul șef al SRI punea în cauză necesitatea intervenției SRI în viața politică din cauza instabilității din România – instabilitate, adăugăm noi, menținută în parte și de anumite reflexe moștenite de Serviciul Român de Informații de la vechea securitate. Constantin Ionescu-Galbeni, reprezentant PNȚCD în Comisia de control SRI, puncta în 1996 căteva situații în care SRI a funcționat ca o poliție politică: “1. Culegere de semnături pentru candidarea la alegerile prezidențiale din 1992 a domnului Viorel Sălăgean. S-a dovedit, fără nici un dubiu, prin investigațiile proprii ale comisiei și prin declarațiile date de trei lucrători din cadrul Secției SRI Timiș, colonel în rezervă Pele Petru, căpitan Vidișa Mihai Florin și căpitan Lungu Ioan, aceștia doi în activitate în momentul de față, că la respectiva secție s-au completat, de către ultimii doi, tabele conținând circa 2.000 de semnături pentru Viorel Sălăgean. Colonelul Pele susține că dispoziția de strîngere a semnăturilor ar fi fost dată de colonelul Bot Vasile – șef post Timișoara, ca venind din partea domnului director Măgureanu. 2. Secției SRI Timiș i s-a cerut de către domnul Virgil Măgureanu întocmirea unui dosar privind “Societatea Timișoara”, conform declarației colonelului Ion Antăescu. De asemenea, un studiu despre “Societatea Timișoara”, conținând 16 file, a fost găsit într-unul din fișetele generalului Diaconescu. 3. În cadrul Diviziunii A, colonelul Juverdeanu a “confecționat” un dosar fals preotului Sandi Melchidinu, pentru a-l compromite ca informator al fostei Securități. Din neghiobie însă, a folosit ortografia de după 1989 pentru un text anterior acestei date și a esuat în ridicol, conform declarațiilor generalului Victor Marcu. 4. Urmărirea Bisericii Catolice din România. Preotul paroh al Catedralei Sf. Iosif din București arată că ofițerul care înainte de 1989 răspunde de Biserica Catolică, pe nume Teodorescu, îl mai căută cîteodată și acum și i-a spus că se ocupă tot de catolici. 5. Cazul Horia Patapievici este și un caz de poliție politică, dar și unul de dezinformare crasă a Comisiei de control de către domnul director Virgil Măgureanu, deoarece căpitanul Soare există și lucrează în SRI. 6. Anumite documente și dosare din fișetele generalului Diaconescu arată preocuparea pentru activități de poliție politică. S-au găsit astfel: fișe ziariști (11 file), fișe societăți mixte (72 file), tabele translatori (132 file), studiu “Societatea Timișoara” (16 file), 195 fotografii

cu evenimentele din Decembrie '89, 72 fotografii privind evenimentele din septembrie 1991, dosare personale (nu citez decât pe cele ale unor persoane decedate): Mihai Botez, fostul ambasador în Statele Unite, și Mozes Rosen, șef Rabin al Cultului Mozaic. 7. Urmărirea unor activități ale PNȚCD. La 25 martie 1995, PNȚCD, în colaborare cu PROPACT, a organizat la Iași un miting al țărănilor din întreaga țară, pentru modificarea Legii fondului funciar și alte revendicări. La miting au participat Corneliu Coposu, Emil Constantinescu și deputatul Vasile Lupu. Cu acest prilej, SRI a trimis tuturor secțiilor județene o adresă prin care se solicită investigarea intențiilor de deplasare, numărul participanților, mijloacele de transport folosite, precum și eventualele preocupări de comitere a unor acțiuni anticonstituționale, cu relevanță pentru siguranța națională. Iată, aşadar, cu ce și despre cine se ocupă Diviziunea de Apărare a Constituției a SRI în martie 1995.”¹⁸

Aceste date enumerate de actualul șef al Comisiei parlamentare de control asupra SRI, alături de multe altele săcute publice în mass media, arată că SRI s-a reorganizat în diviziuni, ale căror domenii de activitate sunt identice în cea mai mare parte cu cele ale direcțiilor vechiului Departament al Securității Statului. Astfel, Diviziunea de Contraspionaj a preluat prerogativele Direcției a III-a DSS și a fost implicată, după informațiile Academiei Cașavencu, în încercarea de șantajare a viceconsulului american la București, Mark Sullivan, printr-o acțiune comună cu KGB. Diviziunea Apărarea Constituției a preluat, la rîndul ei, prerogativele poliției politice, adică ale Direcției I a DSS.¹⁹ Informațiile despre pericolul maghiar apărute de-a lungul anilor în rapoartele anuale ale SRI sunt furnizate de această direcție. În vreme ce Diviziunea Contrainformații Economice a preluat rolul Direcției a II-a de Contrasabotaj a DSS. Multe dintre rapoartele acestei Diviziuni încearcă și în 1997 să demonstreze că anumite investiții străine aduc atingere siguranței naționale sau că anumite legi propuse de nouă executivă periclităzează stabilitatea internă. Șeful Comisiei de control parlamentar asupra SRI, Constantin Ionescu-Galbeni, spune, de pildă, că “S.R.I. ia poziție netă împotriva modificării Legii nr. 35/1991 privind regimul investițiilor străine în România și manifestă o împotrivare categorică la modificarea Legii nr. 18/1991, modificare considerată distructivă sub aspect economic și cu impact negativ major în plan social. În același

domeniu, S.R.I. se face purtător de cuvînt al nomenclaturii din agricultură, susținînd că: “desființarea unităților agricole de stat va provoca distrugerea singurului segment organizat din agricultură care produce la parametri relativ corespunzători”.²⁰ Serviciul Român de Informații își depășește atribuțiile și atunci cînd face caracterizări ale orientărilor politice din parlament, cum a fost cazul raportului prezentat în 1997 de această instituție, raport care, o data în plus, prezintă cu nedisimulată antipatie investițiile străine în România. Pericolul apropierei României de țările occidentale a fost lait motivul tuturor rapoartelor SRI.

În căutarea normalității

Serviciile românești de spionaj funcționează și după alegerile din noiembrie '96 cu aceleași structuri și după aceleași modele. Schimbările la vîrf impuse de noua putere nu au condus la schimbări structurale în serviciile de informații. Nici executivul și nici legislativul nu au propus proiecte de legi pentru aceste agenții. S-ar putea invoca, pe de o parte, faptul că SRI are deja o lege proprie de funcționare, iar pe de altă parte, că toate celelalte opt servicii de informații funcționează în conformitate cu Legea siguranței naționale, la fel cum se întîmplă, de pildă, în Statele Unite, unde Actul Național de Securitate din 1947 definește în clar toate atribuțiile Agenției Centrale de Informații și ale Programului Național de Spionaj. Însă, Legea siguranței naționale a României nu precizează domeniile de competență ale serviciilor de informații, cu excepția celor care rezultă din denumirile lor. Cu excepția SRI, care este supus controlului parlamentar, asupra celoralte nu există nici un fel de control. Bugetele lor, în afara Serviciului Român de Informații și a Serviciului de Telecomunicații Speciale, nu se cunosc nici măcar cu aproximație. Fondurile curente ale serviciilor speciale sunt subiecte ale dezbatelor publice în statele democratice; astfel, în SUA, se cunosc bugetele defalcate ale acestor servicii. Roger Hilsman, profesor de relații internaționale la Universitatea Columbia, pune în discuție, plecînd de la aceste bugete, rolurile serviciilor americane de informații după încheierea Războiului Rece; el spune că pentru 1996 bugetul CIA era de 3,1 mld. \$, că agențile de informații ale Pentagonului au primit 13,2 mld. \$, iar pentru activitățile secrete din Armată și din Aviația și Marina militară au fost alocați

10,4 mld. \$.²¹ Noul regim de la București nu a început încă o dezbatere asupra necesității și orientării pe care cele nouă servicii de securitate le au acum, cînd România dorește să facă parte din NATO și Uniunea Europeană. Nici chiar după scandalul public în care a fost deconspirat un diplomat elvețian pentru activități de spionaj în favoarea României, șeful Serviciului de Informații Externe nu a făcut o declarație publică în care să spună că Bucureștiul nu mai desfășoară activități de spionaj în țările occidentale, deși declarații de acest fel au făcut toți șefii agenților de spionaj din Europa Centrală și de Est. De altfel, Cătălin Harnagea, după ce a preluat conducerea SIE, a spus că nu va face restructurări în Serviciul de Informații Externe “deoarece această instituție nu este o societate comercială care să se supună legilor economiei de piață”.²² Practic, despre Serviciul de Informații Externe se știe că a preluat logistica și personalul fostei Direcții de Informații Externe, care funcționa sub regimul Ceaușescu. Fostul președinte al Camerei Deputaților, Adrian Năstase, care a deținut o perioadă și portofoliul externalor, a declarat fără ocol că “legături cu serviciile de informații au avut toți diplomații români și nu este nimic ruinos în asta. Le-au avut înainte și le au și acum”.²³

Serviciile secrete românești rămîn și după alternanța la putere din 1996 într-un con de umbră, iar repudierea trecutului în ceea ce le privește a fost mereu superficială, întrucăt această repudiere nu s-a întemeiat nicicind pe scoaterea la iveală și înțelegerea în profunzime a principiilor totalitare care le-au guvernat. Serviciile românești de informații sunt structuri ale puterii, după cum a lăsat să se înțeleagă Virgil Măgureanu. În orice stat, fie el democratic sau totalitar, serviciile de spionaj rămîn avatare ale răului etern, diferența fiind că unele pot și sunt controlate prin pîrgăii democratice, în vreme ce altele se supun și sunt controlate doar de putere.

În România, serviciile de informații se diferențiază în structuri de suprafață, aparente, și structuri de adîncime, ascunse, și chiar dacă nu mai funcționează la fel ca pînă acum șapte ani – după principiile lui Noriega, “ciomegele pentru nehotărîți, gloanțele pentru dușmani și banii pentru prieteni” –, aceste agenții rămîn instituțiile cele mai fragile ale democrației românești. □

NOTE:

1. Vasile Boari, "Democrație și tranziție. Paradoxurile democratizării în fostele țări comuniste", *Polis*, nr. 3, 1994.
2. Într-un interviu acordat de Liviu Turcu, fost ofițer de securitate, fugit în Occident înainte de evenimentele din decembrie '89, Europei Libere în noiembrie '92, acesta spunea că "în cadrul aparatului și, mai ales, al structurilor moștenite de la fostul regim există instituții de o importanță covârșitoare, în legătură cu care președintele nu are decât două alternative: ori face curat, dar într-un mod intelligent, înlocuind personajele compromise, recuperând pe cei care consideră că au capacitatea de a servi, din punct de vedere profesional, noua putere politică; ori rămâne prizonierul acestor instituții – alternativă foarte neplăcută. Personal, consider că președintele Iliescu s-a aflat mult timp în această din urmă situație. Din acest punct de vedere a pătit-o și fostul dictator. Un serviciu de informații – care trebuie deci să întocmească buletine informative – are posibilitatea, prin cei care se ocupă de redactarea acestor buletine, să informeze sau să dezinformeze; ei pot să filtreze informațiile pe care le obțin, utilizând criterii politice, ceea ce este desigur inacceptabil pentru o instituție care trebuie să fie neutră din punct de vedere politic". Vezi și Emil Hurezeanu, *Cutia neagră*, Albatros, 1997, București.
3. Samuel P. Huntington, *Viața politică americană*, Humanitas, 1994, București.
4. S.P. Huntington, *op. cit.*
5. Oleg Kalugin, în *Nouvelles de Moscou*, 24 iunie 1990, citat de François Thom în *Sfărșiturile comunismului*, Polirom, 1996, Iași.
6. Dennis Deletant, *Istoria Securității de la înființare până în prezent ("Ceaușescu and the Security, Coercition and Dissent in Romania, on 1965-1989")*, Hurst & Co, London, 1995.
7. D. Deletant, *op. cit.* Numărul funcționarilor care lucrau în Securitate pare să se fi menținut în jurul cifrei de 15.000 în perioada 1948-1989. După înființare, DGSP număra 1.151 ofițeri, dintre care 848 făceau parte din staff-ul tehnic sau din personalul de întreținere. Direcțiile regionale numărau împreună 2.822 ofițeri, două treimi fiind personal manual și auxiliar. Aceste cifre nu includ informatorii care făceau ca Securitatea să funcționeze că mai bine. După datele prezentate lui Denis Deletant în 1991, DGSP avea în schemă 15.280 posturi, în care erau încadrăți 4.173 muncitori, 143 foști muncitori agricoli, 3.484 țărani săraci, 508 țărani mijlociști, 853 funcționari, 131 meseriași, 107 comercianți etc. La prima sa apariție în Parlament (22 noiembrie 1990), directorul SRI, Virgil Măgureanu, a prezentat mai multe date: pînă în 22 decem-
8. V.G. Băleanu, "The Enemy Within: The Romanian Intelligence Service in Transition", în *Conflict Studies Research Centre*, The Royal Military Academy Sandhurst Camberley, January, 1995.
9. *Critica Securității Pure*, nr. 1/1997 – Studiu comparativ al actelor normative ce legiferează activitatea serviciilor de informații, editat de Academia Cafavencu.
10. Emil Hurezeanu, *Cutia neagră – istoria prezenta a României în 1001 de minute la microfonul Europei Libere*, Albatros, 1997, București.
11. V.G. Băleanu, *op. cit.*
12. F. Thom, *op. cit.*
13. *Ibid.* (10).
14. Marko Milivojevica, "Serviciile secrete românești", apărut în *Jane's Intelligence Review* și preluat de revista 22, 12-18 aprilie, 1995.
15. *România liberă*, 31 mai 1991.
16. Stenograma ședinței comune a Senatului și Camerei Deputaților din data de 30 aprilie 1997, ședință în care Virgil Măgureanu și-a anunțat demisia
17. *Ibid.* (16).
18. Stenograma ședinței comune a Senatului și Camerei Deputaților din 19 iunie 1996, dată la care șeful SRI, Virgil Măgureanu a prezentat Raportul anual al SRI.
19. *Critica Securității Pure*, *ibid.* (9).
20. *Ibid.* (16).
21. Roger Hilsman, "Does the CIA Still Have a Role?", în *Foreign Affairs*, sept/oct 1995.
22. *Adevărul*, 10 septembrie 1997.
23. Într-un interviu acordat cotidianului *Transilvania Express*, 15 martie 1994.

SABINA FATI – studied Journalism and Political Science at the University of Bucharest. She works as correspondent for Radio Free Europe.

Moștenitorii Securității

– în primii ani de democrație
**FILIP FLORIAN
MARIUS OPREA**

The story of how former Securitate transformed itself into new intelligence agencies is a thriller. The authors give a full account on two very controversial services – Romanian Service of Information and UM-0215. All the political scandals that accompanied these tumultuous years of transition from communist totalitarian system to democracy had their correspondent in the history of these services.

Cei care au crezut după 22 decembrie că vor înălțarea Securitățea și-au făcut iluzii. Securitatea din România, și fel ca toate instituțiile similare din fostele țări sociale, este organizată în așa fel încât, chiar dacă unii dintre șefii ei dispar, funcționează în continuare fără ei. Ierarhia este organizată pe principiul șirului indian, sau ca o coadă pe un singur rînd. Când unul dintr-șefi dispără, șirul face un pas în față și locurile sănt ocupate automat. Această organizare are totuși o lăbă, care a distrus unitatea aparatului: dacă șeful din capul șirului o ia în altă direcție, tot șirul îl urmăză.

(colonel de Securitate din Dolj, pensionat la cerere în 1990)

Dizolvarea Securității în apele puterii

Gruparea care a preluat puterea în România în decembrie 1989, imediat după fuga precipitată a soților Ceaușescu, s-a îngrijit de la bun început de soarta Departamentului Securității Statului – fie și numai din cauză că mulți dintre componenții ei fuseseră, ca opozanți ai lui Ceaușescu din interiorul regimului, subiecți ajăteniției temutei poliții politice a regimului comunist. În haosul generalizat care a dominat în acele zile, modul de dizolvare și de punere sub control a DSS n-a fost clar precizat din prima clipă în succesiunea de acte normative crinse de puterea provizorie în acest sens. Mai întâi, în Comunicatul către țară al CFSN, citit la Televiziune de Ion Iliescu pe 22 decembrie 1989 în cursul serii, se spunea doar că "întreaga putere în stat este preluată de Consiliului Frontului Salvației Naționale. Lui î se va subordona Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a

Dacă la nivelul documentelor oficiale povestea demolării Departamentului Securității Statului s-a rezumat la textele amintite ceva mai devreme, cu totul altfel au stat lucrurile în plan concret. Ura unei țări întregi împotriva Securității a dus prețutindeni în decembrie '89 la luarea cu asalt a sediilor acestei instituții și la catalogarea salariașilor DSS drept teroriști. Dacă, în Sibiu, clădirea Inspectoratului Județean al

Ministerului de Interne a fost transformată în ruine, iar lucrătorii ei încălziți prizonieri într-un strand dezafectat, și în alte din localitățile țării, odată identificați, unii dintre securiști au fost sub observație sau chiar au fost arestați și trecuți sub pază militară. În paralel, unele cadre DSS au căutat să-și pună pielea la adăpost cînd mai rapid cu putință, iar alți ofițeri și subofițeri au profitat de balamucul peste tot prezent și, nu doar că au distrus, dar mai ales au sustras documente importante, pe care ulterior le-au utilizat în folos personal, pentru a-și proteja viitorul, sau în reglarea unor conturi. Pentru a oferi un singur exemplu al dimensiunilor fenomenului, un singur exemplu, tot din Sibiu: în decorul hiperagitat din decembrie 1989, cînd orice zvon căptă dimensiuni astronomice, cînd orice suspect era automat acuzat de terorism, cînd străzile erau mai populate ca uciocătă, în acest oraș au fost omorâți doi ofițeri ai DSS – seful arhivelor Securității și subofițerul care răspundea de corespondență secretă. Amândoi au fost împușcați din spate, în zone foarte liniștite ale orașului.

*

Arestarea pe 31 decembrie 1989 a general-colonelului Julian Vlad, sefului DSS, a general-locotenentilor Gheorghe Bucurescu și Aristotele Stamatou, adjuncții ministrului de interne Postelnicu și a general-locotenentului Vasile Gheorghe, fost șef de direcție în MI, a avut darul – cel puțin pentru un timp – să lase impresia că noua putere instalată în România are cu adevărat de gînd să o rupă cu trecutul. De altfel, după 22 decembrie, ofițerii Securității au ajuns practic la dispariția instituției în care lucraseră. Cu toate acestea, documentele stocate în arhivele DSS, vasta rețea de informatori, potențialele servicii care puteau fi aduse de către ofițerii de informații și, nu în ultimă instanță, a facerile „de milioane” ale Securității nu puteau rămîne nevalorificate sau lăsate de izbeliște.

Pe fondul manipulării opiniei publice, în primele luni ale anului 1990 s-a desfășurat o intensă activitate de regrupare a „famililor” securistice, în paralel cu eforturile unor demnitari ai armatei cu vîrfuri ale fostului Departament al Securității Statului, a venit și vremea deciziilor „asezate”. S-a trecut deci la o judecăță împlinire a moștenirii Securității. Am văzut că, formal, DSS trecuse încă din 22 decembrie

în subordinea Ministerului Apărării. În 31 decembrie, imediat după arestarea lui Julian Vlad și a apropiatilor săi, președintele CFSN, Ion Iliescu, l-a numit comandanț al Departamentului Securității Statului pe Gelu Voican Voiculescu (la acea dată, viceprim-ministrul în guvernul provizoriu). În seara aceleiași zile, la orele 22, el a organizat o ședință extraordinară la sediul Internelor, convocîndu-i pe ofițerii superiori din Securitate. La întînire, Voican le-a garantat ofițerilor DSS că noua putere nu va purta un război împotriva persoanelor, ci se va limita doar la dezmembrarea structurilor poliției politice comuniste. Începînd cu 2 ianuarie 1990, generalul Militaru și Voican Voiculescu au coordonat preluarea de către MApN a structurilor Securității. Concret însă, cadrele DSS nu au primit funcții militare în cauzările și comandamentele armatei, ci și-au continuat activitatea în vechile sedii, într-un provizoriat dominat de confuzie.

Paralel, pe un alt plan începuse propria acțiune de control asupra unor structuri din fosta Securitate un fost profesor la Academia Ștefan Gheorghiu, intrat și el înainte de 1989 în dizgrația lui Ceaușescu și mutat din București la Focșani, sub supravegherea poliției politice comuniste. Virgil Măgureanu, specialist în teoria puterii și în istoria gîndirii politice, a înțeles probabil cel mai bine importanța moștenirii Securității. În 22 decembrie el se afla în Giurtelec Hodod, județul Sălaj, localitatea natală, dar s-a grăbit să ajungă la București imediat după fuga cuplului Ceaușescu. În seara de 22 decembrie a poposit la Cluj, iar a doua zi dimineață, ajuns în capitală, s-a deplasat mai întîi la Televiziune, după care, în jurul orelor 10, Măgureanu se afla la sediul Securității din strada Eforiei, unde s-a întîlnit cu unii dintre viitorii săi colaboratori. „Deși s-a fabulat mult pe tema faptului că eram un ilustru necunoscut, totuși, datorită unor relații anterioare, proveniente în special din faptul că am fost 20 de ani profesor la Academia de partid, mă cunoștea multă lume”, a explicat el ulterior succesul apariției la București. Dar relația sa cu ofițerii de Securitate nu era doar de această natură, întrucât în 1976 Virgil Măgureanu lucra efectiv, cu gradul de căpitan, în departamentul de analiză-sinteza al Direcției de Informații Externe.

Încă din primele zile ale anului 1990, puterea „provizorie” a Frontului a cunoscut confruntări cu o neașteptată de puternică opoziție, care miza pe redescoperirea sentimentelor anticomuniste. Pentru prima dată, persoane care cunoscuseră viața politică și concepeau exercitarea puterii doar prin partid unic, și-au

simțit amenințare pozițile de către mecanismul democratic de tip pluralist, în care se vedea angrenare de presiunea unor partide politice dintodeauna considerate revoluție, „istorice” în sens peiorativ. Reflexele confruntării cu „burghezia și moșierimea” s-au redescoperit rapid în sinul puterii de sorginte comunism-reformistă, întrînd chiar în temele favorite de campanie electorală; ele au căpătat în planul discuției de față forma recuperării instituționale a poliției politice comuniste, care apăruse regimul vreme de jumătate de veac în fața agresiunii „fostelor clase exploatatoare”.

În aceste condiții, foști ofițeri ai Securității au reîntrat în scenă, în solda noii puteri, din ce în ce mai puțin transparentă și binevoitoare. Această recuperare s-a resimțit rapid și în universul cotidian. Dacă în primele zile din 1990 era anunțată cu surse și trîmbițe dezafectarea centralelor de interceptare a conorbirilor telefonice, peste acest subiect s-a așezat curînd o linie de mormînt și toate încercările unor jurnaliști de a verifica dacă aceste centre mai funcționează sau nu s-au izbit de refuzul, e drept, încă politicos, dar ferm al autorităților militare. La adresa unor case conspirative ale Securității, foștii ofițeri și-au reluat activitatea încă din prima decadă a lunii ianuarie 1990, inclusiv în imobilul din Intrarea Filioara, devenit ulterior chiar sediul central al partidului de guvernămînt.

Primul refugiu – „doi și-un sfert”

Nu se poate spune despre ofițerii și subofițerii din fosta Securitate că au „tăiat frunză la elini” în prima lună a anului 1990, dar oricum nu s-a „muncit” organizat. Tocmai de aceea, noua putere a încercat de la bun început să clădească un nou serviciu informativ – evident, fidel. Printre altele, a fost elaborat și un proiect de decret care prevedea înființarea Consiliului Siguranței Naționale, dar Ion Iliescu a refuzat să semneze acest act normativ, pe motiv că termenul „Siguranță” prea amintește de perioada antebelică, o epocă deloc pe placul fostului președinte al CFSN. Astfel, primul care a „clădit” pe ruinele Securității o nouă structură este fostul vice-premier al guvernului provizoriu, Gelu Voican Voiculescu. Controversata înființare a U.M. 0215 din cadrul Ministerului de Interne și implicarea acestui ciudat personaj în formarea primului serviciu de informații pentru uzul noii puteri este și astăzi învăluită în mister. Cert este că, cu mult înaintea Serviciului Român de Informații, aici s-au grupat foștii ofițeri și subofițeri ai unei unități de elită a vechiului regim, Securitatea Municipiului București.

La începutul lunii ianuarie, generalul Nicolae Militaru ordonase trecerea în rezervă a întregului aparat din SMB, compus din 566 ofițeri, și a majorității cadrelor din fosta Direcție a IV-a de contrainformații militare a Securității. Conștient că securiștilor bucureșteni fusese să printre cei mai buni în „meseria” lor din Departamentul Securității Statului, Voican Voiculescu a reușit să obțină în cursul aceleiași luni acordul Guvernului provizoriu și pe cel al președintelui CFSN Ion Iliescu, pentru răcolarea și încadrarea ofițerilor de la SMB într-o direcție specială a Ministerului de Interne, nou înființată. Astfel, cu maximă discreție, se punneau bazele unui serviciu informativ devotat noii puteri din România, sau, cel puțin, unora dintre reprezentanții săi de frunte. Noul organism a fost botezat U.M. 0215 (și simpatic poreclit chiar de angajații săi „doi și-un sfert”), purtând titulatura de „Direcția de pază a obiectivelor de interes politic”. La comandă a fost numit de către Ion Iliescu contra-amiralul Cico Dumitrescu, aflat în subordinea generalului Mihai Chițac, pe atunci ministru de interne. În realitate însă, cel care controla primul serviciu informativ apărut în România după evenimentele din decembrie '89 era vice-premierul Gelu Voican Voiculescu.

În perioada în care Gelu Voican s-a ocupat în mod oficial de soarta fostului DSS, consilierul său a fost generalul (r) Nicolae Doicaru (mort după doi ani într-un suspect accident de vinătoare), personaj cu un prestigiu recunoscut în mediile securiste. Dar viceprim-ministrul guvernaului provizoriu n-a mers doar pe mîna generalului Doicaru. Unul dintre aghiotanții săi de încredere a fost maiorul (avansat apoi colonel) Viorel Tache, absolvent al Școlii de Miliție, trecut apoi la célébra U.M. 0920 ca subaltern al generalilor Pacepa și Doicaru. Demis din Direcția de Informații Externe și anchetat, a fost ulterior transferat la Biroul „Inscrișuri dușmanoase” din cadrul Securității Municipiului București. Ghidat de acesta, Gelu Voican Voiculescu s-a plimbat cu folos prin arhivele Securității.

Cum contra-amiralul Cico Dumitrescu să-a tras foarte repede de la comanda U.M. 0215, preferind o funcție mult mai comodă la Direcția de cultură și sport a Internelor, în fruntea serviciului de informații nou apărut au fost instalati alți doi ofițeri apropiați ai lui Voican Voiculescu – colonelul de contrainformații Florin Calapod (alias Cristescu), iar ca adjuncț colonelul Harosa, fost ofițer acoperit ca redactor la Editura Meridiane. În perioada ministerialului lui Mihai Chițac, ofițerii și subofițerii de la „doi și-un sfert” pose-

dau legitimații false, cu mai multe identități și acționau după toate canoanele securistice.

1 februarie 1990, data la care acest serviciu de informații a luat oficial naștere, nu este întâmplătoare. Trecuseră numai trei zile de la uriașul miting organizat de PNȚCD, PNL și PSDR în Piața Victoriei, ca reacție de protest la hotărârea Frontului Salvării Naționale de a se transforma în partid și de a participa la alegeri. Persoane din structurile puterii provizorii au vorbit ulterior despre implicarea în repetate rânduri a unor ofițeri de la U.M. 0215 în evenimentele tulbură din perioada anterioară scrutinului de la 20 mai 1990, cind FSN a orchestrat una din cele mai murdare campanii electorale derulate la primele alegeri libere din fostele țări comuniste. Astfel, se pare că ofițerii serviciului informativ organizat de Gelu Voicu-Voicescu nu au fost străini de tipărire și difuzarea unor așa-zise manifeste legionare și de fabricarea unui întreg arsenal de falsuri compromițătoare, menite să scadă cota electorală a liderilor opozicii anticomuniste. A fost pus tot pe seama ofițerilor de la "doi și-un sfert" episodul din 18 februarie 1990, cind au fost forțate intrările în clădirea Guvernului, ca și compromiterea mitingului-maraton din Piața Universității, dirijarea minerilor prin București în iunie 1990 și infiltrarea în principalele partide de opozиie sau chiar în antrajul liderilor marcanți ai acestora.

Astfel, ofițeri din fosta Securitate a Municipiului București, angajați ulterior la "doi și-un sfert", au lucrat ca gardă de corp a țărănistului Ion Rațiu, candidat la președinție în 1990; tot de notorietate este că minerul Danciu și grupul său de ortaci au fost însoțiti pe 14 iunie 1990 la casa aceluiași Ion Rațiu de către colonelul Ion Nicolae și plutonierul Cornel Dumitrescu, ambiții de la U.M. 0215. La procesul intentat ulterior de Ion Rațiu Ministerului de Interne pentru furtul unei mari sume de bani în valută, a unor documente și obiecte de valoare cu acea ocazie, cei doi au afirmat că i-au însoțit pe mineri din ordin, dar ofițerii MI au dezmințit acest lucru. Instanța i-a dat însă cîștig de cauză liderului țărănist.

Imediat după numirea sa în funcția de ministru de interne în iunie 1990, Doru Viorel Ursu a dispus intrarea U.M. 0215 în legalitate. De la denumirea de "Direcție de pază a obiectivelor de interes politic" s-a trecut la titulatura "Direcția pentru protejarea contrainformativă a cadrelor". Oficial, cel puțin, s-a renunțat la sistemul legitimărilor false și la folosirea mai multor identități. Conducerea serviciului a fost, de asemenea, schimbată. Comandant al U.M. 0215 a fost un colonelul Jenică Iosif, iar adjunct al acestuia colonelul Ion Condoin, îndepărtat din Serviciul Român de Informații. Urmează, în 1991-1992, o perioadă de șicanare reciprocă a celor două structuri informative, cu ecouri în presă. Rivalitatea s-a prelungit atâtă vreme cît portofoliul Internelor a apărținut unor politicieni din gruparea Roman, ca Doru Viorel Ursu și Victor Babinc, care n-au avut niciodată relații prea cordiale cu Virgil Măgureanu. De altfel, cei doi au susținut nu doar că astăzi vreme că au fost miniștri de interne acțiunile de filaj sau alte operațiuni de controlare a opozitiei au început, ci și că majoritatea celor 100 de ofițeri care se ocupaseră cu așa ceva la U.M. 0215 s-au transferat la S.R.I.

Schimbările de la conducerea unității "doi și-un sfert" au continuat, după scindarea FSN-ului și încheierea conflictului Roman - Iliescu. Șeful ei din primăvara anului 1991, colonelul Stoian Rusu, a fost schimbat de generalul Dănescu în februarie 1993. De altfel, George Ioan Dănescu nu a privit niciodată cu ochi buni U.M. 0215: încă din vremea în care fusese comandant al Inspectoratului General al Poliției, "băieții" săi din Serviciul de Filaj și Investigări pentru infractori al IGP se călcaseră copios pe bătături cu securiștii recielați de la "doi și-un sfert". L-a adus în loc pe colonelul Dan Gheorghe, unul dintre favoriții lui Virgil Măgureanu, stăvîind astfel conflictele occulte MI-SRI, care dublaseră diferențele politice tot mai accentuate dintre Roman și Iliescu. Noul comandanț fusese o vreme șef al Brigăzii antiteroriste a SRI, de unde a plecat în urma unui eșec profesional la Serviciul de Informații Externe. Aici l-a cunoscut pe George Ioan Dănescu, care coordona ca secretar de stat în guvernul Stolojan paza ambasadelor României în străinătate.

De venirea lui Dan Gheorghe la comanda U.M. 0215 se leagă reorganizarea acestei unități. Dacă inițial numără 7 servicii (filaj, investigație, cadre, învățămînt, control, analiză-sinteză și secretariat) care oferă o largă autonomie celor de la "doi și-un sfert", activitatea ofițerilor de aici s-a regrupat în două mari diviziuni, după denumirea adoptată de "colegii" de la SRI: de contraspionaj, care se ocupa cu "protecția contrainformativă a cadrelor MI" și de informații. La comanda celor două diviziuni au fost numiți doi vecchi ofițeri de Securitate: colonelul Gheorghe Stan (fost adjuncț al generalului Emil Macră) și colonelul Condoin.

Odată cu aceste schimbări, "doi și-un sfert" și-a pierdut aplombul anilor '90. I-a rămas doar gloria unui trecut de luptă împotriva opoziției "burghezo-mosierești", purtată aproape exclusiv cu mijloace neconstituționale, față de investigarea căruia actuala conducere a Ministerului de Interne nu și arată curiozitatea, cum nu pomenește nici de soarta dosarelor din arhiva Securității Municipiului București, dosare care au plecat la U.M. 0215 odată cu cei ce le-au întocmit, pentru a fi pavăză la vremuri de restrînte, sau dulcea răzbunare în așteptate timpuri de glorie.

și organizarea din teritoriu, finalizată la începutul lunii aprilie a anului 1990.

Ca urmare, în 25 aprilie, în fața a peste 100 de ziariști, Virgil Măgureanu anunță înființarea Serviciului Român de Informații. Scopul acestei instituții, aşa cum a fost precizat atunci de către proaspătul ei director, constă în apărarea statului în fața oficinilor de spionaj, a terorismului internațional, a extremismului de dreapta sau de stînga și a acțiunilor "destabilizatoare" de orice fel, în raport cu ordinea constituțională care urma să fie stabilită de Parlamentul României. S-a subliniat atunci că SRI nu va reține și nu va ancheta persoane, nu va sechestră înscrișuri, mărinindu-se doar la sesizarea Procuraturii pentru inițierea cercetărilor penale în cazurile de încălcare a legăturii.

Domnul Măgureanu a afirmat că această instituție este echivalentă politic. Pentru a înălță suscipciunile celor care vedea în înființarea SRI o renaștere a Securității, au fost aduși în fața ziariștilor doi dintre colaboratorii proaspătului director, colonelii Iancu și Drăgoi. Primul, un fost cadru al Miliției, acuzat de trădare în ultimii ani ai regimului comunist pentru că a trănit scriitori la "Europa Liberă" și a căruia fiică a murit în noaptea de 21 decembrie 1989 la Intercontinental, a fost îndepărtat ulterior din SRI. Cel de-al doilea a fost prezentat de profesorul Măgureanu ca provenind din rândurile armatei.

De fapt, sub această umbrelă au fost recuperati ofițeri superiori ai Securității, cu un trecut nu foarte recomandabil pentru o instituție menită să apere democrația. Vom da, mai departe, câteva exemple.

Victor Marcu, originar din Moroieni-Dâmbovița, a absolvit școala de ofițeri de Securitate de la Băneasa în 1968. A lucrat din 1976 în Direcția de Informații Externe; sub numele de Sîrbu Victor, coordona U.M. 0103 din Centrala DIE, având în atenție grupurile legionare din diaspora. A primit, ca lucrător al centralei, sarcini speciale – întrucât U.M. 0103 se ocupa de intimidarea sau chiar anihilarea emigrației ostile regimului comunist. Sub o a treia identitate (Niță Victor) i-a supravegheat pe redactorii "Europei Libere", pe liderii emigrației maghiare originare din România și figurile marcante ale exilului nostru; nu a fost străin de tentativa de atentat din 3 și 4 februarie 1982 asupra lui Paul Goma și a altor doi emigranți români, care denunțaseră în mai multe rânduri realitățile din țară. La 1 februarie 1990 a fost avansat la gradul de colonel. S-a afirmat că el a pus la dispoziția Tele-

SRI: de la naștere, la groapa de la Berevoiești

La sfîrșitul lunii februarie a anului 1990 existau nenumărate indicii referitoare la "butoiul de puls" din județul Mureș. Puterea provizorie le-a minimalizat, poate chiar pentru a găsi pretextul necesar pentru înființarea unui nou serviciu informativ. Dacă această ipoteză este reală sau nu, rămîne greu de apreciat chiar și astăzi, la mai bine de șapte ani distanță de la acelle evenimente. Dar rapiditatea cu care s-a decis înființarea Serviciului Român de Informații prin Decretul 181 din 26 martie 1990 al CPUN (la numai câteva zile după evenimentele singeroase care au caracterizat conflictul intereticnic de la Tîrgu-Mureș din 18-20 martie) nu pare a fi întâmplătoare, ceea ce face ca momentul "nășirii" SRI de către Ion Iliescu printr-un decret, care nu a fost dezbatut de forul legislativ al timpului, să rămînă sugestiv.

Odată cu organizarea Serviciului Român de Informații, moștenitorii Securității au intrat într-o zodie nouă. După principiul "șirului indian", au fost cooptați în SRI numeroși ofițeri ai fostei Direcții I de informații interne, a II-a de contrainformații economice, ofițeri de la contraspionaj, specialiști în tehnică operativă, cei din unitatea S de "înscrișuri periculoase și expertize grafologice", din unitatea R de transmisiuni și contrainformații radio, din unitatea specială F de filaj și investigații, precum și întreg Centrul de Informatică și Documentare (CID), creierul computerizat al fostei Securități, care administrează arhiva fostului DSS și rețineau informațivă. De asemenea, au fost reangajați ofițeri și subofițeri bine pregătiți din USLA, care, din cauza asasinării echipajului "terorist" al maiorului Troșca în fața sediului MApN, aveau teamă și repulsie față de armată și refuzaseră angajamente în structurile Apărării. După același scenariu s-a petrecut

viziunii Române "Libere" la începutul aceluia an caseta "compromiștoare" avându-l ca subiect pe cetățeanul canadian Doru Popescu, într-o emisiune care a exacerbat resentimentele comuniste față de mișcarea legionară și le-a redeschis în rândurile populației prin intermediul micului ecran. Încadrat în SRI, a fost avansat la începutul lunii august 1992 la gradul de general printr-un decret semnat de Ion Iliescu. Din aceeași unitate a Securității a fost "recuperat" și colonelul Gheorghe Dragomir.

Mihail Stan a fost șef al compartimentului D din cadrul Securității, care avea în atribuții acțiunile de dezinformare. După ce a fost încadrat ca adjunct al directorului SRI, Virgil Măgureanu, și avansat la gradul de general prin decet prezidențial, a fost scos din serviciu pentru "neglijență în serviciu" ca urmare a izbucnirii "scandalului Berevoiești"; a fost însă încadrat în Serviciul de Protecție și Pază. De asemenea, și fostul șef de cabinet al lui Iulian Vlad, colonelul Rogojan, a primit un post în organograma SRI. Majoritatea tuturor celor numiți în funcții de comandă și-au adus cu ei pe cei mai de încredere dintre colaboratori și subalterni. Colonelul Ștefan Toader, fost adjunct al generalului Alexandru Tencu de la Direcția I, însărcinat cu activitatea de ascultare, înregistrare și exploatare a informațiilor obținute "prin mijloace specifice", a fost numit director adjunct de divizie în SRI, unde și-a adus în subordine pe mulți dintre specialiștii din fostul serviciu de tehnică operativă (TO) al Securității.

Totuși, la conferința de presă pe care Virgil Măgureanu a susținut-o în 15 mai 1990, directorul SRI a afirmat de mai multe ori că instituția în fruntea căreia a fost numit de către Ion Iliescu nu are nimic în comun cu practicile fostei Direcții a Securității Statului. Conform spuselor domniei sale, acei ofițeri proveniți din Securitate au fost "îndelung verificați" și nu se fac vinovați de participare la acțiuni represive. Cu fluența învăluitoare care îl caracterizează, Virgil Măgureanu a căutat să-i convingă pe ziariștii prezenți că SRI nu mai face dosare nimănui și că arhiva Securității care i-a fost încredințată este în bună pază – cu excepția documentelor dispărute la Revoluție, a căror recuperare a enumerat-o printre priorități.

"Domnul profesor" a subliniat atunci greutățile pe care instituția condusă de dinsul le întâmpină în activitate. Într-adevăr, la acea vreme, domnul Măgureanu ducea o luptă acerbă pentru consolidarea poziției SRI, care nu era privit cu ochi buni de către unele cadre din Armată și Ministerul de Interne. Funcționând

înital în Palatul Parlamentului din Dealul Mitropoliei, acest serviciu a obținut, grație diligențelor directorului său, un impozant sediu pe strada Povernei, ulterior schimbat cu complexul "fabricii de directori" CEPECA din Pădurea Băneasa (cu umor botezat de cei care îl populează "Twin Peaks"). De asemenea, fostele case conspirative, inspectorate județene și alte bunuri imobiliare sau doări din patrimoniul DSS au intrat încetul cu încetul în portofoliul Serviciului Român de Informații, ca și arhivele sau vasta rețea de informatori a poliției politice comuniste.

Așadar, după ce "lupilor bătrâni" din Securitate le-au fost subordonăți numeroși tineri angajați prin concurs, SRI era gata să treacă la treabă. Între timp, tensiunile dintre FSN și partidele aflate atunci în opoziție se acutizaseră. În 22 aprilie 1990, Piața Universității a fost blocată de manifestanții care cereau demisia lui Ion Iliescu și a tuturor celor care făcuseră parte din vechea nomenclatură comunistă, anchetarea foștilor securiști și dezvăluirea numelor informatorilor DSS.

*

13 iunie 1990, orele 14:30: printr-un comunicat televizat, Ion Iliescu chemă "toate forțele fidele democrației să apere obiectivele de stat" atacate de manifestanții din Piața Universității. A doua zi, în 14 iunie, în discursul de primire a minerilor, președintele României califică incidentele din ziua precedentă drept o încercare de lovitură de stat legionară, arătând că printre manifestanți au fost văzuți legionari în uniformă. Este mai mult decât probabil ca aceste clișee securiștice, care au excelat în calificarea opoziției anticomuniste, să îi fi fost inoculate lui Ion Iliescu de către ofițerii DSS îngrijorați în structurile informative nou create. Implicarea unor ofițeri de informații în supravegherea manifestației-maraton din Piața Universității a fost cunoscută încă înainte de finalul ei tragic. Precedind cu o lună venirea minerilor, un fost ofițer de Securitate, majorul Gheorghe Siminea, avansat după 22 decembrie 1989 la gradul de locotenent-colonel, i-a agresat pe greviștii foamei, după care s-a retras în sediul Institutului de studii și proiectări pentru îmbunătățiri funciare (unde lucrase în trecut ca securist). Biroul de presă al SRI nu a răspuns acuzațiilor aduse în presă.

Implicarea acestui serviciu de informații în reprimarea violentă a manifestației din Piața Universi-

tăii este dovedită de câteva elemente. Ulterior evenimentelor, Virgil Măgureanu a recunoscut că l-a cunoscut pe Miron Cosma în dimineața de 14 iunie 1990 și că a jinut apoi legătura telefonic cu liderul minerilor, dar și că ofițerii SRI au predat la Procuratura Generală a României (prin adresa 2049/15.06.90) un raport în legătură cu documentele găsite la domiciliul lui Marian Munteanu, unul dintre organizatorii mitingului-maraton. De altfel, în raportul de activitate pe care Virgil Măgureanu l-a prezentat în iunie 1993 Comisiei parlamentare de control asupra activității SRI, s-a recunoscut explicit că în zilele primei mineriade acest serviciu a desfășurat vaste acțiuni informative.

La o săptămână după intervenția brutală a minerilor în București, prim-ministrul Petre Roman declară într-un interviu acordat agenției spaniole de presă EFE că evenimentele din 13-15 iunie au fost provocate după un scenariu al elementelor din fostă Securitate. Ulterior, s-a dovedit că un rol important în dirijarea minerilor prin Capitală, în devastarea sediilor partidelor de opoziție și a redacțiilor unor publicații, l-au avut și ofițerii de la U.M. 0215, cum ar fi colonelii Viorel Tache, Condor și Mărcine. Unii dintre ofițerii MI care s-au remarcat cu acea ocazie și-au găsit mai târziu un loc în structurile Serviciului Român de Informații. În legătură cu activitatea acestui serviciu atunci, Raportul parlamentar al opoziției cu privire la mineriada consemnează că "în 13 iunie 1990 S.R.I. a furnizat date numeroase asupra celor care au întreprins violențe. Pentru zilele de 14 și 15 iunie astfel de informații lipsesc. Răspunderea cade asupra Ministerului de Interne și a directorului S.R.I., care nu au urmărit identificarea autorilor și complicitelor pentru actele grave de atunci". Într-un comunicat remis presiei ca răspuns la acuzațiile din Raport, Biroul de presă al instituției precizează că este în contradicție cu atribuțiile SRI să adune informații fără a fi abilitat de cei în drept. Dezvăluind însă poziția pe care s-a situat serviciul pe parcursul acelor de reprimare a opoziției petrecute atunci, cotidianul *România Liberă* din 30 noiembrie 1990 publică ordinul 283/14.06.90 atribuit SRI-ului, prin care se solicită unităților de graniță reținerea lui Petre Mihai Băcanu, Anton Uncu și Octavian Paler, în cazul în care ar încerca să părăsească țara. În replică, SRI a acuzat *România Liberă* că este "subordonată secțiilor de operații speciale ale unor oficine de spionaj".

După plecarea minerilor din București și pînă la sfîrșitul anului 1990, SRI a cunoscut o evoluție as-

cendentă. Din rațiuni pe care nu le comentăm acum, serviciul a primit în posesie – printr-o Hotărîre de guvern semnată la două luni de la mineriada de către prim-ministrul Petre Roman – Întreprinderea agroindustrială Craiova – un vast complex de ferme și unități de prelucrare a cǎrnii. Astfel că, după expresia unui parlamentar al opoziției, în Oltenia "cîrmații și salamul SRI au ajuns foarte apreciați". Ca și sursa de venituri, activitatea în sine a instituției săpa încă oricărui control parlamentar, care avea să se realizeze abia trei ani mai tîrziu.

Cîteva elemente privind activitatea Serviciului Român de Informații în primul an de funcționare au fost furnizate în decembrie 1990, într-un mod spectaculos. Un prim "defector" din SRI, căpitanul Adrian Ionescu, semna o scrisoare deschisă adresată Parlamentului României, definind serviciul drept "Securitatea personală a președintelui Iliescu". Cît despre ceea ce se întîmplă în interiorul instituției, căpitanul Ionescu arăta: "Salariile sunt, că și în trecut, mult mai mari ca în armată sau poliție. Conducerea SRI primește un salariu echivalent cu al unui ministru, șefii de diviziuni și locuitorii acestora cu al senatorilor; în conducerile secțiilor județene au salarii echivalente cu ale președinților. Un absolvent de școală militară din SRI primește un salariu echivalent cu al unui medic specialist cu o vechime de 20 de ani". Fostul ofițer SRI, trecut în rezervă în 15 octombrie 1990, incrimina faptul că serviciul gestioneză necontrolat mari sume în lei și valută, că furnizează documente din arhivele Securității săptămînalului *România Mare* și că, după fișele interne de atribuții, SRI respectă practic organigramă fostei Securități, cu deosebirea că a dispărut cercetarea penală și că direcțiile DSS au fost botezate diviziuni. În final, fostul ofițer de informații atragea atenția asupra potențialului pericol pe care îl prezintă această instituție, cu veleități de stat în stat, pentru sistemul democratic.

Într-adevăr, activitatea SRI de recuperare a patrimoniului fostei Securități se intensificase. Spre exemplu, prin anunțuri la mica publicitate (de genul celui publicat de Secția județeană SRI Galati) se anunța numărul de telefon la care "toți cei interesati" pot lua legătura cu ofițeri de informații. Pe ansamblu, eforturile de recuperare a rețelei de informatori ai Securității au fost încununate de succes. De asemenea, puzderia de clădiri care aparținuseră DSS prin orașele României au intrat și ele în portofoliul SRI. Astfel, puterea acestei instituții crește, ca în povestile, de la o

lună la alta. Dar în primăvara anului 1991, un fapt de o gravitate fără precedent a ridicat mari semne de întrebare în legătură cu practicile SRI: descoperirea că serviciul a trecut la distrugerea unor importante documente de arhivă, îngropîndu-le într-o rîpă la 12 kilometri de Berevoiești-Argeș, a cutremurat din temelii edificiul ridicat cu migală de către Virgil Măgureanu.

*

Scandalul Berevoiești a debutat spectaculos. În 20 mai 1991, la redacția cotidianului *România Liberă* s-a desfășurat o conferință de presă susținută de ziaristul Petre Mihai Băcanu, care a acuzat SRI că distrugă documente din arhivele fostei Securități. Ce se petrecuse de fapt?

În seara de 22 iunie 1990, la numai o săptămână de la finalul mineriadei, un camion militar încărcat cu documente, însotit de către colonelul SRI Bordeianu, fost lucrător al Securității, urca pe un drum forestier de pe valea Brătiei, la nord de comuna Berevoiești din județul Argeș. Încărcătura camionului a fost aruncată într-o rîpă și acoperită cu pămînt rupt din maluri. Însotitorii camionului încercau astfel să camuflze documente din arhiva fostei Securități, dar și unele purtând antetul SRI. Localnicii au descoperit însă repede locul, iar prin Berevoiești au început să circule și să fie lecturate dosare cu mențiunea "strict secret". În încercarea de a camufla mai bine locul, colonelul Bordeianu a trimis acolo mai multe camioane cu pămînt și a început recuperarea documentelor găsite de localnici; dar secretul acțiunii sale se spulberase. La unsprezece luni de la misiunea confidențială pe care o îndeplinise Bordeianu, un grup de ziaristi a trecut la dezgroparea încărcăturii abandonate în iunie '90 în rîpa din județul Argeș.

Incepînd din 21 mai 1991, *România Liberă* a publicat săptămîni la rînd interpelări la adresa Serviciului Român de Informații, cît și documente recuperate de la Berevoiești. În aceeași zi, Senatul adoptă Legea Siguranței Naționale într-o atmosferă relativ calmă, datorită schimbării de atitudine a majorității fesiste, dintr-o dată mult mai permeabilă la amendenamentele opozitiei. Fără îndoială că misiunea majorității în a promova această lege pe fondul scandalului în care era implicat SRI ar fi fost mult mai dificilă. Conform unei declarații de atunci a senatorului PNL Mihail Ruva, proiectul în forma sa inițială era inacceptabil, oferind cîmp larg de acțiune serviciilor se-

crete, sub pretextul apărării siguranței naționale. Oricum, în varianta finală a legii, promulgată la 29 iulie 1991, la articolele 6 și 8 se arăta că SRI este un organ abilitat în activitatea de informații pentru realizarea siguranței naționale.

Între timp, presa a adus la cunoștința opiniei publice conținutul documentelor abandonate de Serviciul Român de Informații la Berevoiești. Acestea erau dosare de urmărire informativă întocmite de fosta Securitate, corespondență secretă și note informative dinainte de decembrie 1989, broșuri cu conținut religios confiscate de lucrătorii DSS, corespondență interceptată de Serviciul de filaj scrisori, dar și acte ale SRI și documente sustrase din sediile partidelor de opoziție în 29 ianuarie '90 sau în timpul mineriadei din iunie. Reacțiile nu s-au lăsat aşteptate. Guvernul Roman a solicitat Procuratura Militară pentru cercetarea cazului, iar în Parlament chiar FSN a propus înființarea unei comisii de anchetă, imediat după publicarea primelor documente din groapa de la Berevoiești.

În seara zilei de 21 mai 1990, la emisiunea de actualitate a TVR, Nicolae Uliericu, purtătorul de cuvînt al Serviciului Român de Informații, a dat citire unui comunicat în care arăta că hărțiile îngropate la Berevoiești sănăt rezultatul unui "plan de dizlocare, prin care ofișerii de informații au trecut la abandonarea documentelor fără valoare operativă". În același comunicat se mai arăta și că "dezvăluirile senzaționale urmărite de *România Liberă* nu pot avea un impact pozitiv, atât vreme cât nu s-a căutat o prealabilă clarificare a lucrurilor, pentru a nu pune opinia publică internă și internațională în situația de a fi dezinformată". În final, se arăta că, deși lipsite de valoare operativă, documentele apărute în presă și provenind din groapa de la Berevoiești constituiau totuși secrete de stat și nu ar fi trebuit aduse la cunoștința publicului. Comunicatul SRI nu a reușit atenuarea uneia din cele mai grave crize politice și morale a regimului Iliescu, resimțită ca un adevarat cutremur în structurile principalelor servicii de informații din România.

Chemat în fața Parlamentului, Virgil Măgureanu s-a arătat vizibil marcat de "incidentul" Berevoiești, declarînd: "...îmi par eu însuți stupid". Asumarea unei culpe profesionale era de natură să arate Parlamentului și opiniei publice că directorul SRI se pune la dispoziția comisiei parlamentare abilită să cerceteze cazul, fiind gata să suporte orice verdict, dar și hotărîrea sa de a-i pedepsi pe cei vinovați de această gravă deconspirare. Între timp, în Camera Deputaților

dezbatările la Legea Siguranței Naționale se derulau într-un ritm alert. De altfel, chestionat în legătură cu "scandalul Berevoiești", președintele Iliescu a declarat: "Cred că acum trebuie să adoptăm urgent noua Lege a Siguranței Naționale". Acest răspuns surprinzător este motivat de articolul 12 al legii, care arată: "Nici o persoană nu are dreptul să facă cunoscute activități secrete privind siguranța națională, prevălindu-se de accesul neîngădătit la informații, de dreptul la difuzarea acestora și de libertatea de exprimare a opiniei".

Încercarea de a limita prin lege amplificarea scandalului avea să eșueze. Cotidiane de mare tiraj ale lunii titrau deja: "Watergate-ul României a început în pădure". Mai mult, Steny Hoyer, membru al Comisiei de Securitate și Cooperare în Europa, a rostit la 3 iunie 1991 în Camera Reprezentanților a Congresului Statelor Unite un discurs din care spicuau următoarele: "Cred că o clarificare a statutului actual al Securității este necesară, înainte ca poporul român să poată dobîndi încredere în noile sale instituții guvernamentale. Am ridicat această problemă în convorbirea avută cu premierul român Petre Roman cu ocazia vizitei acestuia la Washington în martie, dar cred că răspunsul său a fost evaziv. Temerile mele s-au adinsit cu ocazia dezgropării a 7 tone de dosare ale Securității, care cuprind liste ale dizidenților, transcrieri ale emisiunilor Europei Libere, informații despre oponanți.

Documentele dezgropate relevă faptul că supravegherea opozitiei din România a continuat chiar și după ce Securitatea a fost în mod oficial desființată. Noul Serviciu Român de Informații, în a căruia componentă se află un număr mare de foști securiști, a anunțat că unii dintre ofișerii săi sănăt responsabili de distrugerea documentelor. SRI a afirmat că toți cei responsabili vor fi imediat eliberați din posturile lor. Aș dori ca guvernul român să urgenceze ancheta și să o facă cu toată sinceritatea, pentru a elimina o dată pentru totdeauna umbra suspiciunii care încă hărțuiește societatea românească".

Anchetarea "cazului Berevoiești" nu numai că nu s-a făcut cu sinceritate; ea nu a fost niciodată finalizată. Organele de cercetare penală și specialiștii militari care au preluat spre cercetare documentele dezgropate de ziaristi au dispărut treptat din colimatorul presei. Comisia parlamentară înființată în urma unei hotărîri din 28 mai 1991 a început și ea propria investigație. În legătură cu activitatea acestei comisii, unul dintre membri, deputatul FSN Marcel Chițescu, de-

clară în 4 iunie 1991 că se conturează concluzia unei distrugerii de documente datorată unui act irresponsabil, ai căruia autor lucrează încă în SRI, dar și că "scandalul Berevoiești" ar putea fi un act de diversiune.

După vacanța parlamentară, comisia și-a reluat activitatea, în vreme ce la Senat începea în 18 septembrie dezbaterea Legii de organizare și funcționare a Serviciului Român de Informații. Cinci zile mai tîrziu, deputatul FSN Cornel Ardelean a făcut în Cameră surprizătoarea propunere de a se suspenda pentru o vreme activitatea Comisiei de anchetă "Berevoiești", dar mașina de vot a puterii nu a putut promova această propunere, din cauza absenței a 61 de parlamentari feseniști. Eșecul a fost corectat după două zile. În 25 septembrie 1991, mineriile au revenit la București, iar evenimentele violente care au provocat căderea guvernului Roman au dus și la intrarea în anonimat a activității comisiei. Ea nu a mai fost reînființată în noua legislatură, iar parlamentari care au investigat "cazul Berevoiești" (chiar și cei din rîndurile opozitiei) au păstrat tăcerea în legătură cu concluziile la care au ajuns pe marginea acestui episod întunecat din istoria SRI. Singura consecință a fost căderea cîtorva capete din Serviciul Român de Informații. Cel mai important personaj, înălțat pentru neglijență în serviciu, a fost generalul Mihail Stan, adjunct al lui Virgil Măgureanu și fost șef al Serviciului D (dezinformare) din Securitate. Între timp, în același an 1991, presa a mai relevat cazuri de distrugere de documente din arhivele secrete. Astfel, s-a aflat că Nicolae Bordeianu, fostul colonel de Securitate încadrat la SRI, cel care a însotit camionul cu documente spre Berevoiești, încercase să distrugă mai întîi aceste documente în Fabrica de Mușcături de la Scăeni, ale cărei malaxoare au fost în mai multe rînduri beneficiarele acțiunii de salubrizare a arhivelor fostei Securități. Astfel, multe din cartoanele de ambalaj fabricate la Scăeni cuprind probabil multe pagini, iremediabil distruse, din istoria imundă a politicii politice comuniste...

*

A trecut deja o jumătate de deceniu de la înțimplările relatate mai sus. Atât SRI, cât și U.M. 0215 au mai fost protagonistele unor scandaluri publice, dar nici unul dintre acestea la fel de grave ca "faptele de armă" ale serviciilor secrete din primii ani de democrație. Începutul cu începutul, minile înfierbîntate prea

tare sub caschetele regimului comunist s-au mai doborbit. Virgil Măgureanu a ales după noiembrie 1996 soluția demisici, iar conducerea U.M. 0215 a fost și ea schimbată.

Ceea ce nu s-a întâmplat este însă mult mai semnificativ, decât aceste evoluții întrucâtva previzibile: societatea românească nu și-a descoperit încă vocația pentru adevar, astfel că România rămîne, alături de Rusia, o țară în care documentele fostei Securități sunt zăvorite. Dincolo de polemica din sinul principalului partid de guvernămînt, care îl opune pe senatorul Tîcu Dumitrescu, susținător al deschiderii acestor archive, colegului său Nicolae Ionescu Galbeni (fost membru în Comisia de anchetă "Berevoiești" și astăzi șef al Comisiei de control asupra activității SRI), care socotește aceasta drept o deschidere a "Cutiei Pandorei", un alt fapt întristător înțărzie așteptata și promisa asanare morală a societății românești: noile conduceri ale Serviciului Român de Informații și Ministerului de Interni nu au arătat nici cel mai mic interes pentru investigarea istoriei amare pe care a parcurs-o opoziția în primii ei ani sub regimul Iliescu. Deși tocmai serviciile pe care le patronează ar putea face această istorie repetabilă. Atâtă vreme cît secretizarea inutilă a societății persistă, cît nu se trece la deconspirarea acelor de politică din trecutul recent al României, moștenitorii Securității rămîn la putere. □

FILIP FLORIAN – graduated from Faculty of Geology, University of Bucharest. He worked as reporter at *Cuvîntul* and "Radio Free Europe", and now he is the Bucharest correspondent of "Deutsche Welle".

MARIUS OPREA – graduated from Faculty of History, University of Bucharest, where he is now a Ph.D. candidate. He is an investigative reporter for "Radio Free Europe".

Din sumarul tematic al numerelor viitoare:

- Islamul și politica
- De la țigani la romi – în căutarea identității
- Africa – geopolitică și cultură
- O lume în expansiune – America Latină
- Trinomul stat–societate civilă–biserici
- Politica de securitate a României, într-un nou context geopolitic
- China – o nouă supraputere?

Revista Sfera Politicii

intenționeză să abordeze arii tematice mai puțin familiare cititorilor și specialiștilor români. Întrucât mulți dintre colaboratorii noștri se află la studii în străinătate, și definitivăză doctorate sau ocupă funcții înalte în executiv și legislativ, iar majoritatea temelor au fost studiate de uni și aceiași oameni, ceea ce a condus la o supraîncărcare de sarcină intelectuală, apelăm la noi colaboratori, mai ales pentru unele dintre temele anunțate. Așteptăm în special studenți și absolvenți de la științe politice, relații internaționale, sociologie, filosofie, drept, istorie, dar și alți specialiști care pot participa la analiza unora dintre temele anunțate (și a unora inedite).

Redacția

Serviciul de Protectie și Pază

RODICA CHELARU

The Guard and Protection Service (SPP) was supposed only to protect high level Romanian politicians, and to perform other very limited and specialized functions. However, ambiguity and lack of transparency are not helping SPP to gain confidence of the public opinion. The new chief of SPP is trying to obtain by the means of a new law the right to interrogate persons.

După alegerile din noiembrie 1996, puterea nou instalată s-a grăbit să reia unele afirmații liniștitioare privind serviciile secrete. A sosit momentul, s-a spus, ca iureșul schimbărilor profunde să nu mai ocolească acest domeniu pe cît de sensibil, pe atî de misterios. Dar, deocamdată, numărul serviciilor de informații rămîne o variabilă nici azi limitată de instrumentele constituționale – Parlamentul și Consiliul Suprem de Apărare a Tării. Cele trei mari servicii de informații de anvergură națională – SRI, SPP și SIE – au acum în fruntea lor oameni noi, mai tineri, care nu provin din structuri informative. Totuși, cîteva întrebări tulburătoare persistă. Pînă unde se va putea merge cu primirea structurilor? Cît timp va fi necesar? Cum vor fi protejate serviciile secrete de ingerințele politiciului? Și, nu în ultimul rînd, cum se va "lucra" asupra mentalității potrivit căreia structurile informative apără exclusiv statul și instituțiile acestuia?

Serviciul de Protecție și Pază – SPP – este unul dintre cele mai grăitoare exemple privind ambiguitatea în care plutesc încă serviciile de informații din România. Dacă luăm ca punct de plecare ipoteza că toate serviciile secrete s-au născut din fosta Securitate, unele mistere au șanse de a fi dezlegate.¹ Despre SPP se menționează faptul – neconfirmat oficial – că ar descinde din fosta Direcție a V-a de Securitate și Gardă.² Oficial, amintita Direcție s-a spulberat sub impactul evenimentelor din decembrie 1989 și, nu în ultimul rînd, al presiunilor din partea Armatei. Era momentul regării unor conturi vechi și dureroase, ca un final al povestii "Fata moșului și fata babei". Inutil de precizat rolutile...

Actul de naștere al SPP – Decretul 204 / 1990 – nu spune însă nimic despre originea nici a noii structuri, nici a efectivelor care o compun. Ca și cum SPP

ar fi apărut ca Venus din spuma mării, de nicăieri și de prețutindeni... Încotro s-au dus, totuși, cîteva sute de ofișeri care formau Direcția a V-a? Au devenit șomeri? Sau oameni de afaceri într-un mediu prielnic prin însăși turbulența lui? Pare însă greu de crezut că, peste noapte, ar fi putut să apară în SPP ofișeri specializați în paza și protecția demnitarilor români și străini, a reședințelor lor. O minimă logică indică o mișcare migratorie a majorității lucrătorilor din fosta Securitate către structurile informative care se nășteau la înțeala în 1990. Mișcarea nu s-a făcut la vedere, fiindcă atunci – ca și azi, din păcate! – transparența în domeniul rămîne un deziderat.

Oficial, numărul lucrătorilor din SPP este de 1.600. S-a spus că vechea Securitate a fost analizată "bob cu bob" și că toate cadrele ei compromise au fost îndepărtate. Niciodată nu s-a precizat însă ce înseamnă "cadre compromise", pînă unde este limita acceptabilă și cine a stabilit-o astfel încît sita să ceară riguros. S-a mai spus, de asemenea, că penuria de specialiști ar explica de ce sînt păstrate, în domeniile-cheie și în funcții de conducere, cadre din vechea administrație asupra căror planează bănuiala că și-ar fi schimbat... doar părul. Explicațiile furnizate pînă acum nu par convingătoare.

E drept că, prin natura lor, serviciile de informații nu pot dezvăluia marelui public organograma, dar în mediile avizate există bănuiala că mulți șefi de departamente ai celor 9 (10 ?!) structuri informative cunoscute pînă acum l-ar fi servit cu fidelitate pe Ceaușescu. Așa încă, este la fel de important de știut nu doar numărul ofișerilor și subofișerilor îndepărtăți din SRI, SPP și SIE, ci și funcțiile pe care foști lucrători ai Securității le ocupă astăzi în aceste structuri. Credeam că nu mai este nevoie de explicații suplimentare.

Pentru exemplificare, reamintim unul din momentele dramatice ale acestor ani: mineriada din septembrie 1991, în care a fost implicat și SPP, și care a dus la răsturnarea guvernului Roman. Unul dintre ofițerii SPP a asasnat atunci cu armamentul din dotare doi civili – Aurica Crăiniceanu și Andrei Frumușanu. După o anchetă anevoieasă, cu tentative de mușamalizare, ofițerul a ajuns în fața instanței. Procesul se ju-decă însă de cîteva ani, înregistrând surpriză după surpriză: ba dispar probe, ba martori-cheie își schimbă depozitările de la o ședință de judecată la alta etc. Ar exista indicii clare că SPP a fost implicat și în coordonarea acțiunii minerilor din 14-15 iunie 1990.³

Neclare sunt și atribuțiile SPP. Din chiar denumirea sa, rezultă că serviciul se ocupă de securitatea demnitarilor, a familiilor și reședințelor lor, de paza obiectivelor de stat. Decretul de înființare adaugă și combaterea terorismului, activitate care interferează însă cu atribuțiile Serviciului Român de Informații.⁴ De altfel, mulți se întrebă de ce a fost nevoie de nașterea SPP ca structură autonomă. Una din tezele vehiculate în presă și în mediile politice ridică SPP la rang de "garant al puterii prezidențiale, alături de SRI și SIE".⁵ Aceeași sursă relevă și existența unui compartiment de Informații Operative, menit să cerceteze eventualele pericole la adresa instituției prezidențiale. Între ele, "factori de presiune psihologică exercitați prin activitățile mass media sau ale partidelor din fosta Opoziție".⁶ O atare posibilitate conduce la concluzia că în SPP își continuă activitatea nu doar foști ofițeri ai Direcției a V-a, ci chiar și ai suratei ei, Direcția I de Informații Interne. Însă, cîță vreme nu există date certe, se pot face doar supozitii pe baza informațiilor puține și parțiale care transpiră.

În Parlament, s-au făcut deja auzite voci care consideră că SPP i-ar sta mai bine ca direcție operativă a unuia dintre celelalte servicii de informații. Ceea ce surprinde mult este că, pînă acum cel puțin, nu au apărut semne indubitate că s-ar dori schimbarea din temelii a SPP. Un indice este faptul că la comanda serviciului s-a păstrat un militar, generalul Nicu Anghel, chiar dacă acesta provine dintr-o cadrelor MApN. Apoi, serviciul rămîne militarizat, cu excepția personalului auxiliar, ceea ce contravine tendințelor din țările democratice. Centrul de Documentare al SPP, de pildă, este condus de generalul de brigadă Mihail Stan. Preluat de la SRI încă de pe vremea directorului

Măgureanu, generalul este actualmente adjunctul nou-lui comandant al SPP.⁷ Fapt ce pare să confirme supoziția noastră că, în definitiv, numărul celor cotați încă drept specialiști este același ca pe vremea lui Ceaușescu, iar acești oameni nu fac decât să urmeze tradiționala rotație a cadrelor. Un alt argument în sprijinul acestei idei este incidentul numirii, în chiar vara acestui an, de către directorul SRI, a generalului Gh. Arădăvoaicel la comanda zonei informative nord-vest a țării. Generalul fusese numit de Ion Iliescu, în 1990, ca adjunct al comandantului SPP, general Dumitru Iliescu.

Noul comandant al SPP, numit de președintele Emil Constantinescu, a declarat că serviciul a fost reorganizat în aşa fel încât departamentul de culegere a informațiilor a fost restrîns.⁸ SPP s-ar bizui acum doar pe datele culese de SRI și de U.M. 0215 (structură informativă a Ministerului de Interne). Se pare că vechile deprinderi se lasă cu greu învinse. De curînd, SPP a enunțat pretenții de a fi dotat cu armament sofisticat: pistoale Heckler & Koch cu amortizor, care în SUA, de pildă, sunt interzise.⁹ Alte indicii că SPP nu ar da semne de primenire se găsesc în proiectul de lege privind organizarea și funcționarea serviciului. Oficial, inițiativa aparține celor două comisii parlamentare de apărare, ordine publică și siguranță națională, dar se pare că autorul real este tocmai noul comandant al SPP. Informația nu ar fi spectaculoasă dacă proiectul nu ar surprinde prin unele prevederi. De pildă, posibilitatea ca SPP să rețină și să anicheze persoane.¹⁰ Exact așa cum făcea și fosta Securitate. Există în acest proiect de lege intenția de a confira SPP caracterul unui serviciu secret, ceea ce contravine flagrant informației citate mai sus, că serviciul și-ar fi restrîns departamentul de specialitate. Nu în ultimul rînd, SPP rîvnește la afaceri și, în proiectul amintit, pretinde să î se acorde legal dreptul de a desfășura activități comerciale. Precedentul a fost deja creat la SRI. Aceste intenții ridică serioase semne de întrebare privind seriozitatea declarațiilor din ultima vîreme. Și, mai ales, se naște bănuiala că am avea de-a face cu "aceeași Mărie cu altă pălărie"...

Serviciul de Protecție și Pază funcționează, aşadar, după vechile tipicuri. Proiectul de lege menit să-l împrospăteze se prăfuieste undeva într-un sertar din momentul în care, din cauza prevederilor sale, a generat un mic scandal în cele două comisii de apă-

rare. Dacă va fi adoptată, legea privind activitatea și organizarea SPP va fi deopotrivă expresia concepțiilor noii guvernări privind serviciile de informații. Cît privește mentalitățile, situația este pe cît de complicată, pe atât de delicată. S-ar putea să mai treacă ani de zile pînă cînd ofițerii și subofițerii din structurile informative, indiferent cum se numesc, vor fi la înălțimea standardelor internaționale. Între timp însă, preocupați de lupta împotriva corupției, de problemele economice dureroase ori de negocierile cu FMI, guvernării par să lase pe planul al doilea rezolvarea de fond a acestor probleme. Nu este de-audus că în fruntea tuturor acestor servicii au fost numiți noi directori. Și nici că ei nu au fost – potrivit declarațiilor oficiale – oameni ai fostei Securități. Ei conduc însă un personal care, în bună măsură, provine – orice s-ar spune – din fosta DSS a lui Ceaușescu. Iar acest "amănunt" ar trebui să dea dea însomnii actualei Puteri. □

NOTE:

1. *Critica Securității Pure* – Miniproiect PHARE realizat de Academia Călavencu, p. 5.
2. *Idem.*, p. 5.
3. *Idem.*, p. 8.
4. Vezi Legea 51 / 1991 privind Siguranța Națională.
5. *Critica Securității Pure*, p. 8.
6. *Idem.*, p. 8.
7. *Libertatea*, serial mai 1997.
8. *Idem.*
9. *Idem.*
10. *Adevărul*, 20.03.1997.

SOCIETATEA ACADEMICĂ
DIN ROMÂNIA

Intreprindere Grigore Alexandrescu 3
București
tel/fax: 210 75 69
sar@sar.sfos.ro

SAR lucrează cu motoarele în plin la următoarele programe:

- *Doctrine politice*: serie de conferințe publice
- *Academia Parlamentarilor*: seminar de instruire și dezbatere
- *Evaluarea administrației locale*: cercetare aplicată în București, Iași și Cluj
- *Burse pentru scriere de legi*

SAR editează:

- Revista Politică Externă
- Volumul *Doctrine politice*
- Manual de educație civică

În luna octombrie, **SAR** va scoate *Catalogul Expertilor din România*, în variantă tipărită și pe Internet. Și experții români au dreptul de a fi cunoscuți în Occident.

Nu ratați ocazia de a avea acest Who's Who academic!

Nu ratați ocazia de a figura măcar în ediția a 2-a!

Vă așteptăm!

Dare de seamă despre criza spionajului românesc

CORNEL IVANCIUC

This is a detailed institutional analysis about Romanian Foreign Information System (past & present), from DIE to SIE, from the famous defector general Pacepa, to obscure directors nominated by Iliescu. The author has serious doubts about Romanian foreign intelligence competence and expertise. However, this does not make the system less dangerous and anti-democratic than before.

Spionajul românesc era un sistem binar sofisticat

După fuga lui Pacepa, în 1978, Direcția de Informații Externe a DSS a fost restructurată radical, sub noua denumire a Centrului de Informații Externe (UM 0544). Divizia de Contrainformații Externe (V 3) s-a transformat în UM 0195 și a fost însărcinată, prioritar, cu ordinul de suprimare a generalului trădător, cooperând cu serviciile de spionaj (Muhabarat) ale lui Yasser Arafat și Moamer el Gaddafi. Planul de lichidare a lui Pacepa l-a cooptat, în 1980, într-o funcție cheie, pe maiorul DIE Ioan Stan, fost consul la ambasadă RSR din Tokyo, între anii 1974-1980. Ca și Securitatea internă, și Centrul de Informații Externe (CIE) era tot un sistem binar, însă mult mai sofisticat, combinând o componentă acoperită în diplomație, deci beneficiind de imunitate, și una ilegală, prin personalul din agențiile economice, de turism, biserică sau comunitățile din emigratie.

La revoluție, efectivele CIE totalizau 1.059 de cadre, din care 715 ofițeri și 111 subofițeri; UM 0195 (unitate autonomă) totaliza 451 cadre, din care 386 ofițeri și 42 subofițeri; ICE Dunărea (unitate autonomă) totaliza 137 cadre, din care 115 ofițeri și 10 subofițeri (informațiile provin de la Marele Stat Major al MApN). Ocultata CIE, care controla MAE, MCE, Agerpres, Camera de Comerț Exterior, Direcția Generală a Vănilor, TAROM și NAVROM, numără, pe puțin, 2.500 de cadre. Practic, toate marile întreprinderi de comerț exterior, începând cu Terra, Metalimportexport, Mineralimport, Prodexport etc., erau sub controlul DIE. În 1985, în Centrala MCE și la reprezentanțele economice ale RSR activau 595 ofițeri legali, ilegali și deplin conspirați, plus încă vreo 1.300

cooperatori.) Implicațiile Securității interne la revoluție au făcut ca subiectul serviciului de spionaj al lui Ceaușescu să treacă într-un plan secund și doar un ochi expert putea să surprindă că, începând din ianuarie 1990, spre țară se retrăgeau diversi specialiști din rețeaua comerțului exterior, mai puțin conspirați, probabil, că și anumite categorii de emigranți sau chiar diplomați.

Schimbările în centrala spionajului românesc, rebotezat SIE, au fost extrem de lente. SIE nu are nici în ziua de astăzi o lege proprie de funcționare, iar bugetele alocate instituției sunt secrete. Există indicii că personalul din sectoarele speciale ale fostei DIE/CIE (Brigada Emigratie sau Brigada U – de activități ilegale) nu și-ar fi schimbat nici comportamentul și nici stilul de lucru, după 1989. Pare însă imposibil de susținut faptul ca Brigada SD (spionaj tehnic) să mai execute comenzi pentru KGB, așa cum s-a întâmplat pe vremea lui Ceaușescu.

Soarta celor trei servicii ultrasecrete din fostă DIE este necunoscută: Serviciul X, care se ocupa de mișcările pacifiste occidentale și acoperea acțiunile teroriste comune cu cele ale OEP; Grupul V – aripa ilegală a Gărzii de Fier, care a pus la cale cîteva asasinate în SUA și Canada; Grupul Z, care activa în Berlinul de Est, sub comanda Spebüro (Biroul special) al PGU (Direcția I Generală de Informații Externe a KGB), și se ocupa de suprimarea disidenților și opozanților din emigratie. Cu toate animozitățile dintre Ceaușescu și Kremlin, aceste forme de colaborare cu KGB au funcționat fără întrerupere, pînă în 1989, în baza unor obligații contractuale, în cadrul Tratatului de la Varșovia.

Asupra structurii fostei agenții naționale de spionaj vom reveni pe parcursul materialului nostru.

Rețeaua Caraman

Autoritatea instalată în urma evenimentelor din decembrie 1989 îl va numi în fruntea SIE, după un interimat de două luni, pe controversatul general Mihai Caraman. Portretul creatorului celebrei rețele de spionaj care îl poartă numele a fost surprins de Thierry Wolton (*KGB-ul în Franța*) și de Pacepa (*Moștenirea Kremlinului*). Recruitat de Securitate în 1952, Caraman a fost format apoi timp de 6 ani în școală de spionaj românesc. În 1958 este trimis la Paris, ca prim secretar și consilier comercial al ambasadei. Între 1960 și 1969, Caraman va crea o vastă rețea de spionaj, aflată sub controlul total al KGB, recrutînd funcționari NATO, de la Banca Mondială, din Quai d'Orsay, Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică, Ministerul Economic și Finanțelor. François Rousilhe, documentarist în Biroul de Ordine al NATO, îl va furniza lui Caraman 60 de dosare, din care 16 cosmică, privind situația bugetelor militare ale țărilor membre ale Alianței pe timp de pace și război, sistemul de alarmă al NATO. Cînd, la 16 octombrie 1967, serviciile NATO se vor muta la Bruxelles, rețeaua va fi preluată, din prudență, de unul din adjuncții lui Caraman, Ion Tomescu (Jean) și de secretarul II al ambasadei, Victor Dorobantu (Vitea), locotenent DIE. Totul va funcționa impeccabil pînă în 1969, cînd Ion Iacob (Iacobescu) – oficial, al treilea secretar al misiunii române la UNESCO, în realitate căpitan DIE și adjunct al lui Caraman – va cere azil politic la ambasada Marii Britanii de la Paris. Iată depozitia lui Iacobescu, susținută în fața oficialităților britanice și franceze: „Noi trebuia să servim cu prioritate KGB. Să ne infiltrăm și să pătrundem în locul său în instituțiile pe care ni le desemnează (...), clasificînd informațiile culese, comunicîndu-le cu prioritate URSS“.¹ Caraman și-a început colaborarea cu PGU în 1962, în timp ce era rezident la Paris. Planurile de perspectivă ale Alianței Nord-Atlantice furnizate sovieticilor erau atât de importante, încât Taras Bulba (numele de cod KGB al lui Caraman) va beneficia de asistență unui consilier operativ KGB, Vladimir Arhipov. În 1963, Caraman îl va prelua în legătură, la sugestia sovieticilor, pe colonelul turc Nahit Imre, recruitat de DIE la Ankara și transferat ca director finanțiar adjunct al Alianței Nord-Atlantice. Începînd din anii '70, Caraman a fost urmărit de UM 0920/A, ca, în 1978, pe cînd era deja general-major și șef al Direcției de Contrainformații a

DIE, să fie reactivat de PGU. Generalul Gheorghe Moga, șeful Direcției III Contraspionaj, i-a prezentat lui Ceaușescu probe concrete despre relațiile fostului spion cu sovieticii: Caraman va fi transferat într-un post inofensiv, la Inspectoratul de Securitate al Municipiului București.

Schimbarea la față a DIE

Fuga lui Pacepa în vara anului 1978 a bulversat complet structura DIE, care va fi reformată din temeli. Astfel, Directoratul I se transformă în Divizia II anti-SUA. Directoratul I cuprindea brigăzile D, C și K. Brigada D activă în SUA, C în Asia și K în Africa și Israel. Directoratul II se transformă în Divizia I anti-Occident. Pînă la Pacepa, Directoratul II cuprindea brigăzile G și B. Brigada G activă în spațiul germanic: RFG, Elveția, Austria, Olanda, Marea Britanie, Danemarca, Suedia și Norvegia. Brigada B activă în restul Europei, inclusiv în țările socialiste. Divizia III, de poliție politică externă, rămîne neschimbată după fuga lui Pacepa, cuprinzînd brigăzile E, N și M, plus Centrul de Transmisii Cifrate ale RSR. Brigada E se ocupă de emigratie, N de activități conainformative în rîndul personalului aflat la post în străinătate, iar M de tehnici operative și interceptări secrete în exterior. Brigăzile independente nu își schimbă activitățile după fuga lui Pacepa: brigada SD se va ocupa în continuare de spionajul tehnologic; brigada U de operații sub steag străin, cooperând îndeaproape cu structura de spionaj a OEP (Muhabarat); sectorul OV va rămînă unitatea centrală pentru operațiunile valutare speciale; corpul de inspecție va rămîne în subordinea conducerii DIE/CIE.

Ultima operație estetică

Din informațiile pe care le deținem, structura actualului Serviciu de Informații Externe cuprinde nouă brigăzi, dintre care șapte activează în exterior și două în interior. Probabil că una din cele două brigăzi interioare se ocupă de activități de protecție informativă a personalului din centrala de spionaj. Pînă acum nu avem nici un indiciu că personalul aflat la post în străinătate ar fi supus protecției informative, printre-o altă structură, externă, identică cu UM 0195, de pe vremea lui N. Ceaușescu. Referitor la personalul din exterior, pe deplin conspirat sub activități diploma-

tice, persistă bănuiala că în unele ambasade ale României ar exista o disproportie flagrantă între numărul diplomaților reali și cel al specialiștilor din SIE, acoperiți ca diplomați. În acest sens, am indicat ambasada României din Tokyo, unde, dintr-un total de 20 membri ai misiunii diplomatice, numai 4 sunt diplomați autentici. În acest caz, prezența SIE în acest spațiu nu se justifică. Pe de o parte, pentru că nici unul din cei 16 non-diplomați nu cunoaște limba niponă, iar pe de alta, dat fiind faptul că Japonia nu reprezintă un factor de amenințare pentru securitatea României.

Firește, după 1989, SIE s-a străduit să-și cosmetizeze imaginea în exterior, după ce DIE/CIE a reușit să o compromită pe cea a României timp de 4 decenii. Vasile Angelescu, unul dintre adjuncții lui Caraman după 1990, și reactivat o dată cu redutabilul spion de noile autorități, a anunțat pe un canal diplomatic că SIE ar fi abandonat întreaga rețea de ilegalii din străinătate, ceea ce este din start o enormitate, întrucât ilegalii sunt ca și inexistenți. Pare greu de crezut că SIE era gata să recunoască tacit greșelile vechii DIE, printre altele și pe aceea de demantelarea Alianței Nord-Atlantice în favoarea KGB. Cine este Vasile Angelescu? Fost ofițer de Securitate la Canal, Angelescu va fi trimis la școală de spionaj a KGB, după care este înCADRAT în DIE. Ca subaltern al lui Pacepa, a activat timp de nouă ani în Austria, acoperit ca funcționar al Agenției Economice Române de la Viena. Aici a coordonat Operațiunea M (moștenirea), care a precedat operațiunile valutare speciale controlate de Marin Ceaușescu. Fiind surprins de contraspionaj în timp ce furniza informații unui ofițer PGU, Angelescu este rechemat în țară și înținut departe de funcțiile de decizie și de sursele de informații, până în 1989. Pentru a achiziționa și mai multă credibilitate în exterior, SIE va ceda vechea școală a spionajului românesc de la Brănești noii USPP. Un asemenea gest nu poate fi decât unul pur propagandistic. Celelalte mișcări conjuncturale, înințând mai mult de schimbarea unor decoruri decât a rolurilor în sine, vor duce, de exemplu, la desființarea UM 0195 și la contopirea acestia cu SIE. Totodată, un număr apreciabil de ofițeri din fosta DIE/CIE a intrat în schema SRI. ICE Dunărea a fost cedată Ministerului de Interne și a intrat în componența Regiei Autonome a Ministerului de Interne – Dacia, sub numele societății Comicex. Toate acestea, în timp ce 80% din personalul ambasadelor și peste 20% din

cel al MAE și MCE a rămas neschimbat de pe vremea lui Ceaușescu. Pacepa relatează că în februarie 1990 și-a dat seama că vechii spioni lucrau din plin pentru noii stăpini de la București, în clipa în care *Tribuna României*, o gazetă editată de DIE pentru emigratie, a reapărut, după o întrerupere de numai o lună, sub noua denumire – *Curierul Românesc*. În timpul puciului de la Moscova din vara anului 1991, pus la cale de poliția secretă sovietică, autoritățile de la București n-au schițat nici o reacție de condamnare a KGB, așteptând să vadă cum vor evoluă lucrurile, fapt care a creat o imagine dezastroasă a României pe plan extern. Si poate deloc întâmplător, imediat după vizita la București a secretarului general al NATO, Manfred Woerner, Caraman va fi trecut, în sfîrșit, în rezervă. Cel care a adus prejudicii incalculabile Organizației Nord-Atlantice, prin furnizarea unor informații militare KGB, părăsește scena lipsit de fală și în același timp cu omologul său sovietic, generalul Kriucikov. În schimb, sentința de condamnare la moarte a lui Pacepa a rămas valabilă și astăzi.

Paradigma inamicului Pacepa

Într-un interviu acordat publicației maghiare *Magyar Hírlap*, la 15 martie 1992, Virgil Măgureanu a afirmat: „Pacepa a expus, sau descoperit, o bună parte a rețelelor noastre domestice și externe care erau importante pentru securitatea noastră națională, nu pentru regimul lui Ceaușescu. Azi îl privim pe Pacepa ca pe o persoană a cărei activitate a provocat serioase daune intereselor românești“. Opinia directorului de atunci al SRI riscă să cintărească că o piatră de moară în perspectiva integrării României în structurile Nord-Atlantice, pentru simplul fapt că dl. Măgureanu pare să fi uitat că DIE a luptat din răsputeri împotriva emigratiei românești, pe de o parte, iar pe de alta a furnizat informațiile militare, sau achiziționate prin furtul de tehnologie, KGB-ului.

Recenta lucrare a lui Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc*², nu clarifică nici pe departe presația reală a activităților spionajului românesc până la Pacepa, fiind imaginea unui haos care s-a generalizat de-a lungul anilor în DIE, mergând până la transformarea acestuia într-o feudă a cătorva nomenclaturi din vîrstul ierarhiei de partid, în frunte cu Ștefan Andrei. Mobilul lucrării lui Mihai Pelin este acela de a compromite definitiv imaginea lui Pacepa și de a jus-

tifica verdictul de condamnare la moarte în conuștie, dat de autoritățile RSR, la două săptămâni după fugă generalului, și menținut până în ziua de astăzi. Or, aici se cască o contradicție flagrantă. Dacă Pacepa este „produsul unei politici de cadre total necorespunzătoare, politica scaunului și a postelor nesăbuite de parvenire“, aşa cum a declarat generalul (r) Neagu Cosma, și dacă DIE nu a fost decât un intens depozit de mărfuri aduse din Occident, pentru nomenclatura de partid și de stat, fiind complet deturnat de la scopurile sale firești, înseamnă că Pacepa nu putea să trădeze decât slăbiciunea ministrilor lui Ceaușescu, pentru produsele societății de consum. Ni se pare bilă că, după lecturarea culiselor spionajului românesc, furnizate preferențial de SRI, acestui scriitor contradictoriu, care este Mihai Pelin, cineva din țara asta, persoană sau instituție, să mai credă vreodată că Pacepa a putut provoca „serioase daune intereselor românești“, aşa cum a declarat Virgil Măgureanu în 1992.

Ce-ar mai fi de spus?

O dată cu demantelarea Rețelei Caraman, spionajul românesc u-a mai reputat decât palide victorii, în ceea ce privește obținerea de furnituri tehnice, în condiții ilegale. Este antologic un caz petrecut prin anii '80, în care, spioni noștri au adus pe platforma Măgurele un laser militar, produs de firma Ericsson, declarat ca furt de tehnologie. În fond, laserul era achiziționat în condiții legale, dintr-un magazin din Occident și singura contribuție a marilor noștri specialiști în domeniu a fost aceea că, după ce au demontat laserul, n-au mai fost niciodată capabili să-l reassembleze. Orice produs de înaltă tehnologie, obținut printr-o activitate ilegală, este inoperabil fără întreaga sa documentație tehnologică, de unde și prioritatea absolută pe care o au documentele de acest tip, înaintea produsului finit. Produs care, desfăcut în magazinele de specialitate, nu conține decât prospecțele de utilizare, și nicidecum secretele sale de fabricație.

În concluzie, efectele deprofesionalizării specialiștilor în spionaj s-au amplificat după fugă lui Pacepa, resimțindu-se până în ziua de astăzi în activitățile curente ale SIE. Cu atât mai mult cu cât cea mai mare parte a personalului din actuala centrală de spionaj provine din fosta structură a DIE/CIE (1980-1989), perpetuând, practic, un anumit mod de lucru solidar cu stilul de dinainte de revoluția din 1989:

spionomanie în misiunile diplomatice, neficiență, ne-cunoașterea limbilor din țările-gazdă, activități one-roase. Raportul de activitate pe anul 1996, al BfV (serviciul de contraspionaj al Germaniei) face referiri aluzive la faptul că SIE nu și-a schimbat modul de lucru, după 1989, și nici atitudinea față de Germania. Si toate acestea în condițiile în care știm sigur că antena noastră de spionaj din Germania nici măcar nu mai prestează activitățile pentru care a fost instruită, patrinoind în schimb afaceri cu prostituute provenind din spațiul fostei URSS și cu pașapoarte false. Paradoxal este că BfV deplinește acuza lipsă de profesionalism a agenților noștri și nicidecum faptul că am fi reușit să penetrăm în lumea etanșă a unor secrete tehnologice strănicie păzite și pe care și le-ar dori orice spion normal care activează pe teritoriul Germaniei. □

NOTE:

1. Thierry Wolton, *KGB-ul în Franța*, Ed. Humanitas, București, 1992, pag. 134.
2. Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc*, Ed. Evenimentul Românesc, 1997.

CORNEL IVANCIUC – He works as a journalist at the weekly *Academia Cațavencu*.

Intelectualii ca actori politici în Europa de Est: cazul României * (1)

ALINA MUNGIU-PIPPIDI

Aștăzi în mișcările civice dinainte de 1989, cînd și în timpul revoluțiilor din Europa de Est, intelectualii păreau să-și fi găsit locul și audiența potrivite pentru performanța lor; după entuziasmul extraordinar din 1989, intelectualii și dizidenții europeni au fost promovați de instituțiile intelectuale din Paris și New York, și, pentru a-l cita pe Vladimir Tismăneanu, "glorificați ca apostolii unei noi dimineți revoluționare".¹ În ultimii ani s-au manifestat serioase nemulțumiri la adresa lor. Pentru cei mai mulți observatori occidentali, acești intelectuali păreau să fi pierdut bătălia care îi transformă în clasa conducătoare a societăților lor postcomuniste și să fi irosit cea mai bună șansă a intelighenției europene de după război de a inaugura o domnia stabilă a regilor filosofi. Este justificată această deziluzie? În primul rînd, chiar au pierdut intelectualii est-europeni victoria, după ce au cîștigat războiul? În al doilea rînd, sănt ei de vină pentru această înfrîngere, sau pentru această eclipsă temporară? A existat ceva în natura lor care a favorizat-o? A fost oare astăzi de inadecvată performanța lor politică după 1989? Sau Occidentul a supraestimat reprezentativitatea acestor dizidenți pentru societățile lor? În al treilea rînd, ar fi putut fi evitată pierderea influenței printr-un comportament diferit? Lucrarea de față încercă să ofere, pe scurt, răspunsuri la aceste întrebări.

În primul rînd, este adevărat că ceea ce Timothy Garton Ash și alții au văzut ca "revoluții ale intelectualilor" – revoluțiile din 1989 – nu a produs o suveranitate a clasei intelectuale, cu excepția surtelor perioade de la început. Vaclav Havel poate foarte bine să fie ultimul intelectual-dizident faimos care a deținut o înaltă funcție oficială, dar primul ministru Vaclav Klaus a cîștigat mai multă influență; Theodore Draper și alții chiar au pus în contrast valorile celor doi, pentru a dovedi că Vaclav Klaus este viitorul, iar Vaclav Havel

* Fragment din studiu Alinei Mungiu-Pippidi, apărut în *East European Politics and Society*, Spring 1996, vol. 10, no. 2. Articolul apare cu permisiunea autoarei.

acest pluralism reflectă preocupările speciale ale intelectualilor. Pentru a ilustra, am să schițez cîteva dintre liniile de demarcare: intelectuali cosmopoliti anticomuniști într-un partid, intelectuali populiști în celălalt. Intelectualii anticomuniști cu o istorie de nonconformism activ într-un partid, intelectuali anticomuniști cu o istorie a rezistenței pasive în celălalt. Intelectuali evrei într-un partid, intelectuali non-evrei în celălalt, și, aproape frîzind comicul, istorici într-un partid, filozofi în celălalt".² Aceasta era situația în 1990, cînd partidele care coexistaseră cu comunismul erau considerate compromise din acest motiv. Patru ani mai tîrziu, un guvern care ezita să efectueze reforma la viteză maximă și care oscila între a fi naționalist sau antinaționalist a reușit să facă nepopulară ~~împotriva~~ clasa politică postcomunistă. Fosta clădită comunistă a profitat de această nepopularitate și s-a reînscrisă la putere în ultimele alegeri, după o scurtă absență.

Era aceasta evoluția inevitabilă a istoriei, neobosită în a ne învăța realismul și dezamăgirea? Sau era incapacitatea intelectualilor de a se adapta noilor vremuri? Era Occidentul un spectator innocent în această bătălie pentru influență? Răspunsurile la această problemă complexă se află în trei categorii – istorică, psihologică și politică.

Istorică

Performanța politică a intelectualilor est-europeni a avut un început tîrziu, dar în forță. La schimbarea secolelor, în țări cu o populație predominant rurală și analfabetă, intelectualii est-europeni și-au inventat națiunile și politicile. În această fază, intelectualii sănt purtători de grija, potrivit clasificării făcute de S.M. Lipset și A. Basu.³ Ca părinți ai națiunii, ei vorbeau pentru mulți dintre cei tăcuți și ignoranți, care nu-și puteau spune opinii. Paternaliști și foarte responsabili, parte din națiune și parte din politică, ei își exercitau influența prin partide politice, dînd acestor partide o "misiune". Mai mult decât o reprezentare politică îngustă, aceste partide încarneaază dorința de a elibera regiunea de imperiile austro-ungar și rusesc (mai tîrziu, sovietic) și să transforme provinciile lor în state-națiuni. După cum arată Tony Judt: "De la Fichte la Masaryk, prin Palacky și Kossuth, marca intelectualului era locul său ca formator de națiune".⁴ Și ce să-să fi întîmplat? După primul război mondial, și ei au devenit președinți, premieri, șefi oficiași, proiectele lor s-au îndeplinit. Par să aibă succes, dar acesta nu durează. În România, Nicolae Iorga, poate cea mai

importantă personalitate intelectuală a țării, conducea fără succese un guvern de tehnocrați și fusese asasinat de fasciștii Gărzii de Fier, foștii săi studenți; din Ungaria, Oskar Jaszi a fugit în Statele Unite și a fost complet dat uitării; readucerea în țară a cenușii sale, după 1989, a adunat cîteva sute de oameni, în timp ce aceeași ceremonie pentru Miklos Horthy s-a transformat într-un eveniment național. Hitler a pus capăt temporar proiectului lui Tomas Masaryk, dar sfîrșitul definitiv se datorează politicienilor ca Vladimír Mečiar și Vaclav Klaus.

Regimurile autoritare din Europa Centrală aveau de asemenea sprijinul intelectualilor, în special pe al celor tineri. Tânărul român Emil Cioran, care avea să devină faimos mai tîrziu ca eseist, exprima revoltă micilor națiuni împotriva destinului lor mediu. Soluția era "cultul sistematic și susținut al forței". Admiratoare a lui Mussolini și a lui Hitler și studiind filosofia cu Heidegger, această generație aruncă la gunoi recent căpătatele valori liberale și astfel deveni prima care să se adapteze la bolșevismul ce se instala. Cîțiva i-au rezistat și au murit în închisori, dar mulți dintre ei au devenit primii lui apostoli.

traducere de
Antonia Oprîa

NOTE

- Vladimir Tismăneanu, "NYR TLS and the Velvet Counterrevolution", *Common Knowledge*, Spring 1994.
- George Schopflin, "Post Communism: Constructing New Democracies in Central Europe", *International Affairs* 67:2, 1991.
- J.F. Brown, *The Surge to Freedom*, Durham, N.C.: Duke University Press, 1994, p. 69.
- Ibid.*, p. 86.
- S.M. Lipset și Asoke Basu, "The Roles of the Intellectuals and Political Roles", în Aleksander Gella, ed., *The Intelligentsia and the Intellectuals*, SAGE, 1976, p. 111.
- Tony Judt, "Sfîrșitul cărei ere europene?", *Daedalus*, Vara 1994, p. 3.

(continuare în numărul viitor)

ALINA MUNGIU-PIPPIDI – A Ph.D. in Social Psychology. She is formerly a Fulbright Fellow at Harvard University. She is author of *România după '89 – istoria unei neînțelegeri*. She is scientific secretary of the Center for Political Studies.

Sistemul de partide din România

— o abordare comparativă —

SORIN IONITĂ

The Romanian party system is not as peculiar and the politics it relies upon is not as incomprehensible as it is usually considered. Beyond misleading labels and discourses, the parties have a definite profile and an electoral base. The article attempts to identify some characteristics of the Romanian politics and to put them in comparative perspective.

Faptul că partidele politice din Europa de Est sunt creații artificiale lipsite de bază socială și că ele sunt atipice, neclasificabile și diferite de omologele lor din Occident este deja un refren fredonat de toată lumea – analiști și jurnaliști, din Vest și din Est. Toți par să fi căzut de acord că pentru sistemele politice din lumea postcomunistă etichetele de stînga și dreapta nu au nici o relevanță, că aici se petrece cu totul altceva, calitativ diferit. Dezbaterile și analizele pe această temă se încheie, de regulă, cu concluzia confortabilă că realitatea e atât de rebelă încât nu se poate trage nici o concluzie în termenii științei politice standard.¹ Îmi propun în cele ce urmează să arăt două lucruri. În primul rînd, voi argumenta pe scurt că nici sistemele occidentale de partide nu oferă imaginea simplă și coerentă postulată în manualele de introducere în politologie. În al doilea rînd, voi încerca să schizez un model teoretic spațial al competiției politice din România după alegerile din noiembrie 1996. Acestea va arăta nu numai că descrierea este posibilă, dar și că sistemul românesc de partide este perfect comparabil cu cele din Vest și din Est.

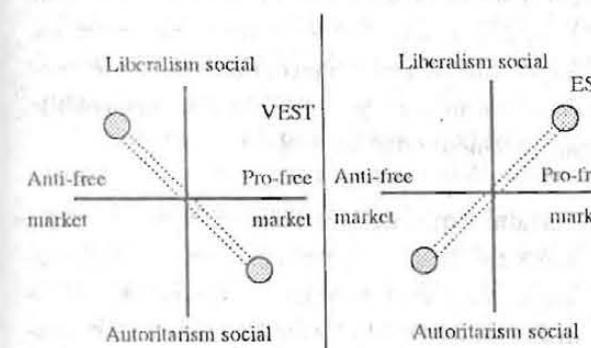
*

Știința politică modernă s-a născut în spațiul anglo-saxon. Pentru că raportarea comparativă la continent avea de obicei în vizor exemplele nefericite ale Franței sau Italiei, s-a născut ideea că modelul politic ideal ar fi cel de tip Westminster: bipartitism, absența coalițiilor, concurență puternică între partide pe fondul unui electorat stabil concentrat spre centru, predominanța scrutinului uninominal. Politica de pe continent era considerată, pe baza experienței franco-

italiene, doar o variantă impură și tranzitorie a democrației standard: multipartitism, scrutin proporțional, coaliții guvernamentale, instabilitate, electorat volatil și centrifug. Abia mai tîrziu, după cel de-al doilea război mondial, valul de politologi proveniți din Scandinavia și Țările de Jos au impus în literatura occidentală ideea că modelul continental de competiție democratică este totuși în stare să creeze stabilitate și bunăstare. Țări ca Norvegia, Olanda, Elveția sau Austria au ajuns să constituie subiecte interesante de cercetare, alături de Regatul Unit al Marii Britanii sau SUA, iar sistemul lor politic să fie apreciat ca o alternativă democratică viabilă la cel anglo-saxon. Franța și Italia, care între timp și-au mai spălat și ele din păcate, încetau să mai constituie unicele paradigmă pentru politica de pe continent. Ceea ce a demonstrat experiența "micilor democrații nordice"² este că scrutinul proporțional, coalițiile largi (sau, în alte cazuri, guvernele minoritare) și numărul mare de partide parlamentare³ nu sunt neapărat lucruri rele. Deschoperirea fundamentală a reprezentat-o *consociationalismul*⁴ – practica de a amenda procedurile democratice strict majoritare prin discriminarea pozitivă a minorității pentru a stabiliza societăți eterogene etnic, religios etc.

Însă, pe măsură ce știința politică asimila această nouă lecție, realitatea politică se modifica fundamental în Occident, pe continent și peste mări deopotrivă. Pe de o parte, variabilele socio-demografice (clasa socială, mediul urban/rural, apartenența religioasă) încetau să mai explice aşa de bine votul. Societatea se schimbă radical, votanții erau mai educați, mai înstăriți și lucrau predominant în sectorul terțiar. Aceasta a produs o spargere a blocurilor electorale tra-

diționale care încapsulau votanții și pe care se construiseeră partidele de masă (*dealignement*), volatilitatea votului și apariția partidelor de tip *catch-all*. Pe de altă parte, rezolvarea principalelor revendicări economice de către statul modern al bunăstării a făcut loc valorilor postmaterialiste, care au început să joace un rol mult mai mare decât înainte.⁵ Pe scena politică au apărut grupări de tot felul (ecologiste, feminine, pacifiste); mai mult, chiar stînga și dreapta tradiționale au fost nevoite să preia în programele lor elemente postmaterialiste, ceea ce le-a schimbat treptat profilul. Stînga occidentală modernă este cea a unei clase mijlocii și apără, pe lîngă transferul de resurse către cei în nevoie prin mecanismele statului, valorile libertății și egalității sociale, multiculturalismul, descentralizarea și mediul natural agresat de companiile în căutare de profit. Dreapta modernă este mai degrabă favorabilă liberei inițiative economice, reducerii dimensiunilor statului bunăstării și valorilor familiale, fiind tentată să pună accentul pe ordinea socială și respectarea legii mai degrabă decât pe compasiune și egalitate. Aceste transformări sunt surprinse bine de modelul spațial al lui Herbert Kitschelt⁶, care pune în evidență deosebirile dintre competiția politică din Est și cea din Vest.

Astfel, axa de-a lungul cărcia se desfășoară competiția este rotită cu 90° în primul caz. Dacă lucrurile stau așa, este pentru că în Vest avem de-a face cu o stînga și o dreaptă modificate (în sensul amintit mai sus), care se mișcă într-un mediu socio-economic specific modernității. Situația în Est, după prăbușirea regimurilor comuniste, seamănă cu cea "clasică" din Occident, caracteristică pentru sfîrșitul secolului XIX.⁷

Concluziile acestei prime părți sunt două. În primul rînd, orice comparație cu "sistemul occidental" de partide trebuie să țină seamă de complexitatele interne ale acestuia din urmă. De fapt, există mai multe modele occidentale⁸, toate la fel de onorabile din punctul de vedere al științei politice. În al doilea rînd, ana-

liza spațială a spectrului politic e încă relevantă și utilă, în Vest ca și în Est, dacă se lasă deoparte întrebările adînci și generale de felul "Dar ce înseamnă dreapta, într-adevăr?" sau "Ce relevanță mai are azi în România noțiunea de stînga?".⁹ Cadrul teoretic oferit de Kitschelt permite analiza competiției politice în România și formularea unor aprecieri comparative.

* *

Sunt nerealisti cei care așteaptă o mare stabilitate a spectrului politic în Europa de Est în condițiile în care aceste societăți se schimbă în ritm rapid.¹⁰ Totuși, după cum arată un studiu comparativ¹¹, partidele nu sunt chiar atât de rupte de realitate, iar votanții manifestă suficientă raționalitate în comportament și sunt destul de informați. De regulă, astfel de studii se concentrează cu predilecție asupra Poloniei, Ungariei, Cehoslovaciei (și moștenitoarelor), lipsind referințele la România. În lipsa unor date mai detaliate, mă voi rezuma să formulez cîteva aprecieri tentative privind votul și sistemul politic în România, aprecieri care rămînu să fie confirmate empiric.

- Cel mai adînc clivaj în România este cel urban-rural, cu atât mai mult cu cât acesta este întărit de clivaje de vîrstă, educaționale și ocupaționale (populația din zonele rurale tînde să fie mai îmbătrînită, mai puțin educată și mai puțin implicată în sectorul privat în plin avînt – dacă scoatem din calcul mica exploatație agricolă particulară). Deja, la începutul lui 1992, opoziția cîștiga alegerile locale în București, dar i-au trebuit încă patru ani pentru a răsturna balanța la scară națională. Un alt element care întărește clivajul principal este gradul de penetrare al mass media, mult mai redus la sate. Diferența urban-rural rămîne aproximativ constantă, dar se mută cu cîteva puncte procentuale către dreapta spectrului politic pe măsură ce ne deplasăm în teritoriu dinspre est spre vest.

- Tărâimea este nereprezentată politic printr-un partid care să-i apere în mod activ interesele specifice, fie acesta agrarian-secular sau creștin-democrat (profilul politic al PNT-CD va fi comentat mai jos). Având în vedere obiectivele urgente de modernizare socială și integrare europeană ale României, situația este mai degrabă una norocoasă. Un partid tărâiese de greutatea celui din Polonia, de exemplu, ar con-

- Sătui un pilon solid anti-reformă prin politicele redistributive și cu bătaic scurtă pe care le-ar impune.
- Există un bloc electoral stabil al etnicilor maghiari (7-7,5 %), care este foarte puțin probabil să dispare astăzi vreme cît UDMR rămîne unitară. Deși mulți analiști s-au grăbit să prezică declinul Uniunii după ce aceasta a pierdut cîteva posturi la localele din iunie 1996 în favoarea unor maghiari independenți, tendința nu s-a confirmat mai tîrziu.
- Există o porneire de a vota pe "căstiguri antimaghiare" a unor etnici români din Ardeal, dar în 1996 aceasta s-a diminuat semnificativ. PUNR, colectoarul predilect al acestor voturi, a avut cunojîi la depășirea pragului electoral, în condițiile în care nici alte formațiuni din aceeași parte a spectrului nu au înregistrat creșteri în zonă (dimpotrivă). Dacă nimic spectaculos nu se întîmplă, iar UDMR se abține de la gesturi provocatoare, votul antimaghiar e de așteptat să rămînă la nivel coborât.¹²
- Nu există în România clivaje religioase cu exprimare politică. Cel mai important este acaparat de cel etnic (român-maghiar), iar în interiorul blocurilor electorale român și maghiar nu există fragmentări confesionale (ortodoxă/greco-catolică în primul caz, catolică/reformată în cel de-al doilea). Așa că, dacă trecem cu vederea clivajul româno-maghiar, care cere soluții consociaționale, electoratul din România poate fi considerat ca unul omogen și care permite o politică competitivă, după o schemă bipartită, fără riscul unei polarizări excesive.
- Concluzia anterioară – lipsa de importanță a religiei în jocul politic – e întărîtă de aspectul specific al creștin-democrației românești. Într-o țară predominant ortodoxă, elementul creștin implicat în politică este destul de vag. Biserica Ortodoxă Română este slabă ca instituție și săracă în resurse, fiind dominată de către stat. Înalta ierarhie se acomodează bine cu oricine se află la putere și este mai degrabă neinteresată de viața social-politică. Preoți sau ierarhi apar adesea la manifestări publice pentru a slui, însă chiar oamenii religioși și conservatori de la țară, ca să nu mai vorbim de elitele urbane, privesc cu suspiciune amestecul lor în politică. Una din puținele inițiativeri externe ale BOR, vizita Patriarhului în Republika Srpska, în toamna lui 1995, imediat după ce sârbii luaseră Srebrenica măcelărind 5.000

de civili, s-a dovedit a fi o gafă teribilă care a compromis aparatul de consilieri ai Patriarhiei. Avortul și educația religioasă în școli sunt "nonprobleme". Primul e liber și nimeni nu s-a opus în mod serios în Parlament legalizării sale după o interdicție de 23 de ani sub Ceaușescu. Educația religioasă a fost aprobată fără multe discuții ca opțiune, știindu-se că măsura oricărui nu poate fi pusă în practică sistematic: în general preoții ortodocși sunt slab educați, prost plătiți și au o mulțime de sarcini administrative. De obicei, au doi-trei copii acasă și, la sate, lucrează în rînd cu țărani pentru a cîştiga o pînă. Prea puțin timp și energie rămîn pentru activități suplimentare. Pe de altă parte, salariile mici și rigiditatea sistemului de învățămînt fac aproape imposibilă încadrarea de profesori speciali pentru cursurile optionale de religie. Una peste alta, deși vizibilă la evenimente publice, Biserica nu are o influență reală în politica românească, iar competiția poate fi considerată una seculară.¹³

Înainte de a plasa actorii politici din România în spațiul bidimensional al lui Kitschelt, e potrivit să facem o scurtă caracterizare a celor șase formațiuni parlamentare actuale. Ele încețează să mai apară atât de exotice dacă trecem dincolo de etichete și programe și ținem cont de cîteva dintre particularitățile locale românești înșătișate mai sus.

1. **Partidul România Mare** constituie extrema roșu-brună autohtonă pe amândouă dimensiunile (economic și cultural). Surprizele se pot iubi oriunde, înțînd cont de faptul că gruparea este un *one-man-show* și că totul depinde de toanele liderului său. Așa cum este plasat acum, PRM este un partid de perspectivă, dacă e să judecăm după experiența occidentală. Ca și omologii săi din Ungaria sau Slovacia, Vadim Tudor dă semne că încelește care este viitorul "noii drepte" europene, pe calea deschisă de Jean Marie Le Pen. Asemenea formațiuni ocupă o enclavă electorală stabilită, prin pedalarea pe "frica socială": criminalitate, corupție, imigrații, ordine, disfuncții ale instituțiilor democratice etc.
2. **PUNR** se definește doar prin pozițiile sale antimaghiare, lipsindu-i un profil anume pe axa economică. Declarațiile neoliberală alternează cu non-sensuri populiste. Însă, în planul acțiunilor politice, reprezentanții PUNR s-au integrat bine în peisajul

fostului guvern și al polului antireformist. Abandonarea coloratului lider care i-a condus în campania electorală din 1996 a lăsat partidul fără o identitate precisă și a condus la pierdere de electorat în favoarea PRM.

3. **UDMR** este o organizație-umbrelă, cu o structură internă foarte complexă, care inițial era menită să reproducă în paralel structurile statale.¹⁴ Acest proiect radical a rămas totuși doar pe hîrtie. Deși UDMR toleră pluralismul intern – așa-numitele "platforme" trebuiau să joace rolul partidelor în structura proprie –, grupul său parlamentar este dominat de moderati liberali care au votat în totdeauna proreformă, alături de foști și prieteni.¹⁵ Votul etnic proreformă alături de forțele democratice și ulteriora participare la guvernare a UDMR constituie singura experiență (fericită) de acest fel în Europa de Est. Coptarea minorității maghiare la formarea cabinetului în cadrul unei coaliții largite (*oversized*) este de natură să încurajeze pe moderati din UDMR și constituie un prim pas către un proiect consociațional.

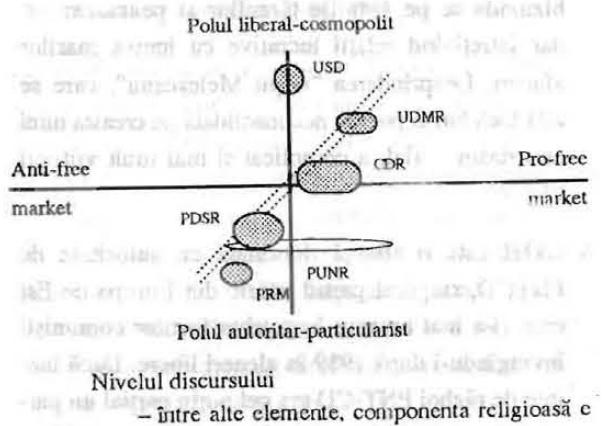
4. **USD** se identifică la nivel de imagine și acțiune cu Partidul Democrat condus de Petre Roman. Dinamismul și charisma liderului par să fi constituit nucleul de coagulare al celei de-a treia formațiuni politice ca importanță, de natură să atragă tinerii și pe acei votanți care nu mai sunt interesati de alternativa comunism/anticomunism și de dilemele morale ale tranziției. Pare să fie formațiunea cel mai bine plasată pentru a atrage noua clasă mijlocie "postmaterialistă", cind aceasta va deveni semnificativă în România. Liderii USD constituie elita politică cea mai proeuropeană și, uneori, cea mai pro-piață.¹⁶ De aceea, simpla etichetare a formațiunii ca social-democrată poate fi înșelătoare.¹⁷

5. **PDSR** se află într-o poziție delicată după alegerile din noiembrie 1996, fiind părăsit de mulți oportuniști care se aciuaseră în rîndurile sale. Încețind să mai fie partidul-stat, PDSR trebuie să-și confecționeze un profil propriu în opoziție. Sarcina nu va fi ușoară: grupul "sărac și cinsit" al lui Iliescu, vizând reconstrucția unui partid social-populist de masă, va sta greu alături de grupul "aristocrat" al lui Năstase. Rămîne de văzut dacă Iliescu, aflat pentru prima oară în viață în afara structurilor puterii de stat, îngădăit de constrîngeri democratice și de responsa-

bilități clare, va mai fi același politicianabil care se spune că a fost pînă acum. În România este încă suficient loc pentru un partid social-democrat clasic, aliat cu sindicatele, care să aperă puternicul sector economic de stat și interesele sale corporatiste, să protesteze contra privatizării rapide, șomajului și inegalităților sociale crescînd ce vor apărea în primele faze ale restructurării. Pentru moment, PDSR rămîne un partid centralist, autoritar și clientelar, bîzuindu-se pe voturile țărănilor și pensionarilor, dar înțîrînd relații lucrative cu lumea marilor afaceri. Desprinderea "aripii Meleşcanu", care se află încă într-o poziție neconsolidată pe creasta unui entuziasm inițial, a complicat și mai mult viitorul PDSR.

6. **CDR** este o alianță dominată cu autoritate de PNȚCD, singurul partid istoric din Europa de Est care și-a luat revanșa împotriva foștilor comuniști învingîndu-i după 1989 în alegeri libere. Dacă înainte de război PNȚ-CD era cel puțin parțial un partid țărănesc, astăzi numele său este total nejustificat din punct de vedere al orientării: are un electorat predominant urban, cu educație medie sau superioară, iar temele agrare nu ocupă un loc important în programul și politicile sale. Continuitatea cu PNȚ interbelic se poate trasa deopotrivă în termeni de persoane și stil politic. Tradiționala componentă greco-catolică, astăzi mult mai slabă decît pe vremea lui Maniu, a imprimat partidului o aură de austerație și moralism ce aducea puțin a bigotism într-o capitală levantină ca Bucureștiul. Numai că acest moralism de modă veche a sfîrșit prin a-i impresiona chiar și pe zeflemești români, în special într-un moment cind campania anticorupție este la ordinea zilei.¹⁸ În momentul de față, PNȚCD este partidul principal al coaliției guvernamentale – o formăție creștin-democrată "în sens slab", după cum am explicitat mai sus – și încearcă să-și mențină aura puristă în timp ce promovează reforme dure-roase. Vagile elemente creștin-sociale din programul propriu sunt departe de a putea fi puse în practică, astfel că – de voie, de nevoie –, în cazul PNȚCD, politicile sunt mai liberale decît discursul. Partidul hegemon își pune hotărîtor amprenta asupra profilului CDR, cu atât mai mult cu cît se bucură și de sprijinul exterior al instituțiilor prezidențiale, unde și-a impus reprezentantul.

Puteam trece acum la radiografarea spectrului politic românesc. Mi se pare util să distingem un nivel al discursului, al documentelor programatice și de campanie, și un nivel al acțiunii politice concrete. În special în al doilea caz, cel care contează în ultimă instanță, bipolarizarea este evidentă, iar tipul de competiție verifică teoria lui Kitschelt pentru statele ex-comuniste.

Multipartitismul cu mecanică bipartită prefigurat încă din 1991-1992 nu e de așteptat să dispară cu rând. Spectrul politic s-a stabilizat, iar locurile s-au cam ocupat. S-ar putea să asistăm în anii ce vin la o "înghețare" a actorilor, chiar dacă mediul în care se mișcă ei va continua să se schimbe.¹⁹ Multipartitismul cu mecanică bipartită nu constituie un element de originalitate al României, el regăsindu-se și în Ungaria, Cehia, Polonia, Slovacia.

În final, în loc de concluzie, două întrebări încă fără răspuns și un răspuns la o posibilă obiecție. În primul rând, nu e limpede ce se va întâmpla la polul antireformă cu formațiunile de stânga. Un PDSR reformat și unit în jurul lui Iliescu poate pecetui soarta de partide extraparlamentare a PSM sau PS. Sau se poate hotărî să procedeze cu ele precum PD cu PSDR, adică să le înghețe de facto printr-o alianță formală. Eșecul organizatoric al lui Iliescu ar relansa lupta la stânga între socialistii care se bat pentru același electorat, iar PSM și PS ar putea (re)accede în Parlament. Si într-un caz și în celălalt, caracteristicile competiției politice ar fi cam aceleași, diferind doar gradul de fragmentare al stângii.

În al doilea rând, rămîne deschisă întrebarea dacă elementul de consociaționalism va supraviețui: va rămîne UDMR asociată la guvernare indiferent

cine câștigă alegerile în anii următori? Având în vedere actualul profil al polului antireformă și tipul de campanie folosit de PDSR, PRM și PUNR (și chiar de extra-parlamentarul PSM), răspunsul pare să fie mai degrabă negativ. UDMR e mai probabil să se supună în continuare mecanicii bipolară și să treacă în opoziție dacă stânga va reveni la putere. Ceea ce reprezintă o prognoză pesimistă pentru consociaționalismul din România.

În al treilea rând, s-ar putea obiecta că trei din cei șase actori politici discută sătcoalii și nu partide omogene, fapt care viciază geometria competiției. Totuși, nu cred că acest lucru va avea o influență prea mare. UDMR și USD sunt niște uniuni din punct de vedere tehnic, dar apar și se comportă ca niște formațiuni unitare. În CDR, situația este într-adevăr mai complicată. Există diverse grupuri de persoane în interiorul său (partidele) ale căror raporturi reciproce devin importante în momente ca negocierea participării la guvernare. Însă există un singur electorat, cel al Convenției, după cum au demonstrat-o experiențele catastrofale ale fugitivilor: PNL în 1992, PAC și PL '93 în 1996. Cu excepția, poate, a PNȚCD, nici una din formațiunile componente nu are o bază electorală proprie. Liberalii e îndoialnic că se vor uni vreodată pentru a disputa poziția PNȚCD în alianță, iar PNL Quintus a cedat pe toată linia, trebuind să accepte exact ceea ce i-s-a oferit în cursul negocierilor pentru formarea cabinetului – și nimic în plus. Grupurile abile care vor să folosească CDR ca veticul electoral (precum Alternativa Română) trebuie să se înscrie pe linia trasa de hegemon. De aceea, CDR va continua să manifeste mai degrabă tendințe centripete decât centrifuge, iar în planul politicilor se va comporta unitar. □

NOTE:

1. În România, cel mai adesea, analizele care încearcă să caracterizeze sistemul de partide se rezumă la dissecarea programelor și manifestelor electorale, lipsind interesul pentru formulele organizatorice, modelele de acțiune și baza socială.
2. Nu toate sunt chiar atât de "nordice", firește.
3. De obicei, 5-7 partide. Să observăm că după o stabilizare rapidă a scenei politice, în multe țări postcomuniste numărul de partide parlamentare este cam același.

4. Lucrarea de bază pe acest subiect este Arend Lijphart, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 1977.
5. Vezi, de exemplu, Ronald Inglehart, "Rise of Postmaterialist Values", în *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton, N.J., 1990.
6. Herbert Kitschelt, "The Formation of Party Systems in East Central Europe", *Politics and Society*, Vol. 20, No. 1, March 1992, pp. 7-50.
7. Remarca apărută lui Kitschelt, *op. cit.* Trebuie spus că modelul său bidimensional este mai complex, apropiind și plasarea electoralului pe axe, nu numai a actorilor politici. Aceasta permite distincția țărilor dezvoltate economic și social de cele mai înapoiate. Volumul de date necesar și rafinamentul cerut analizei mă determină să las aceste aspecte pentru un studiu ulterior.
8. Grupele și subgrupele pot fi delimitate în multe feluri, însă chiar și cea mai simplă tipologie distinge cele două modele amintite mai sus: Westminster și continental.
9. Răspunsul sugerat fiind acela că, firește, nu mai are nici o relevanță și totul e un talmeș-balans.
10. Să ne gîndim numai la expansiunea spectaculoasă a sectoarelor privat și terțiar.
11. Gábor Tóka, "Parties and Electoral Choices in East Central Europe", în G. Pridham, P. G. Lewis (eds.), *Stabilizing Fragile Democracies*, London: Routledge, 1996, pp. 100-125.
12. Pentru cîteva dintre cauzele acestei evoluții a UDMR și PUNR, vezi Sabina Fati, "Descreșterea PUNR și jocul de sumă nulă al UDMR", *Sfera Politicii*, 1996, Nr. 42, pp. 40-42.
13. Ambii poli ai spectrului politic fac apel în campanie la simbolistica religioasă, dar instituția Bisericii ca atare nu se pronunță pro sau contra vreunui partid. Ceea ce înseamnă că, spre deosebire de cazarile Poloniei sau Ungariei de exemplu, clivajul religios-secular e mai puțin marcat. Si nu va constitui un factor care să contribue la o eventuală întoarcere a stângii la putere (deși aceasta rămîne posibilă) ca în Polonia sau, într-o oarecare măsură, în Ungaria. Pentru "revolta anticlericală", vezi Radosław Markowski, Gábor Tóka, "Left Turn in Poland and Hungary Five Years after the Collapse of Communism", *Sisyphus*, 1 (IX), 1993, pp. 75-99.
14. Parlament ales direct în teritoriu, cabinet, președinție și chiar un embrion de sistem judiciar – vezi Statutul Uniunii.
15. Ieșirea UDMR din CDR în primăvara lui 1995 nu a schimbat această aliniere.
16. Severin susține integrarea europeană federală după ideea germană (vezi *Politica Externă*, Nr. 1, 1996, publicație SAR) și a fost atacat dur de către presă pentru atitudinile sale dezinhibite față de cooperarea cu Ungaria și față de Recomandarea 1201 Athanasiu, nou ministru al Muncii și Protecției Sociale, ar putea fi oricind unul din "durii" unui cabinet conservator. El a fost citat de agenția Mediafax la investire ca susținând soluțiile "de tip Milton Friedman" și referindu-se elogios la sistemul privat de asigurări sociale din Chile.
17. Eticheta și reziduurile marxiste din program îl fac pe Cristian Preda ("Două social-democrații", *Sfera Politicii*, 1996, Nr. 43, pp. 9-12) să califice USD drept o mișcare (aproxiimativ) social-democrată. Personal, sănătatea să treacă mai ușor peste programe și manifeste – inconveniente și elemente marxiste regăsim mai peste tot, inclusiv în celebrul Contract cu România, ceea ce arată că cîtă importanță le dău chiar cei care le redactează – și să privilegieze tipul de acțiune, stilul politic și baza electorală.
18. La sfîrșitul lui 1995, pînă și unii lideri PDSR au încercat să se urce pe valul pioșeniei populare participînd îndurerat la funerariile lui Corneliu Coposu, acest Mandelă român.
19. Cu alte cuvinte, să se reproducă la scară redusă marea "înghețare" care a conservat pînă la sfîrșitul anilor '60 în Europa Occidentală structurile fixate în anii '20, după introducerea votului universal și ascensiunea partidelor muncitorești. Pentru această *freezing hypothesis*, vezi S.M. Lipset, S. Rokkan, "Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments. Introduction", în *Party Systems and Voter Alignments. Cross-National Perspectives*, N.Y.: Free Press, 1967, pp. 1-64.

SORIN IONITĂ – graduated from Faculty of Philosophy, University of Bucharest, and is currently enrolled in a MA programm in Political Science at the Central European University. He works as a journalist and programm officer with SAR.

Document

Evidența rețelei informative a aparatului de Securitate (I)

Conform unei tradiții deja încreștene, Sfera Politicii continuă publicarea de documente inedite, preluate din arhivele Partidului Comunist Român sau din cele ale serviciilor secrete ale fostului regim totalitar. Începând cu acest număr, revista noastră va dezvăluji fapte necunoscute ale Securității comuniste. Documentul de față a fost înregistrat în arhivele SRI cu numărul FD 7778/37. Rămâne ca specialiștii să se pronunțe dacă există o continuitate sau o discontinuitate în activitatea serviciilor secrete românești de dinainte și de după revoluția din 1989. Amuzant este că, în ciuda unei aparențe de limbaj doct, corect gramatical, se strecoară deseori dezacorduri sau improprietăți de limbaj (cum ar fi atunci cînd se spune că "fișa de evidență" se trimite "subunității de evidență pe raza căruia..."). (Redacția)

Fiecare ofițer de securitate este conștient că serviciile de spionaj străine acordă o deosebită importanță încercărilor de a pătrunde informativ și a culege informații din toate domeniile vieții sociale din țara noastră. Aceasta cu atât mai mult cu cât Republica Socialistă România participă mai activ la schimbul de valori materiale și spirituale pe plan internațional, aspect exploataț în scopuri dușmanoase de către serviciile de spionaj străine.

Sunt multe sectoare de activitate – inclusiv acele al securității statului – unde se concentrează informații și documente secrete de stat, care dacă ar fi obținute de către serviciile de spionaj, le-ar ușura în mare măsură activitatea pe care o desfășoară.

În scopul prevenirii descoperirii și contracărării oricăror acțiuni întreprinse de către serviciile de spionaj străine, conducerea statului și partidului nostru au trasat sarcini deosebit de importante securității statului. Una din aceste sarcini constă în sporirea permanentă a vigilenței, despre care la Conferința Națională a Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R. și președinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a spus: "Organele de stat trebuie să dea tot timpul dovadă de vigilență și fermitate față de orice încercare ale unor elemente descompuse, antisociale, pe care forțele reacționare din afară se pot sprijini în scopul de a lovi în orăinduirea noastră, în interesele și cuceririle poporului român".

Din activitatea unităților de securitate, ne este cunoscut aspectul că unul din principalele mijloace ale muncii informative, îl constituie rețeaua informativă. Tocmai de aceea, evidența rețelei informative are

o deosebită importanță în munca pe care o desfășoară unitățile informative, constituind un mijloc care se impune să fie folosit, știind că ea pune la dispoziție date reale despre rețeaua informativă.

Această evidență, pentru a corespunde necesităților muncii informative, prevede un sistem unic de reguli stabilite prin Directivă și "Instrucțiunile Consiliului Securității Statului privind organizarea evidenței, formarea conservarea și exploatarea fondurilor de arhivă ale securității statului", reguli a căror îndeplinire, absolută de către fiecare ofițer, este obligatorie.

Toți ofițerii care lucrează informativ sunt obligați ca înainte de a întreprinde o acțiune de recrutare, audiere, arestare, deschidere de acțiuni etc., să verifice persoana respectivă în evidența rețelei informative și în funcție de rezultatul obținut, să ia măsurile corespunzătoare. Practica muncii ne-a dovedit că prin respectarea acestei reguli, se evită studierea sau recrutarea unei persoane de către două sau mai multe organe, se poate stabili și cunoaște activitatea persoanelor care au fost folosite în rețeaua informativă sau a căror recrutare nu a avut loc.

De scos în evidență este faptul că atunci cînd o persoană verificată apare în legătura unei unități informative, asupra ei nu se pot lua nici un fel de măsuri fără ca în prealabil să fie obținut avizul unității care o are în legătură.

Din cele relatate mai sus, rezultă că organele de evidență au datoria de a avea o evidență a rețelei informative bine organizată și la zi, știind că în felul acesta pot fi ajutate unitățile informative ca să-și desfășoare activitatea în cît mai bune condiții.

Înregistrarea dosarelor și a persoanelor în rețeaua informativă

Una din obligațiile care revin ofițerilor de la unitățile informative constă în aceea că după punctarea unei persoane în scopul recrutării, trebuie să ceașcă verificarea acesteia la cartoteca evidenței generale și la cartoteca generală a rețelei informative.

Atunci cînd din verificarea efectuată rezultă că persoana respectivă nu figurează ca făcînd parte din rețeaua informativă activă a organelor securității statului și nu este lucrată în nici o formă de evidență activă, se continuă studiul privind candidatul ales și numai după ce s-a convins că corespunde scopului propus, se întocmește raportul cu propunerea de recrutare.

Notă:

- Raport cu propuneri de recrutare se face numai pentru informatori, rezidenți și gazde case, iar pentru colaboratori se întocmesc numai fișe Mod.1, semnate de cei în drept, pe baza căror se face înregistrarea.

Şeful care confirmă recrutarea, semnează referatul și fișele, apoi fișele sunt predate la organul de evidență pentru înregistrarea persoanelor.

Ofițerii din aparatul central de securitate și Inspectoratul de securitate al Municipiului București întocmesc cîte două fișe Mod.1 pe care le prezintă la unitatea centrală de evidență, iar ofițerul de la evidență care a primit fișele, după ce le-a verificat și înregistrat, introduce:

- o fișă în cartoteca evidenței generale a rețelei informative;
- a două în cartoteca evidenței statistice.

Ofițerii din cadrul inspectoratelor de securitate județene întocmesc două fișe și le predau la subunitatea de evidență, care după verificare și înregistrare le introduce:

- o fișă în cartoteca evidenței generale a rețelei informative;
- a două în cartoteca evidenței statistice.

Ofițerii din cadrul organelor de contrainformații militare independente întocmesc cîte trei fișe Mod. 1 pentru persoanele recrutate din mediul persoanelor civile.

După verificare și înregistrare:

- un exemplar se introduce în cartoteca evidenței generale a rețelei informative, de la grupa de evidență respectivă;
- al doilea exemplar se introduce în cartoteca evidenței statistice;

– al treilea exemplar se trimite la unitatea centrală de evidență, în cazul cînd persoana recrutată face parte din rîndul militilor activi, iar cînd primește o persoană recrutată la subunitatea teritorială de evidență de pe raza Inspectoratului de securitate al județului pe raza căruia domiciliază.

Atunci cînd o unitate de securitate din aparatul central sau județean, recrutează persoane de pe raza altei unități de securitate, acestea sunt obligate să întocmească o fișă Mod.1 pe care o trimite subunității de evidență pe raza căruia domiciliază persoana respectivă, pentru a fi introdusă în cartoteca evidenței generale a rețelei informative, iar la încetarea legăturii cu aceasta, să comunice în scris, pentru a se efectua operațiunile necesare pe fișă.

Fișele de evidență Mod.1 cuprind următoarele rubrici:

Față

- Numele
- Prenumele
- Tatăl, mama
- Locul și data nașterii
- Naționalitatea
- Cetățenia
- Apartenența politică
- Studii
- Profesiunea
- Ce limbi străine cunoaște
- Unde lucrează și funcția
- Domiciliul
- Numele conspirativ
- Data și denumirea organului care l-a recrutat
- Categorie

Verso

- În ce problemă lucrează
- Cu cine ține legătura
- Dosar personal nr. arhivă nr.
- Se aprobă
- Diverse mențiuni

Toate rubricile prevăzute de imprimatul acestei fișe, trebuie să fie completate citești și fără ștersături iar numele și prenumele să fie scrise cu litere mari de tipar. Aceste fișe trebuie să fie semnate de către cei în drept, prevăzuți în Directiva Consiliului Securității Statului, după cum urmează:

Informator

– pentru cei recrutați pe bază de sentimente patriotice de către șefii de direcții (servicii independen-

Anatomia comunismului

te) din aparatul central și teritorial și locuitorii lor, șefii de servicii și secții, precum și similarii lor;

– pentru cei recrutați pe bază de material compromisator și cointeresare materială, de către șefii de direcții (servicii independente) sau locuitorii lor;

– pentru cei cărora pot fi trași la răspundere penală, președintele sau vicepreședintii Consiliului Securității Statului;

– pentru cei din rîndul oamenilor de știință, artă și cultură sau cei ce intră în nomenclatura organelor de partid (desi nu sunt membrii de partid), de către șefii direcțiilor centrale și teritoriale sau locuitorii acestora și de șefii de servicii independente, în conformitate cu Hotărîrea C.C. al P.C.R. nr. 119 din 16 martie 1968;

– pentru cei din rîndul cetățenilor străini de către șefii direcțiilor generale, iar pentru diplomați nu mai președintele Consiliului Securității Statului.

Colaboratori

– de către șefii de servicii sau locuitorii acestora, șefii de secții și similarii lor, precum și de către șefii de birouri de contrainformații militare.

Rezidenți

– de către șefii de direcții (servicii independente), șefii de servicii de contrainformații militare sau locuitorii lor.

Gazde ale caselor de întîlniri

– de către șefii de direcții sau locuitorii acestora, șefii organelor teritoriale și ai birourilor de contrainformații militare de la mariile unități.

Casă conspirative

– de către șefii de direcții centrale și teritoriale sau de șefii serviciilor independente.

După primirea fișelor Model 1, ofițerul de evidență le verifică cu atenție spre a constata dacă au fost corect întocmite, apoi verifică în cartoteca evidenței generale a rețelei informative și numai după ce se convinge că persoana respectivă nu figurează în evidență altor unități, o înregistrează în registrul jurnal și întocmește copierele de dosar – pentru care este cazul.

Coperta de dosar se completează cu: unitatea care a făcut recrutarea, numărul de înregistrare și data, apoi se predau ofițerului în cauză pe bază de semnătură în registru. Unităților teritoriale li se trimit copierele de dosar prin poștă specială, iar în registru jurnal în loc de semnătură se trece data și numărul adresiei de expediere.

Anatomia comunismului

- scoși din rețea și predăți altor organe de securitate;
- schimbări dintr-o categorie în alta.

Pentru a se înțelege mai bine cum este folosit compartimentul "mișcarea lunată" în încreșterea evidenței tuturor mișcărilor ce au loc în timp de o lună de zile, redăm mai jos câteva exemple referitoare la operațiunile pe care le execută ofițerii de la evidența rețelei informative:

– după primirea fișelor Model I întocmite pentru rețea informativă nou recrutată, reactivizată sau primită de la alte unități de securitate, acestea se introduc în compartimentul "mișcarea lunată" la unitatea și categoria în care se încadrează;

– cînd se primește dosar ale persoanelor scoase din rețea informativă sau transferată altor unități de securitate, se scoad fișele din cartoteca statistică de la unitatea și problema în care au fost folosite, se fac operațiunile de închiderea legăturii sau transferarea altor unități de securitate, după care se introduc fișele în compartimentul "mișcarea lunată" la unitatea respectivă.

Aceleași operațiuni se fac și pentru schimbările dintr-o categoria în alta (din colaborator în informator, din informator în rezident etc.).

După întocmirea situației statistice lunare, se scoad fișele din compartimentul "mișcarea lunată" și se repartizează astfel:

– fișele celor nou recrutați, reactivizați, primiți de la alte unități de securitate și a celor trecuți dintr-o categorie în alta: pe unități, categorii și probleme de muncă. De exemplu: fișa unui informator recrutat de către Direcția III-a în problema contraspionaj englez, se introduce în compartimentul rezervat Direcției a III-a, la categoria informator, problema contraspionaj englez, respectându-se ordinea numerelor de înregistrare;

– fișele celor scoși din rețea și a celor transferați altor unități de securitate, se introduc în compartimentul comun, existent în cadrul cartotecii statistiche, cu denumirea "plecați" în care fișele se păstrează pe unitate, pe categorii și în ordinea anilor în care au fost scoși din rețea informativă sau predăți altor unități informative.

Cartoteca statistică organizată în felul arătat mai sus, ajută la întocmirea situațiilor statistice, pentru ca pe baza datelor oglindite de aceste situații, conducerea Consiliului Securității Statului să poată trage anumite concluzii și să poată ordona luarea unor mă-

suri care eventual se impun pentru o anumită unitate de securitate sau pentru întregul aparat informativ.

Pe baza situațiilor statistice întocmite de subunitățile de evidență din teritoriu, conducerea inspectoratelor de securitate ale județelor și ale unităților de contrainformații militare independente, pot la rîndul lor să ia măsurile ce se impun pe plan local.

Tot cu ajutorul cartotecii statistiche, ofițerii de la evidența rețelei informative, efectuează cu ușurință operațiunile privind trecerile de la un ofițer la altul, schimbările dintr-o categorie în alta, predarea de la o unitate la alta, sau scoaterea din evidența rețelei informative active. Aceste operațiuni se fac într-un timp cînd mai scurt posibil de la data primirii comunicărilor scrise de la unitățile informative, cu scopul de a se putea da relații precise asupra persoanelor verificate în evidența rețelei informative în orice moment și cu maximum de exactitate.

II. Cartoteca evidenței generale a rețelei informative

Cartoteca ale evidenței generale a rețelei informative se organizează după cum urmează:

– la centrul de triere-dispecerat, cercetare-documentare și arhivă, unde se concentrează date asupra rețelei informative a unităților informative ale aparatului central inclusiv Inspectoratul de securitate al Municipiului București și de la subunitățile de contrainformații militare.

La subunitățile de evidență ale Inspectoratelor de securitate județene, unde se concentrează date privind rețea informativă de pe raza fiecărui județ, inclusiv rețea informativă recrutată de către unitățile de contrainformații militare de pe teritoriul județelor respective.

La subunitățile de evidență ale serviciilor de contrainformații militare independente, unde se concentrează date despre rețea informativă recrutată de către unitățile de contrainformații militare.

În cartoteca evidenței generale a rețelei informative, fișele sunt organizate în ordine strict alfabetică. Această cartotecă este folosită în scopul informării ofițerilor care solicită verificări asupra persoanelor ce-i interesează.

În această cartotecă se concentrează date asupra tuturor informatorilor, colaboratorilor, rezidenților, gazdelor caselor de întîlniri, caselor conspirative din rețea informativă activă, precum și cei scoși din rețea, transferați altor unități de securitate contraindicute sau a căror recuperare a eşuat.

Ofițerii de la evidența rețelei informative sunt obligați ca în termen de cel mult 24 de ore de la înregistrarea persoanelor nou recrutate, reactivizate sau primite de la alte unități de securitate, să introducă o fișă în cartotecă statistică, iar cea de a doua, în cartotecă evidenței generale a rețelei informative, menținând în mod expres data introducerii lor în cartotecă și indicativul sau numele ofițerului care a efectuat operațiunea.

Tot în această cartotecă se mai introduc fișele persoanelor punctate și urmează a fi recrutate prin atragere treptată din rîndul cetățenilor români, iar după efectuarea recrutării acestea să înlăturate cu fișe care să îndeplinească condițiunile pentru persoanele recrutate.

Aștăzi pe baza comunicărilor scrise, cît și pe baza constatărilor făcute cu ocazia confruntării datelor din cartoteca statistică cu existentul de la unitățile informative, ofițerii de la evidență trebuie să efectueze în fișele din cartoteca statistică și din cartoteca evidenței generale toate schimbările survenite, pentru a se putea da relații exacte asupra persoanelor verificate.

În scopul prevenirii unor greșeli ce s-ar putea stresura în procesul muncii de verificare, cît și pentru înlăturarea pericolului de a se da necunoscute persoane care în realitate fac parte din rețea informativă a unităților de securitate, ofițerii de la evidența rețelei informative efectuează verificarea periodică a tuturor fișelor existente în cartoteca evidenței generale, avându-se în vedere, cu ocazia controlului ca fiecare fișă să fie așezată în ordine strict alfabetică.

Dacă cu ocazia controlului periodic, sau în procesul muncii, se constată că o fișă este introdusă greșit, raportează acest lucru șefului său și numai după aceea trece la ștampilarea fișei cu indicativul său și data la care a fost făcută reintercalarea strict alfabetică.

Reștampilarea fișei găsite intercalat greșit, este necesară deoarece de la data introducerii ei în cartoteca evidenței generale a rețelei informative și pînă în momentul în care a fost descoperită greșala, persoana respectivă putea fi verificată și care urmăre a acestui fapt să fie dată "necunoscută". Deci pentru faptul că intercalarea a fost făcută greșit, trebuie să răspundă ofițerul de la evidență care a introdus fișa în cartotecă și nu ofițerul care a efectuat verificări în perioada cînd fișa nu se găsea la locul ei.

Trebuie reținut deci că introducerea fișelor în cartoteca evidenței generale a rețelei informative, cere o foarte mare atenție din partea ofițerilor ce lucrează

în acest compartiment. O fișă introdusă în mod greșit, poate atrage după sine consecințe grave, în sensul că atunci cînd este verificată o persoană, este dată necunoscută, iar unitatea care a verificat-o, pe baza rezultatului primit poate trece la luarea de măsuri operative.

Cu ocazia controlului periodic a cartotecii, ofițerul de evidență introduce fișe orientative – acolo unde este cazul – care să contribuie la efectuarea unor combinații de nume astfel: în locul familiei IFTIMIE se introduce o fișă pe care se scrie vezi familia EF-TIMIE. Adică acolo unde au fost introduse toate fișele de la familia IFTIMIE etc., etc.

Schimbările dintr-o categorie de evidență în alta și transmiterea de la o unitate de securitate la alta

Schimbările dintr-o categorie de evidență a rețelei informative în alta – în funcție de sarcinile pe care le îndeplinește – cum ar fi de exemplu trecerea unui informator în categoria de colaborator – poate fi făcută numai cu aprobarea celor care au dreptul să aprobe recrutarea.

Necesașile muncii informative impun în multe cazuri schimbări în activitatea unor informatori, astfel ei pot să treacă ca rezidenți, gazde case de întîlniri sau colaboratori. Acestea pot surveni fie ca urmare a unor sarcini noi pe linia colaborării cu organele de securitate, fie ca rezultat al unor schimbări în activitatea lor profesională.

Rezultă deci că în funcție de nevoile muncii de securitate și calitățile persoanelor din rețea informativă, se pot efectua următoarele schimbări de categorii: din informator în colaborator și invers, din informator în rezident și invers, din informator în gazdă casă de întîlniri și invers, din colaborator în rezident și invers, din colaborator în gazdă casă de întîlniri și invers.

Pe baza comunicărilor scrise, pe care le primește unitățile sau subunitățile de evidență de la unitățile informative, se efectuează mențiunile respective în fișele din cartoteca statistică și din cartoteca evidenței generale a rețelei informative. În același timp fișa din cartoteca statistică se introduce în compartimentul "mișcarea lunări" pînă la întocmirea situației statistice, după care este trecută în compartimentul corespunzător noii categorii, în care a fost trecută persoana.

Comunicarea scrisă, pe baza căreia se fac mențiunile necesare, se păstrează la fondul de corespondență.

(continuare în numărul viitor)

Legea lui Gauck versus legea locului

**OANA MARINESCU
RADU DOBRESCU**

Pentru o societate aflată în tranziție de la noaptea totalitară la un regim democratic, accesul la dosarele fostei poliții politice ar fi trebuit să constituie primul gest de igienă colectivă minimă: deconstruind mecanismele subterane ale dictaturii, aducîndu-le în sfîrșit la lumină, la lumina opiniei publice, acest act de dezvelire-dezvăluire a arhitecturii răului ar fi avut un cvadruplu efect benefic.

În primul rînd, el ar fi făcut în mare parte imposibilă continuarea ca atare a activității Securității, conservarea structurilor sale operaționale și... mentale și ar fi confiscat, mult mai repede, la reformularcea democratică a practicilor serviciilor secrete din România¹.

Ei ar fi marcat, apoi, trecerile de la o economică a secretului generalizat – cu efectele aferente: dubiu nediferențiat, suspiciune universală, neîmpăcărat cu sine a societății – la o economie a dezvăluirii generalizate (mediacrație); ei ar fi substituit circulației în circuit încis a secretului astfel generalizat una, în circuit deschis, a secretului restrîns, reformulat democratic drept corelat obiectual al compulsionii la transparență, drept sursă potențială pentru o dezvăluire posibilă.

Ei ar fi generat, în al treilea rînd, un proces de autopsihanaliză² colectivă a unei societăți care, apropiindu-și astfel trecutul refuzat, avînd acces la acea parte de penumbra identitară pe care s-a bazat întreaga funcționare a regimului totalitar, ar fi avut multă mai multe șanse să o rupă cu el (cu trecutul...), împărtindu-se cu sine, dacă nu chiar în sensul "ierarhii", cel puțin în acela al obiectivării terapeutice a unor lătențe conflictuale.

În al patrulea rînd, mijlocind "asambla morală" și "construirea de criză, și totuși pașnică cu propriul trecut"³, ei ar fi impus, pe termen lung, asumarea responsabilității (morale doar, în acest caz) ca model comportamental, contribuind astfel la primirea elitelor și, deci, la democratizare.

Ignorînd sistematic aceste argumente, regimul Iliescu a blocat timp de șapte ani accesul publicului la

dosarele fostei Securități – acesta realizîndu-se tot "privat", sub forma traficării secretului în sănătul politic – din grija de a păstra "liniștea" cetățenilor, "coezionea și concilierea națională", pentru a nu induce fracturi și polarizări massive într-un corp social atât de fragil (fals) împăcat cu sine și pentru a nu declanșa o "vinătoare de vrăjitoare" cu efecte nocive pentru o societate care trebuia să-și uite trecutul și să purceadă la reformă (după același principiu al liniștii, al gradualității *en douceur*, al "apei de roze"⁴). Or, liniștea pe care regimul Iliescu a încercat să o asigurea peste corpul social, în general, și peste asunarea adevarului și a responsabilității, în particular, nu este decât succedaneul "de tranziție" al liniștii totalitare, prin care occultarea sistematică a levăriului este, la rîndu-i, occultată, iar recursul la autopsihanaliza colectivă – amînat, uitat, refuzat. Problema care se pune este dacă, după o așa de lungă experiență a refuzării, limpezirea trecutului și eliberarea de el mai pot avea, în general, loc, sens și miză. Cu atât mai mult cu cît revenirea în actualitate a accesului la dosare provoacă primul scandal de proporții (noutate!) în interiorul principalului partid din coaliția guvernamentală, reactivează, în planul pozitivilor, mai vechia opoziție subserisă idealului de liniște socială și riscul să declinăzeze un al doilea proces de eroziune a ideii privind deschiderea arhivei fostei Securități.

Dar să vedem faptele. Focul a fost aprins de o declarație nervoasă a senatorului liberal Constantin Tîrcu Dumitrescu. Însă sursa se află în proiectul de lege privind accesul în propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică, proiect inițiat de Tîrcu Dumitrescu împreună cu senatorul liberal Niculae Cerven. Proiectul stabilește dreptul cetățenilor de a-și consulta propriul dosar (plus eliberarea de copii, articolul 1) și de a afla direct, sau prin mass media, dacă cei care dețin sau candidaază la funcții de conducere⁵ în stat au colaborat cu Securitatea. Fondul arhivistic (sau ce-a mai rămas din el⁶) urma să fie trecut în subordinea Comitetului Național pentru Studierea Arhivelor

Actualitatea

Securitatei, condus de un Consiliu, format din 11 membri (din care minimum trei propusi de AFDPR) aleși de Parlament pentru un mandat de 4 ani. Depus la Senat în primăvară, textul nu a putut fi luat în dezbatere de Comisia juridică și de cea de apărare din lipsa punctului de vedere al guvernului. În vară, comisiile au trimis executivului o adresă ultimativă prin care acordau un termen limită pentru trimiterea avizului, insistența datorindu-se faptului că legea urma să creze o instituție a cărei susținere financiară trebuia asigurată de la bugetul statului. Guvernul nu a respectat nici această dată, dar proiectul a fost discutat și avizat de Comisii chiar în prima săptămână a noii sesiuni. Iritat de această tergiversare a executivului, dar, potrivit propriilor declarații, și de informațiile asupra pozițiilor unor colegi de partid față de proiectul de lege, Ticus Dumitrescu devine din ce în ce mai virulent. Primul pas a fost acuzația adusă în mod tranșant lui Ion Diaconescu, președintele PNȚCD, și lui Nicolae Ionescu Galbeni, vicepreședintele partidului, că obstrucționează adoptarea legii. Senatorul afirma că cei doi se tem de efectele acesteia, deoarece promovând-o „și ar pune singuri mâna în cap”. Dumitrescu se bazează pe o afirmație făcută de Galbeni într-o ședință a conducerii PNȚCD, potrivit căreia legea „ar deschide cutia Pandorei”. De altfel, tot după afirmațiile lui Ticus Dumitrescu⁷, Nicolae Ionescu Galbeni se pronunțase încă de pe 7 mai, cu ocazia unei declarații publice, împotriva accesului la dosarele fostei Securități, considerat inopportun, prilej cu care declarase că este de acord cu legea, ca deputat, dar nu și ca șef al Comisiei SRI. De asemenea, Ticus Dumitrescu îl face responsabil pe secretarul general al guvernului, Remus Opriș, „omul lui Diaconescu”, pentru pierderea adresei ultimative trimisă de Comisiile senatoriale. A doua mișcare a lui Ticus Dumitrescu a fost o intervenție în plenul Senatului, prin care face un apel ca inițiativa să fie votată în regim de urgență. Cu această ocazie, el cataloghează indiferența guvernului drept „o insultă descalificantă la adresa membrilor Comisiilor” senatoriale și denunță angajamentul ministrului de Interni, Gavril Dejeu, față de vicepreședintele PNȚCD, Nicolae Ionescu Galbeni, „de a duce o campanie de lichidare morală și politică” a sa. Ticus Dumitrescu conchide că la o asemenea atitudine de „abjecție morală” nu a reușit să se coboare nici măcar PDSR.

A doua zi după primele acuzații, Diaconescu și Galbeni au convocat presa pentru a-și preciza pozițiile. Acuzațiile au fost negate vehement, Diaconescu

precizind că nu a făcut niciodată nici un comentariu cu privire la proiectul de lege, iar Galbeni exprimându-și disponibilitatea de a începe să se publică propriul dosar, ca dovadă că nu se teme de trecutul lui. Totuși, Galbeni, care este și președintele Comisiei parlamentare pentru controlul SRI, a acuzat deficitele pe care le prezintă formula propusă de senator. Deși conceput de 11 juristi și aprobat de Comisiile Senatului, proiectul este încă nesatisfăcător, „superficial, după nivelul de cultură a lui Dumitrescu” și „fără a se analiza implicațiile care decurg”. Mai mult, acesta l-a acuzat pe inițiatorul țărăniș că perseverența lui se datorează numai ambiiției de a prelua conducerea institutului ce va gestiona dosarele, transformând arhiva în propriul său instrument de sănătaj. Într-o declarație ulterioară, Galbeni a vorbit despre existența, la sediul AFDPR, a unor documente incriminatoare la adresa lui Ticus Dumitrescu. El a acuzat și mass media că insistă astăzi asupra accesului la dosare pentru că este interesată „să pună mâna pe amănunte personale din viața celor vizăți”.

Pe 4 septembrie, cazul Ticus Dumitrescu a intrat pe agenda de lucru a liderilor Convenției Democrate. Concluzia a fost că CDR va susține proiectul senatorului, iar divergențele dintre președintele AFDPR și liderii țărăniș vor fi rezolvate de conducerea PNȚCD.

Biroul de Conducere, Coordonare și Control al PNȚCD a schimbat însă datele problemei. În primul rînd, Ticus Dumitrescu a fost deserit Juriului de Onoare și Disciplină al partidului, care să-i analizeze „întreagă activitate și atitudinea” calificată drept ofensatoare. Juriul putea decide de la o simplă înștiințare pînă la excluderea din partid a acuzatului. Decizia să trebuia comunicată BCCC, care o va face publică. Pînă la verdict, liderii țărăniș i-au retras lui Ticus Dumitrescu sprijinul politic și susținerea din partea partidului.

Ticus Dumitrescu nu a părtit însă să ia în serios hotărîrile forului conducător al țărănișilor. Convocat pe 12 septembrie în fața Juriului, președintele AFDPR a refuzat să vină, așa cum își anunțase intenția încă de la început.

În același timp însă, liderii țărăniș au adoptat o atitudine față de proiectul lui Ticus Dumitrescu diferită de cea exprimată de CDR. Aceștia și-au exprimat în mod oficial, printr-un comunicat de presă, sprijinul pentru adoptarea unei legi care să deschidă arhivele fostei Securități. Dar această normă trebuie să îndeplinească o serie de condiții: „să fie elaborată în concordanță cu doctrina și programul partidului, în consens cu prevederile legislației internaționale” și să aibă o

Actualitatea

„redactare juridică de înaltă ținută”. Astfel, BCCC a criticat „modul insuficient de elaborat al redactării în varianta prezentată” și a înșarcinat o comisie specială care „să îmbunătățească” inițiativa legislativă. Din comisie fac parte: Vasile Lupu, Răsvan Dobrescu, Gavril Dejeu, Emil Popescu, Grigore Lăpușan, Alexandru Badea și Ion Manea. Proiectul va urma să fie discutat în cadrul BCCC, iar apoi de liderii coaliției guvernamentale. El trebuie definitivat de țărăniști pînă la începutul lui octombrie.

Cum va arăta viitorul text de lege? Prea multe detalii nu sunt. Dincolo de aspectele principiale enunțate de comunicatul de presă citat mai sus, s-au delimitat totuși câteva tendințe în cadrul pozițiilor luate de lideri. În primul rînd, dosarele nu vor fi publicate. Atât Diaconescu, cât și Galbeni insistă asupra acestei prevederi din dorința de a proteja viața intimă a subiecților. Dar, fiecare cetățean va avea dreptul să-și vadă propriul dosar, iar despre cei care aspiră la posturi de conducere vor putea fi oferite informații privind colaborarea sau necolaborarea cu Securitatea, prevedere pe care proiectul lui Ticus Dumitrescu o înglobă, de altfel, la articolul 16. În încă o precizare subliniată de Diaconescu și de Galbeni: nici unul dintre inițiatorii legii nu va putea face parte din conducerea instituției. Președintele PNȚCD mai dorește ca în lege să fie inserat și punctul 8 al Proclamației de la Timișoara, potrivit căruia foștii colaboratori sau activiști de partid nu pot avea acces la funcțiile publice. De asemenea, trebuie notată și o declarație a lui Vasile Lupu, membru în comisia de redactare a proiectului, care susține că legea privind accesul la dosare trebuie să fie chiar mai drastică decât cea propusă de Ticus Dumitrescu.

Mai tîrziu, Nicolae Ionescu Galbeni a prezentat pe larg, printr-o scrisoare, punctul său de vedere. El clasifică dosarele pe trei categorii. În prima grupă intră dosarele de problemă, privind partidele politice istorice, cultele, organizațiile anticomuniste, persoanele care au activat și măsurile de represiune luate împotriva lor. Aceste informații trebuie puse urgent la dispoziția istoricilor, urmînd să fie făcute publice „cât mai curînd și cât mai complet”. A doua categorie cuprinde rețeaua informativă a Securității, gestiunea acestor dosare urmînd să fie încredințată unui institut similar celui din Germania, condus de personalități culturale și religioase, dar apolitice. Institutul ar urma să verifice și să comunice care dintre demnitari și magistrați a colaborat cu Securitatea. În al treilea rînd, dosarele de vectori, care vizează persoanele aflate în

vizorul Securității. La aceste informații, fiecare persoană trebuie să aibă acces, dar Galbeni crede în continuare că nu ar fi indicat să fie mediatizate.

Pe de altă parte însă, senatorul Radu Vasile, secretarul general al PNȚCD, susține, alături de preluarea modelului german⁸, accesul presei la conținutul dosarelor.

Totuși, forma finală a legii privind accesul la dosare nu depinde numai de opinia țărănișilor. Liderii coaliției guvernamentale trebuie să-și spună și ei cuvințul. Petre Roman, președintele PD, ca și alii membri ai partidului său, și-au manifestat anumite rezerve față de această nouă inițiativă a țărănișilor. Argumentul a fost că în ultimii ani s-au făcut în mod cert modificări în dosare, astfel încât să poată fi compromise și persoanele nevinovate.

O analiză a consecințelor pe care le produce, încă de pe acum, această tergiversare (involutară?) trebuie să aibă în primul rînd în vedere dimensiunea disputei. Este primul scandal de proporții din cadrul PNȚCD. Nici scrisoarea tinerilor țărăniști care îl adresau lui Corneliu Coposu 10 întrebări incomode și cu atât mai puțin divergențele din culise, micile rebeliuni ale ministrilor țărăniș sau aprecierile malicioase ale lui Radu Vasile după investirea ca premier a lui Victor Ciorbea nu au luat o asemenea amploare. De fiecare dată s-a găsit o reacție prin care apele să fie linșitite, fără spectatori. Acum, un membru al PNȚCD este adus în fața Juriului de Onoare al partidului. Inculpatul desconsideră acest fapt și continuă să-și susțină și să-și argumenteze public acuzațiile. În plus, nu este singur. Potrivit semnalelor din presă, el are sprijin din partea unor reprezentanți ai AFDPR, CDR și ai diasporiei române.

Această încleștare, oricare va fi rezultatul final (remiză sau învingător declarat), va avea repercusiuni negative asupra ideii în sine referitoare la accesul la dosare. În primul rînd, poate avea loc un transfer din spate animoziților personale spre proiectul de lege. Astfel, combatanții ar începe să desființeze documentul, în loc să se mitralieze reciproc. Acest lucru îl-au demonstrat și Galbeni – cînd a trecut de la acuzațiile aduse persoanei Ticus Dumitrescu la critica împotriva inițiativei sale –, dar și președintele AFDPR, care vorbește despre motivațiile oculte ale șefilor țărăniș. Problema nu este aici și acum să vedem cît de fundamente sănătoase sunt aceste afirmații, ci faptul că ele creează suspiciune, ridică semne de întrebare, dat fiind contextul, asupra corectitudinii actorilor. În mod evident,

același transfer se va face și în viitor, cînd comisia însărcinată cu redactarea legii va comunica rezultatul. Este ușor de presupus că, cu cîl textul final va fi mai îndepărtat de varianta Tîcu Dumitrescu, cu astă senatorul va fi mai virulent în contraargumentele sale. Și, așa cum am mai spus, nu va fi singur. S-a văzut, spre exemplu, că membrii CDR nu au numai puncte de vedere comune cu Țărăniștii. Proba finală o vor constitui dezbatările din cadrul coaliției de coaliții, care va aduce o nouă ploaie de acuzații reciproce, în special între PD și PNȚCD și, desigur, scandalurile din plenul celor două Camere ale Parlamentului, cînd opoziția își va spune și ea cuvîntul.

Dacă, așa cum spune Przeworski⁹, "momentul crucial în trecerea de la un regim totalitar la democrație este depășirea pragului peste care nimic nu mai poate interveni pentru a inversa efectele fostului regim politic", atunci "afacerea Tîcu" demonstrează, paradoxal, că democratizarea pe care o reconfirmă (toate interesele sănătoase competiției, negocierii etc.) poate avea ca posibilă consecință tocmai perpetuarea unui efect al fostului regim politic (bănuiala universalizată, de exemplu). Trecînd prin erodarea răbdării și interesului opiniei publice, amenințînd să declanșeze un al doilea proces de compromisere a ideii recursului la autopsianaliza colectivă și reactivînd formulele calmanante injectate corpului social de către regimul Iliescu, "afacerea Tîcu" arată cît de greu va fi chiar și pentru "posttransiția" în care s-ar părea că am intrat, să găsească acel "dîncolo de principiul... linii". □

NOTE:

1. Legislația care reglementează organizarea și funcționarea SRI interzice accesul la arhiva fostei Securități pentru o perioadă de patruzece de ani. Beneficiind de "umbrelă" legislativă, sustragerea sau distrugerea de documente au continuat nestingerit, ultimile avînd loc, după unele semnale, chiar în perioada alegerilor din noiembrie 1996.
2. Gabriel Liiceanu, 22, nr. 7 / 1998.
3. Pastorul Joachim Gauck, citat de Gabriel Liiceanu, *idem*.
4. Sorin Ioniță, "Electroscopul...", *Sfera Politicii* nr. 48.
5. Proiectul de lege înaintat de Tîcu Dumitrescu se referă, la articolul 2, la persoanele care ocupă următoarele funcții: președintele țării, parlamentar, membru al guvernului, prefect, subprefect, primar, viceprimar, director și director adjunct al tuturor instituțiilor de informații interne și externe, funcție de conducere în IGP, inspectorale judecătorești, Garda Financiară, ambasador, consul, judecător, procuror etc.

6. Documentele PCR și ale fostei DSS au fost preluate imediat după decembrie 1989 de către MApN, fiind ulterior împărtășite diferitelor instituții ale statului – "numai din cele nouă fonduri depuse la o unitate militară din Pitești ar fi dispărut 17.000 de documente" (Marian Chiriac, 22, nr. 10 / 1997) – ca după aceea să fie preluate de SRI (grupa Berevoiești... etc.).

7. *Ziua*, sămbătă 6 septembrie 1997.

8. Experiența germană se constituie într-un adevărat model. Ocupînd sediile STASI încă de la începutul lui ianuarie 1990, reprezentanții societății civile, în frunte cu pastorul Gauck, au preluat un fond arhivistic de 180 km liniari, obligîndu-l pe prim-ministrul de atunci să desființeze ministerul STASI și obținînd adoptarea de către primul Parlament liber a unei legi privitoare la accesul la dosarul propriu. După reunificare, Joachim Gauck este nămsit "însărcinat federal" pentru administrarea arhivei (Birourile Gauck). "Legea privind documentele Serviciului Securității din fostă RDG" (întrată în vigoare la 29 decembrie 1991) prevăzînd: accesul fiecărui cetățean la propriul dosar; accesul instituției la dosarul unui postulant în vederea angajării; accesul fiecărui cetățean la dosarul unei persoane cu funcție de conducere în stat. La antipod față de modelul german, "Birourile Tîcu", dacă vor exista, vor trebui să se mulțumească cu un fond arhivistic mult mai subînălătîră. Pentru comparație, față de cei 180 km de documente și 6 milioane fișe personale cît a lăsat în urma ei STASI, fostă Securitate, după spusile colonelului Pintilie – directorul Direcției Arhive din cadrul SRI –, nu se poate mîndri decât cu 25 km de documente și doar un milion de dosare de umărare. Față de cei 90.000 de angajați și 170.000 de colaboratori, cît avea STASI la o populație mai mică decât cea pe care o "acoperă" Securitatea – doar 15.000 de angajați etc. (informații preluate din Marian Chiriac, "Despre adevărul din arhive", 22, nr. 10 / 1997).

9. Przeworski, *Democrația și economia de piață*, București, Ed. All, 1996, pag. 22.

OANA MARINESCU – is a student at the Faculty of Political Science, University of Bucharest. She works for the newspaper *Ziua* as a reporter.

RADU DOBRESCU – graduated this year from the Faculty of Political Science and Public Administration, University of Bucharest.

Partidul Democrat și reforma

IULIUS ROSTAS

Clivajul cel mai puternic din societatea românească este cel determinat de atitudinea față de reformă: reformist/antireformist. Acest fapt ne este dovedit de rezultatele alegerilor din noiembrie 1996 și de crearea coaliției guvernamentale CDR-USD-UDMR, al cărei obiectiv principal era realizarea reformei. Reforma reprezinta un obiectiv care a unit partide foarte diferite din punct de vedere al orientărilor politice, tradiției istorice, legitimității morale și politice.

Au trecut aproape zece luni de guvernare ale coaliției CDR-USD-UDMR. Este evident faptul că obiectivul care a stat la baza creării coaliției – reformă – nu a fost realizat încă decât în măsură foarte mică, dacă nu chiar nesemnificativă. Există factori care pot explica această situație: nepregătirea liderilor pentru preluarea puterii¹, lipsa de specialiști, moștenirea regimului Iliescu, timpul insuficient etc.

Unul dintre motivele care au condus la o asemenea stare de fapt a fost atitudinea Partidului Democrat (PD) față de reformă. PD se declară reformist², însă prin împotrîvirile repetate și vehemente la modificările unor legi importante ca Legea Fondului Fincaș, Legea Caselor Naționalizate, Legea privind retrocedarea bunurilor aparținînd Bisericii Greco-Catolice – modificări care încercau să corecteze abuzurile comuniste –, PD poate fi calificat ca antireformist. Aceste legi constituie esența unei reforme de tip liberal-democrat și au fost aprobate și în alte țări comuniste – Cehia, Polonia, Ungaria – considerate, poate și pentru aceasta, mult mai democratice. Această atitudine ne indică faptul că PD nu s-a rupt în totalitate de trecutul fesenist, ceea ce are grave consecințe asupra mecanismului de funcționare a coaliției guvernamentale, precum și asupra realizării reformei.

În modul de funcționare a coaliției, PD a utilizat abil potențialul de santaj de care dispune, acesta prevalînd asupra scopului coaliției – reformă. Se pune atunci întrebarea: ce anume mai unește partidele componente ale coaliției guvernamentale? Răspunsul ne este sugerat tot de atitudinea PD: lupta pentru poziții

în cadrul sistemului de putere și consolidarea acestora, combinată cu un fel de teamă de a nu pierde puterea. Așadar, funcționarea coaliției este anormală, întrucât sunt puse mai presus interese înguste de partid, ale unor grupuri sau lideri, decît interesul care a dus la crearea coaliției. Menținerea coaliției se datorează liderilor acesteia și, în special, președintelui Constantinescu, care a intervenit de fiecare dată cînd relațiile dintre liderii coaliției devinătății morale și politice.

Această atitudine "semi-reformistă" a PD reiese și din rezoluția adoptată de Convenția Națională a partidului, desfășurată la sfîrșitul lunii august la Iași. Principiile participării la actuala coaliție de guvernare, expuse la punctul patru al rezoluției – responsabilitatea față de interesul național, solidaritatea guvernamentală, loialitatea față de fiecare dintre parteneri, transparența față de alegători, competența în distribuirea funcțiilor – au fost adesea încălcate chiar de către PD. Exemplu edificatoare în acest sens ar putea fi cazul Valerian Stan și mai recentul caz Adrian Severin.

Alte două puncte din rezoluție reînătenuță în legătură cu atitudinea PD: punctul 8.5 – "PD susține fără rezerve măsurile legislative sau administrative în legătură cu care a fost informat și cu care s-a pus de acord în avans" – și punctul 8.8 – "competențele fiecărui partid în domeniul/ministerul în care și-a asumat responsabilitatea trebuie respectate, evitîndu-se orice ingerință cu rost de manevră politică în gestiunea acestui domeniu/minister. Fiecare ministru are plenitudinea de competență spre a decide politica ministrului său...". Această rezoluție, care utilizează un ton foarte dur și care s-a vrut a fi un ultimatum adresat colegilor de guvernare, redă în mod fidel atitudinea PD față de reformă și modul în care acesta acceptă regulile jocului democratic.

Sondajul Centrului de Sociologie Urbană și Regională (CURS) efectuat în perioada 16-24 august 1997, cu tema "Reacții al populației la reforma economică a Guvernului și percepția privind efectele ne-

includerii României în prima ctapă în NATO și UE", prezintă unele date extrem de interesante. În cazul organizării de noi alegeri, USD ar obține doar 9% din voturi, comparativ cu CDR – 45%; Petre Roman – liderul PD și USD – ar obține doar 9% din sufragii, mult mai puțin decât în noiembrie 1996 – 20%. Indicii de încredere³ a alegătorilor în liderii PD sunt cu mult sub nivelul 0: Petre Roman – 29, Traian Băsescu – 38, Adrian Severin – 35, Victor Babiuc – 28. Cum se explică aceste date având în vedere faptul că, deși sunt colegi de guvernare – una mult sub nivelul aşteptărilor –, USD scade ca procentaj, iar CDR crește? Si, de asemenea, cum se explică faptul că numărul suporterilor lui Petre Roman a scăzut foarte mult, iar indicii de încredere în liderii PD sunt foarte scăziți? Credem că electoratul a sancționat – mai mult sau mai puțin conștient – atitudinea semi-reformistă a PD, deși fenomenul comportă o explicare mult mai complexă. □

NOTE:

1. Este edificatoare în acest sens declarația președintelui Constantinescu, în care afirma că în noiembrie CDR-USD-UDMR au cîștigat alegerile, dar nu și puterea.
2. A se vedea rezoluția adoptată la Iași, în special punctele 7 și 8.4, din care redăm unele fragmente: "pentru PD a guverna astăzi în România înseamnă reformă"; "PD susține cu toată energia măsurile de reformă economică".
3. Indicii de încredere reprezintă diferența celor ce declară că au încredere multă sau foarte multă într-o persoană și cei ce declară că au puțină sau foarte puțină. Spre exemplu în Petre Roman au încredere multă și foarte multă 32%, iar 61% au puțină și foarte puțină încredere. Indicele de încredere este de 29.

IULIUS ROSTAȘ – graduated from Faculty of Political Science and Public Administration, "Babeș-Bolyai" University of Cluj.

ADAM MICHNİK
Scrieri din închisoare
și alte eseuri

traducerea și îngrijirea ediției Adriana Babeti și Mircea Mihăieș, cu o prefacă de Vladimir Tismăneanu Iași, Polirom, Colecția "Idei contemporane", pag. 260.

După ce, ani de zile, edituri importante au ezitat să publice cărțile lui Adam Michnik sau ale altor mari disidenți polonezi, cehi, maghiari, sovietici, iată că neobosită editură Polirom, din Iași, încalcă acest tabu.

Cine îl citește pe Michnik își dă seama ce distanță enormă a existat între elitele intelectuale poloneze și cele de la noi. Marele său curaj de a înfrunta represiunea totalitară, rezistența sa în fața săntajelor, colaboraționismului nu sînt întrecute decât de o superbă inteligență. Cine îl citește pe Michnik își dă seama de enormul impact al ideilor în istorie, precum și de faptul că, în ultimă instanță, cei care au cîștigat războiul împotriva nomenclaturii și securității comuniste, cei care au provocat undele seismice care au dus la prăbușirea acestui modern Leviathan totalitar au fost intelectualii. Spre disperarea multor eroi autohtoni de după război, surpriza este că Adam Michnik reprezintă stînga democratică, noncomunistă, cea care a avut subtilitatea și tăria morală de a se alia cu Biserica Catolică Poloneză.

Relațiile russo-turce și terorismul PKK

SEBASTIAN HULUBAN

Subiect într-adevăr delicat? Cu adevărat delicat!
Nu există nici un loc unde să nu fie folosit spionajul.

SUN TZU

URSS va face cel mai rău lucru cu putință:
vă va lipsi de dușmanul vostru.

GHEORGHI ARBATOV

completare, în urmă cu cîteva zile, William Currie, purtător de cuvînt al Casci Albe, condamna, într-o conferință de presă, întîcirea legăturilor dintre Cartelul Drogurilor de la Medelin și Mafia rusă.

Aflat în aceste zile în prima sa vizită la Moscova, premierul Marii Britanii, Tony Blair, a semnat cu Boris Elțin un protocol de colaborare în combaterea crimei organizate, act negociat intens de cele două părți în ultimele luni.

Iată un unghi interesant de a privi actualele relații internaționale și, mai mult, lumea în care trăim. Bombardări zilnic cu știri ce vizează acest vast domeniu și care cuprinde escrocherii, falsificări, afaceri cu arme, trafic de droguri, jafuri armate, contracte de crima, rețele de prostituție și vînzări de copii, delapidări, spălări de bani, mergînd pînă la vînzarea resurselor naturale și energetice și chiar la subminarea puterii politice, părem a ne obișnui cu aceste atrocități. În umbra teribilei "omertă" (Legea Tăcerii), "puterea lumii interlope devine mai mare decât puterea de stat. Exemplul Rusiei i-a făcut pe analiști să folosească termenul de *the emerging Mafia State*".³

"Lupta armată"
și "Luptătorii pentru libertate" ?!

În cutremurătoarea sa carte, *Moștenirea Kremlinului*, generalul Mihai Pacepa arată că, în 1973, Ceaușescu, într-o vizită-fulger la Moscova, l-a anunțat că "Kremlinul a decis să transforme terorismul internațional într-un instrument de bază pentru promovarea revoluției mondiale a proletariatului. În epoca nucleară contemporană (...) cînd folosirea forței militare sovietice era extrem de dificilă, lagărul socialist trebuia să folosească terorismul spre a crea un haos intern în țările occidentale și a facilita instaurarea unor guverne procomuniste".⁴

Tot cu acea ocazie, președintele URSS din acea perioadă, Leonid Brejnev, decisese, în buna tra-

ditie a manipulării prin "limba de lemn", ca terorismul să fie numit de atunci înainte "luptă armată", iar membrilor unor astfel de grupări criminale să li se spună "luptători pentru libertate".

Desigur, una din țările vizate pentru această nouă formă de "export de revoluție proletară" era Turcia, un stat nu tocmai vestic, dar care constituia în timpul Războiului Rece un serios baraj geostrategic, creat de SUA și NATO în calea tendințelor expansioniste ale Rusiei spre mările calde și Orient. Aceste reflexe ale expansiunii spre Orient au fost preluate și de Rusia postcomunistă, un exemplu concluziv fiind ascensiunea lui Evghenii Primakov, un "islamist" ca pregătire intelectuală (ca și Jirinovski!), în fruntea serviciilor secrete ale Rusiei și mai apoi ministru al Afacerilor Externe.

Mai mult decât atât, "cu concursul serviciilor din republicile ex-sovietice interesate, cinci directorii speciale ale GRU însărcinate cu Turcia funcționează încă la Kiev, la Odessa, în Transcaucasia, în Ciscaușia și ca antenă a escadrei din Marea Neagră. Agenți originari din republicile turcofone din Asia Centrală și din Caucaz sînt folosiți spre a infiltra teritoriul turcesc".⁵ Și cum ar fi putut să mai bine compleată aceste operațiuni decât prin sprijinirea ideologică și logistică a unei etnii, cum este cea kurdă, cu vădită tendință separaționistă față de Turcia?

Încă din 1945, agenții sovietici "creează Republica Autonomă Kurdă în nordul Iranului, unde kurzii erau majoritari, dar care va fi măturată atunci cînd, prin Doctrina Truman, sub amenințarea loviturii atomice, s-a cerut retragerea Armatei Roșii și abandonaarea oricărora intenții anexioniste ale Moscovei în legătură cu Iranul, Turcia și Grecia".⁶ Însă, se pare, din acest moment Rusia a descoperit avantajele pe care le putea oferi "factorul kurd" în destabilizarea politică a Turciei.

PKK, un partid terorist, braț înarmat al KGB

Partisi Korkaren Kurdistan (Partidul Muncitorilor din Kurdistan) a fost creat la 27 noiembrie 1978, înființarea sa (tot o tactică?) trecînd neobservată din cauza conflictelor existente atunci într-o altă zonă fierbinte a Orientului Mijlociu, Libanul. Încă de la înființare, PKK se declară o organizație marxist-len-

nistă care, chiar și după dezmembrarea URSS, și-a reafirmat fidelitatea față de mișcarea comunista mondială. Fondatorul său, Abdallah Okallan, supranumit "Apo", educat în spiritul cel mai sever al religiei musulmane, dornic de a ajunge ofițer al Armatei Turce, este respins la admitere și se reorientă spre științele politice, unde și va găsi idealul: "am fost convertit la Lenin". Însă, frustrarea de a nu putea deveni ofițer al armatei îl va duce la răzbunarea față de tot ce este turcesc.

Ascultînd de ordinele KGB și GRU, PKK își claborează un program de luptă, "Kurdistan Devrimini Yola" (Crearea Revoluției Kurde), care cheamă la revoluție și la crearea unui stat leninist.

Ca organizare, el își constituie o milăie armată, Hazen Rigaryia Kurdistan (Unitățile de Eliberare a Kurdistaniului), avînd ca scop destabilizarea politică a Turciei. Centrul extern al partidului operează prin ERNK (Frontul de Eliberare al Kurdistaniului), avînd două ramuri, una acoperind Europa, cu celule în Germania⁷, Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Olanda, Suedia, Elveția, Grecia și unele țări est-europene⁸; cealaltă, cu acțiuni în Orientalul Apropiat, în strînsă legătură cu autoritațile siriene. Ramura europeană își are propriul Politburo și Comitet Central, care depind de Comitetul Central principal, aflat sub autoritatea absolută a lui Okallan. Celula cea mai importantă din Europa este cea din Köln, de care depind Feyka-Kurdistan (Organizația Patriotă a muncitorilor kurzi) și Hunerkrom (Federația patriotă a artiștilor kurzi).

Pe plan finațiar, alături de finanțarea și dotarea logistică specific teroristă făcută de serviciile ruse de spionaj, se adună "impozitul revoluționar", extortat de la întreprinderile unor kurzi, la care se adaugă "recuperarea proletară", un eufemism sub care se ascund agresiunea cu arma în mînă, răscumpărarea ostașilor și atacarea băncilor. De asemenea, PKK impune un "racket" (taxă, dijmă) celor circa un milion de lucrători kurzi din Occident și organizează imigrarea clandestină în Vest. Dar, în special, PKK este una dintre cele mai importante întreprinderi de cultivare, prelucrare și răspândire a drogurilor, echipele sale cultivînd cîmpuri de mac și cannabis pe largi suprafețe în Bekaa libaneză și în zone din republici ex-sovietice ale Asiei Centrale.

Prinși în această dată într-un clește geopolitic, între totalitarismul din Irak (în 1988, Saddam Hussein ordonase un masacru înfiorător, prin folosirea armelor chimice și biologice, împotriva kurzilor irakieni, sau raziile de anul acesta) și asprimea legilor din Turcia (noiunea de naționalitate kurdă nu există în terminologia administrației de la Ankara, Legea 3717 pedepsind de la 1 la 5 ani propaganda separatistă), PKK are șanse tot mai reduse de a supraviețui în locul de baștină. Exploatînd cu profesionalism libertățile de exprimare, de circulație și de asociere, această grupare ferocă își caută "oxigenul" în țările din estul Europei și, mai ales, în democrațiiile liberale occidentale. Iar în această strategie de penetrare a Vestului este implicată și Moscova: "La 25 octombrie 1994, un congres kurd s-a ținut în capitala Rusiei. Organizat de către KGB, reunioane se desfășura sub egida PKK, față de care participanții erau obligați să facă act de supunere. Era pentru prima oară când Rusia recunoștea pe față influența de care dispune asupra instituției teroriste la a cărei organizare au contribuit serviciile sale".⁹

Tocmai de aceea – revenind la început – recentele declarații făcute de unul din liderii kurzi referitor la Arsenalul ABC, aflat în posesia PKK, precum și tot mai accentuată preocupare a factorilor de decizie din statele occidentale în acest sens, pot fi în măsură să pună pe gânduri administrația de la București (CSAT și serviciile speciale). Preocupări prea mult de casele naționalizate și de Legea Învățămîntului, se uită probabil că România a rămas și după 1989 un canal de legătură pentru aceste scursoare criminale în drumul lor spre Vest. □

NOTE:

1. În taxonomia serviciilor de specialitate, atunci cînd o grupare dispune de arme chimice, nucleare și biologice, ea devine potențial provocatoare a celui mai periculos conflict: *Războiul ABC* (atomic-biologic-chimic). Fără a mai insista asupra pericolului armelor nucleare, să amintim că armele biologice includ (printre altele) germenii de Anthrax, agenții botulismului sau Aflatoxinul (agent care provoacă cancerul). În categoria armelor chimice se află gazul Sarin (provocă paralizie), gazul Mustard (arde pie-

lea și plămînii); vezi "Secret Weapon", în *Newsweek Magazine*, septembrie 4, 1995.

2. "Taking on the World", în *Time*, August 19, 1996.

3. Dan Pavel, *Etica lui Adam. Sau de ce rescriem istoria*, București, Du Style, 1995, p. 221.

4. Ioan Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, București, ed. Venus, 1993, vezi cap. 17, "Promovarea terorismului internațional".

5. Edouard Sablier, "Obiectiv: Orientul", în *Fenixul Roșu*, București, ed. Agni, 1996.

6. Jacob Landau, *The Politics of Pan-Islam. Ideology and Organization*, Clarendon Press, Oxford, 1994, pp. 143-176.

7. Chiar în aceste zile, miniștrii de externe ai UE au pe agenda întîlnirii retrimitere de ambasadori în Iran. Cele 15 state comunitare și-au rechemat diplomații acreditați în Iran după ce un tribunal militar din Berlin a decis, în luna aprilie, că agenți ai serviciilor de spionaj de la Teheran au fost implicați în asasinarea unor disidenți kurzi în Germania, în 1992.

8. De menționat că *Raportul SRI* pe 1996 (ultimul) precizează că pe teritoriul României s-au infiltrat membri ai unor organizații teroriste islamică, printre care și PKK. Desele treceri frauduloase a graniței de vest ale kurzilor sunt dovedă în acest sens.

9. Eduard Sablier, *op. cit.*, p. 22.

SEBASTIAN HULUBAN – graduated from Faculty of Political Science and Public Administration, "Babeș-Bolyai" University of Cluj. He is working as journalist for *Jurnalul de dimineață*, Oradea.

Evaluarea politicii externe românești

GABRIEL ANDREESCU

Desele afinații referitoare la politica externă românească, făcute de oameni informați sau nu, trebuie să ajungă într-o zi și la întrebarea: ce înseamnă a evalua această politică? Care sunt criteriile și care sunt dificultățile în a opera cu un astfel de obiectiv? Nu voi aborda aici o perspectivă metodologică sistematică, însă cele cîteva observații la care mă încumet ar putea simplifica, sper, demersurile ulterioare, ale unei adăvărate cercetări. Principala complicație în urmărirea eficacității politicii externe constă, îmi pare, în imposibilitatea de a separa, complet, politica externă de cea internă. Că politica externă reprezintă "politica internă făcută cu alte mijloace", îată o observație întrată de mult în înțelepciunea domenului. În condițiile în care România are ca principal obiectiv politic integrarea în marile structuri interguvernamentale, un astfel de adevară capătă o concretețe zdrobitoare. Cine a urmărit declarațiile politice ale liderilor occidentali are motive să considere că, aproape sigur, cel mai mare impact pentru poziția internațională a României l-a avut includerea UDMR în guvern. Este acest act unul de politică externă? Desigur, nu, într-un sens foarte convențional. Dar putem, oare, scoate acest aspect din analiza schimbărilor "absorbite" de politica externă de după alegerile din noiembrie 1996? De asemenea, nu. Ca urmare, să susțin introducerea, în discursul despre politica externă a României, a celor evenimente de politică internă care au un rezultat direct, nemijlocit, asupra poziției internaționale a țării. În ceea ce privește criteriile de evaluare a "eșecurilor" ori "succeselor" de politică externă, pare de bun simț a considera că ele reflectă un raport între realizări/nerealizări și posibilități. Ar fi absurd să consideri un succes al politicii externe a României faptul că nu am ajuns la un război cu Ucraina, pe tema Insulei Șerpilor. În același fel, mi se pare inadecvat să descrii nenumararea României în lista primelor invitate la integrarea în NATO, la Madrid, drept "eșec", de vreme ce, cu o jumătate de an înainte ca noli arhitecți de politică externă să preia responsabilitățile, România nu intra, în nici un fel, în calculul largirii Alianței Nord-Atlantice.

Un punctaj al Centrului de Studii Internaționale

La 15 iunie 1995, Centrul de Studii Internaționale a transmis principalelor instituții și presei un "Punct de vedere" care sintetiza opinia autorilor asupra problematicii integrării în NATO. Documentul nu o spunea, dar îndeplinirea criteriilor enumerate sub egida Centrului erau la fel de valabile – chiar dacă nu suficiente – pentru integrarea României în Uniunea Europeană. Am citit concluziile "Punctului de vedere", datat 15 iunie 1995 (1), cu ocazia unui seminar jînat în luna iulie a acestui an, organizat de CSI împreună cu MApN. Impresia făcută cu această ocazie mă face să reiau integral concluziile "Punctului de vedere al CSI" prezentat opiniei publice cu doi ani înainte de Madrid: "Interesul național constă astăzi, așa cum se afirmă și în programul de guvernare al actualului Executiv, în declarațiile Președinției, ale Parlamentului României ori în pozițiile exprimate de aproape toate forțele politice din țară în integrarea României în structurile euro-atlantice. Din păcate, opțiunile instituțiilor și forțelor politice amintite au aproape totuș un caracter declarativ și au fost constant contrazise de acțiunile de politică internă și internațională din ultimii ani. Proliferarea diferențelor structuri care mînează voînța integrării și atragerea în astfel de inițiative a unor partide care nu au nici un fel de influență în rezolvarea marilor provocări ale integrării, alăturîndu-le de inamicii național-extremiști ai europeismului, nu reprezintă decât un mod de a împărți între căi mai mulți istorica responsabilitate a execului. Rezultatul disjunctioni dintre declarații și comportamente este marginalizarea României, slăbirea gravă a poziției sale internaționale, cu efecte care nici nu pot fi evaluate astăzi în totalitate. Centrul de Studii Internaționale atrage atenția că România nu mai are timp la dispoziție. Fără semnarea imediată a tratatelor de bază cu țările vecine, fără adoptarea rapidă a unei legislații privitoare la minorități în conformitate cu angajamentele liber asumate de Executiv în cadrul procesului ge-

neral european, fără marginalizarea partidelor naționalist-extremiste în viața politică a țării, fără dovezi clare care să arate că România are voînța de a-și respecta obligațiile internaționale, țara noastră va afla în curînd, chiar dacă în termenii eleganți ai limbajului diplomatic, că a ratat intrarea în organismele europene care asigură pe termen lung securitatea și prosperitatea". Nu cred că am avea ceva de adăugat astăzi, ceea ce este esențial, diagnosticului oferit de rîndurile de mai sus. Pînă la alegerile din 1996, România nu progresase decât prin semnarea tratatului cu Ungaria – fără ca nimic să sugereze că există buna credință în aplicarea lui pe plan intern. Forul legislativ de la București afectase drepturile minorităților naționale prin Legea nr. 69/1991 (privind administrația publică locală), Legea nr. 84/1995 (referitoare la învățămînt) și Legea nr. 75/1995 (privind arborarea drapelelor și intonarea imnurilor străine), iar locul partidelor naționalist-extremiste în viața politică a țării devenise și mai pregnant.

În ceea ce privește "bunăvoița de a respecta obligațiile internaționale", declarațiile echipei de la conducere arătau mai curînd dorința de a da cu tîsta comunității democratice. Iată de ce România nici nu intra în discuție, în opinia arhitecților noilor procese europene și euro-atlantice, pentru viitoarele mutări pe tabla de șah. Punctajul de mai sus constituie, din punctul meu de vedere, un instrument pentru evaluarea progreselor internaționale ale României după 1996. Eu cel puțin îl voi folosi ca atare.

Tratatele cu vecinii

Pe 11 decembrie 1996, Parlamentul ungár a ratificat Tratatul cu România, iar la sfîrșitul lunii decembrie 1996 Adrian Severin a schimbat scrisorile de ratificare, cu ocazia primei sale vizite făcute în Ungaria. La Budapesta, înțelegerile dintre cei doi miniștri de Externe au depășit litera tratatului și dînd substanță spiritului acestuia. S-a stabilit deschiderea a două consulate în România și a unuia în Ungaria, dezvoltarea unor relații multiple și, în special, profundarea relațiilor militare, aplicarea concretă a unor prevederi din tratat (cum ar fi recunoașterea reciprocă a diplomaților). Toate aceste măsuri, la care se adaugă sprijinirea concretă, continuă, reciprocă în procesul de integrare au fost realizate de cele două țări în perioada celor șapte luni de la prima întîlnire Kovács-Severin și summit-ul de la Madrid. Relația cu Ungaria a devenit un

"parteneriat strategic", un model de reconciliere la care se face des referire în întîlnirile internaționale.

Mai dificilă, mai problematică era încheierea tratatului cu Ucraina. Un pas important l-a făcut Emil Constantinescu, prin declarațiile de la Lisabona, în timpul întîlnirii cu Leonid Kucma, cu ocazia summit-ului OSCE (2 decembrie 1996). Ele au stopat puternicul lobby antiromânesc al ucrainienilor. Negociările propriu-zise au fost dechise după discuția lui Adrian Severin cu ministrul de Externe ucrainean. Negociările au pornit de la observația că textul precedent, care ajunsese într-un punct mort, nu convenea nimănui. Deja însă, Programul de guvernare privind politica externă oferea un alt spațiu de joc (pe baza principiului "trebuie să recunoaștem realitatele, trebuie să avem în vedere românii din afara granițelor"). Tratatul dintre România și Ucraina, negociat de cele două echipe și parafat la 4 mai 1997, recunoștea frontierele și confințe o parte substanțială privitoare la protecția minorităților naționale. El nu a însemnat însă o simplă recunoaștere a intereselor comune ambelor țări, așa cum evident era cazul tratatului dintre noi și Ungaria. Cele două țări se aflau, indubabil, în conflict de interes. Unul era circulația pe brațul Chilia, celălalt, statutul platoului continental din jurul Insulei Șerpilor. Ucraina beneficia de *status quo*-ul moștenit de la defuncta Uniune Sovietică: utilizarea exclusivă a Brațului Chilia, evaluarea unilaterală a platoului continental în favoarea sa. (Existau alegări privind concesionarea unor terenuri, de către autoritățile ucrainiene, pentru prospecțiuni petroliere.) Iată de ce ucrainenii erau interesați pentru păstrarea *status quo*-ului și aveau și atuurile necesare.

Pe de altă parte, România putea să invoke cutumele și reglementările specifice dreptului internațional. Cînd două state sunt despărțite de o albie de rîu naturală, regula este că frontieră trece prin talveg, permitînd ambelor țări să folosească albia pentru navigație. În ceea ce privește Insula Șerpilor, problema este dacă ea poate fi considerată ca locuită sau nu. În primul caz, ea ar intra în calculul platoului, iar dacă nu, se ia în considerare mediana la linia țărmurilor. România era legitimă să ceară rezolvarea acestor lucruri în spiritul reglementărilor internaționale, dar marea problemă era să convingi negociatorii ucraineni (care dictau pe teren) să renunțe la avantajul existent.

Strategia negociatorilor, pentru a depăși acest impas – obiectiv, dificil – a fost atât de complicată în cînd documentul rezultat are o construcție ciudată. Arti-

colul 2, aliniatul 2 din Tratat enunță că Părțile Contractante "vor soluționa problema delimitării platoului lor continental și a zonelor economice exclusive în Marea Neagră, pe baza principiilor și procedurilor convenite printr-un schimb de scrisori între miniștrii afacerilor externe, efectuat odată cu semnarea prezentului Tratat. Înțelegerile convenite prin acest schimb de scrisori vor intra în vigoare simultan cu intrarea în vigoare a acestui Tratat". Astfel, detaliile cele mai sensibile au fost lăsate la rațiunea unor specialiști și scoasă de sub controlul parlamentarilor, care ar fi putut bloca totul. Adrian Severin s-a întâlnit din nou cu omologul ucrainean și a obținut finalizarea acestei părți indispensabile a tratatului. Presiunea Statelor Unite și a Canadei, după ce a fost evident că România dorește în mod ferm să încheie tratatul, a fost de asemenea importantă pentru încheierea tratatului.²

Scrisorile definitivate anunță că "Guvernul României și Guvernul Ucrainei vor negocia un acord pentru delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive ale celor două state în Marea Neagră" pe baza unor principii și proceduri specifice dreptului internațional. "Până la realizarea unei soluții de delimitare a platoului continental, Părțile se vor abține de la exploatarea resurselor minerale ale zonei în care pretențiile lor se suprapun." În același timp, "Părțile vor pune stăbili, de comun acord, perimetre ale unor suprafețe situate în această zonă și ale căror resurse vor fi exploataate în comun". Dacă negocierile la care se face referire în scrisori nu vor ajunge la un acord se aplică punctul 2, litera h), al scrisorilor: "În situația în care aceste negocieri nu vor duce la încheierea sus-numitului acord într-un termen rezonabil, dar nu mai mult de 2 ani de la începerea acestora, Guvernul României și Guvernul Ucrainei au convenit ca problema delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive să fie soluționată de Curtea Internațională de Justiție a ONU, la cererea oricăreia din Părți, cu condiția intrării în vigoare a Tratatului privind regimul frontierei de stat dintre România și Ucraina. Cu toate acestea, Curtea Internațională de Justiție a ONU va putea examina cererea referitoare la delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive, înainte de intrarea în vigoare a Tratatului privind regimul frontierei de stat, dacă va constata că înțărziecă intrării în vigoare a acestuia s-a produs din vina celeilalte Părți". Dacă negocierile ulterioare dintre MAE român și MAE ucrainian eșuează, tema delimitării platoului continental va fi trimisă spre rezolvare Curții In-

ternationale de Justiție de la Haga. (Pentru ca un litigiu între două state să fie judecat de către Curte, este nevoie ca ambele state să-și dea, în acest sens, acceptul. Prin semnarea scrisorilor între miniștrii de Externe, România și Ucraina acceptă jurisdicția Curții.) Era maximul pe care îl putea spera Partea română de la acutalele negocieri. Finalizarea tratatului cu Ucraina constituie, desigur, un mare succes diplomatic.

În ceea ce privește Tratatul cu Republica Moldova, el nu a fost finalizat și pentru că nu a părut prezent, în raport cu decizia de la Madrid. Dar diferențele vizite și declarații făcute în perioada decembrie 1997-iunie 1997 arătau evoluția lor spre cooperare. Privind un alt tratat semnificativ, cu Rusia, am analizat diferențele clăseelor care circulă, într-un număr trecut al *Sferei Politicii*.³

Iată de ce, în relațiile sale cu vecinii, se poate vorbi despre un mare salt făcut de România, în perioada de după alegeri și până la întâlnirea de la Madrid.

Situația minorităților naționale, dezvoltarea relațiilor cu Ungaria și respectarea de către România a obligațiilor internaționale

Evoluția situației minorităților a fost rezultatul unor acțiuni de politică internă. Ea a început prin marginalizarea partidelor naționalist-extremiste în viața politică a țării și cooptarea UDMR la guvernare, prima integrare politică a minorității maghiare din România. Apoi, a continuat prin emiterea a două Ordonanțe de urgență, de modificare și amendare a legii administrației locale, respectiv, a învățământului. În legătură cu substanța celor două texte, trebuie notat că ele contribuie la dezvoltarea cadrului legislativ prin două tipuri de reglementări:

a) revenirea asupra legislației care a dus la restricția drepturilor minorităților naționale, astfel încât:

- drepturile privind educația în limba maternă ating nivelul de dinainte de 1989, dată după care ele au fost reduse prin legea 84/1995;
- au fost eliminate restricțiile privind utilizarea limbii materne în administrația locală, în raport cu prevederile de până 1989;

b) asigurarea unor drepturi largite privitoare la utilizarea limbii în administrația locală prin obligativitatea inscripționării bilingve sau multilingve în unită-

tile administrativ-teritoriale unde există minorități naționale într-un procent de peste 20%.

Rămîne să vedem dacă Ordonanțele de urgență amintite vor fi confirmate de către Parlament în ciuda campaniei care se duce împotriva lor. Desigur, evoluția atât de bună a relațiilor externe cu Ungaria, despre care am vorbit într-un paragraf anterior, s-a aflat în conexiune cu dovezile de bună credință ale Guvernului român, în plan intern. Ele arată începutul unei schimbări în ceea ce privește respectarea de către România a obligațiilor sale internaționale. Punerea în valoare a Tratatului cu Ungaria constituie un pas esențial în imaginea pe care și-o face România. Criteriile politice pe care le doresc atinse puterile occidentale nu au în vedere acte formale – este o iluzie costisitoare să ceea –, ci substanța a ceea ce a fost dorit prin astfel de acte. Evoluția relațiilor cu Ungaria nu se limitează la litera tratatului încheiat anul trecut, asigurând un capital mai larg de încredere. Acest ultim aspect lasă totuși încă de dorit și implică funcționarea într-un sens mai larg și mai nuanțat a instituțiilor din România. Mentalitatea de a nega greșelile interne, privind încălcarea de către România a unor norme pe care și le-a asumat, se manifestă printre funcționarii de înalt nivel. Astfel, deciziile Secretarului de stat pentru Culte, violind drepturile religioase, au ajuns să determine circulația unui protest la Bruxelles (mai, 1997), în timp ce delegațiile României făceau eforturi considerabile de a demonstra în capitala pan-europeană că România a devenit o democrație autentică. Or, în răspunsurile elaborate de Ministerul Justiției și trimise Comisiei Europene a Drepturilor Omului, privind încălcarea drepturilor la proprietate în România, regăsești același refuz de a confirma principiile corecte, deși acestea constituie chiar ideologia noii guvernări.

Decizia de la Madrid: un succes relativ

Acesta este contextul în care s-a desfășurat campania în forță pentru nominalizarea României la Madrid. Pozițiile analiștilor și liderilor occidentali converg în a spune că evoluția României după noiembrie 1996 a fost impresionantă. S-au ridicat, desigur, întrebări. Au fost stîngăci în coordonarea acțiunii diferenților "mesageri" ai României – în primul rînd, cu referire la inițiativele discutabile ale ministrului Departamentului de Integrare Europeană. Apoi, Germaniei i s-a dat atenție mai tîrziu decât trebuia. Efortul

depuș în motivarea Americii ar fi trebuit, de la început, a avea prioritate absolută.⁴

În plan intern, am avut plăcerea diferitelor scandaluri legate de activitatea de politică externă. Se poate începe cu discuția privind împărtirea atribuțiilor în materia relațiilor internaționale, între ministru de Externe și Președinte, se poate continua cu problema ambasadorilor și atașașilor culturali în străinătate și termina cu scandalul Gilda Lazăr. Dar, numai o vizuire copilărescă asupra elementelor pe care se bazează relațiile internaționale poate evalua astfel de lucruri ca reprezentând teme de fond ale relațiilor internaționale ale României.⁵ Problema reală care a stat la baza judecății României la mijlocul anului 1997, cînd și NATO și UE au făcut o analiză a situației din România a fost stadiul democrației, stadiul reformei și stabilitatea țării. La acestea nu s-a răspuns pozitiv și nici nu se putea aștepta un răspuns pozitiv pentru că nu avea cum, în săpte luni, să se obțină un rezultat pozitiv.

Astfel, în urma variatelor acțiuni de politică externă, în conexiune cu schimbările interne, summit-ul NATO din iulie a considerat că România se află în fruntea candidatelor în procesul de integrare, iar situația ei va fi analizată, din nou, în 1999. Faptul că, de la poziția de țară scoasă complet în afara aranjamentelor de integrare, România a devenit o țară ce și poate juca în viitor şansele constituie o indiscretabilitate evoluție în sensul bun. În condițiile în care, sub orice efort intern și extern imaginabil, este greu de văzut cum România și Slovenia ar fi fost nominalizate în iulie 1997, putem vorbi, după părerea mea, de un succes relativ al României la Madrid.

Un punct indispensabil evaluării raportului dintre posibilități și așteptări este situația analizei în planul intern al NATO. Strategii Alianței afirmă că, în iulie 1997, NATO nu era practic pregătită pentru extindere cu mai mult de trei țări. Important e faptul că ideea extinderii largi a NATO s-a impus astăzi, în ciuda multor scepticisme. De aceea, declarația de la Madrid înseamnă e un fel de a spune că integrarea României în NATO depinde de ea.

Prestația responsabililor politicii externe

O altă întrebare, sugerată de analiștii politicilor externe din ultimele luni, privește prestația celor care au astăzi responsabilitatea politică externe românești. MAE și ministrilor de externe anteriori le-a lipsit o

viziune asupra politicii externe. Echipele președintelui și primului-ministru s-au schimbat. Iată de ce politica externă românească de după 1996 este în mare măsură expresia celor trei persoane înzestrăte cu atribuții constituționale în acest domeniu.

Multe semne arată însă că relația ca atare, dintre cei trei responsabili ai politicii externe, nu a fost ideală. Tema tensiunilor din prima parte a anului 1997, dintre ministrul de externe și președinte, apoi scandalul "Gilda Lazăr" au arătat că dificultățile de cooperare sunt reale.

Pe de altă parte, iarăși este nevoie să separăm funcționarea mecanismelor instituționale românești și ceea ce contează în plan extern. Acțiunile de politică externă au beneficiat de asumarea, de către cele trei persoane care reprezintă România în relațiile internaționale, a unei opțiuni consecvent pro-occidentale. Am dat mai sus exemplul tratatului cu Ucraina, a cărui sensibilitate internă făcea indispensabil un sprijin reciproc între Adrian Severin și Emil Constantinescu. Am însă și un alt exemplu, și mai convingător. Este vorba de acea noutate în strategia de politică externă din prima perioadă a anului 1997, colaborarea cu Polonia, dezvoltată în trilaterală Polonia–România–Ucraina. Prin acțiunea care a creat o obsesie mediatică în Polonia, România a dat un semnal bine apreciat, că ea optat pentru o altă politică regională decât pînă atunci. Să avem în vedere statutul excepțional al Poloniei, relațiile ei speciale cu Germania, cu Statele Unite și raporturile semnificative cu Rusia și Ucraina. O regiune estică stabilizată prin colaborarea Polonia–România–Ucraina constituie un rezultat de o valoare considerabilă pentru interesele occidentale.

Dacă s-a putut da deschideri relațiilor cu Polonia anvergura pe care a avut-o, aceasta a fost posibil datorită relațiilor personale ale lui Adrian Severin cu președintele polonez Kwasniewski, de pe vremea când erau colegi de bancă la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Un rol extrem de important l-a avut implicarea, apoi, a președintelui Constantinescu. El s-a atașat cuprinzător ideii și pare să fi colaborat perfect cu Severin, pe această linie. Nu pot să-l nit aici – deși nu intră în temă – pe Bogumiil Lust, ambasadorul Poloniei la București. Bogumiil Lust este tipul ambasadorului clasic, o personalitate înzestrată cu un excepțional atașament pentru România și o înțelegere subtilă a proceselor prin care trece Europa Centrală și de Est. El este – ca în exemplul dat – un creator și nu doar un executant al politicii externe a țării sale. E limpede

că prestația lui Emil Constantinescu a fost indispensabilă imaginii – se spune, mai bună decât realitatea – pe care a căptătat-o astăzi România. El a învățat mult în această perioadă de timp. Turneele în regiune au arătat un președinte convingător, capabil să apară drept partener al liderilor Europei.

Premierul Victor Ciorbea are, conform Costișuicii, o importanță majoră în relațiile internaționale. Pe linia premergătorilor săi, el a fost însă puțin prezent în arena externă.

În ceea ce îl privește pe Adrian Severin, mi-e greu să văd cum s-ar fi realizat, în absența lui, virajul relațiilor cu Ungaria și încheierea tratatului cu Ucraina. Diferitele opinii din ziarele străine, pe care le-am avut în mînă, au fost constant elogioase. Dar important pentru mine este răspunsul pe care l-am primit când am simțit nevoie să obțin o evaluare, "din exterior", a politicii ministrului român. Autorul este un diplomat foarte bun și știut al limbii române și României, cunoscând direct toate personalitățile politice importante. El îmi spunea, la începutul toamnei 1997, deci după o perioadă semnificativă de activitate a noului ministru de Externe, următoarele: "Nu văd ca Severin să fi făcut vreo greșeală de fond, pînă acum. Este un democrat, este un om curajos și mai ales, are un bun instinct al situațiilor. Cred că are un pic de *wishful thinking*, în ceea ce-i privește pe occidentali, dar asta nu produce vreun rău". Aș dăuga, *wishful thinking* este ca și inflația. Dacă e suficient de redusă și ținută sub control, constituie factorul dinamizator.

Responsabilități de viitor

În realitate, de abia de acum Guvernul Români a jucăt deplin responsabilitatea sa în procesul de integrare euro-atlantică și europeană. Limita de doi ani, pînă la proba din 1999, este destul de scurtă. Reforma economică, reforma instituțiilor – cu atenție specială pentru Armata ori Serviciile de informații – și atingerea unui autentic profesionalism în Administrație sunt criterii care devin, astăzi, prioritare. Mi-e teamă că România s-ar putea arăta incapabilă să reconstruiască în substanță instituțiile românești – operație indispensabilă pentru un verdict pozitiv la cererea ei de aderare la NATO, în 1999.

P.S. Precizare De câva timp, urmăresc cu preocupare – dar fără surprindere –, luările de poziții ale fostului meu coleg Valentin Stan, privind tematica po-

liticii externe românești. Prezența sa frecventă în publicații – în frunte cu *Sfera Politicii* –, cît și statutul său de lector la Universitatea din București mă obligă la această delimitare. Mă simt responsabil pentru manifestările publice ale domnului Valentin Stan întrucât eu l-am invitat să participe la crearea unui *think-tank* de relații internaționale și, în paralel, la elaborarea împreună a unor documente în materia drepturilor minorităților naționale, toate conținând pentru credibilitatea care i s-a acordat ulterior. Această colaborare a fost, desigur, benefică. Ea a dus la realizarea unor studii importante privind concepțiile politico-juridice ale UDMR sau lucrări larg dezbatute, referitoare la problematica de politică externă a României ("Pactul de Stabilitate în Europa: interesele României", "Relațiile României cu Republica Moldova" etc.). Elaborările de care amintesc au beneficiat de cunoștințele domnului Valentin Stan. Afirmit că am învățat, la rîndul meu, din colaborarea cu domnia sa. Iată însă ce descopăr, în ultimul timp, în publicațiile amintite: "limbajul Programului de guvernare (...) nu depășește standardele practice de publicații precum *România Mare*, deși se dorește un program de guvernare politică a unei țări cu o strălucită tradiție în diplomatie"; "Evaluările lui Adrian Severin nu numai că au încălcăt grosolan programul de guvernare (...), dar ele au produs un adevarat dezastru pentru imaginea României în relațiile internaționale"; "Cam aceasta este contribuția majoră a MAE la efortul de integrare euro-atlantică a României; evidențierea (...) potențialului de "instabilitate politică" a României" etc. Astfel de idei și argumentări reprezintă, din punctul meu de vedere, elucubrații care "ridiculează" ideea de cercetare în domeniul relațiilor internaționale. Ele transformă resentimente personale în "gîndire asupra politicii externe". Datorită slabelor cunoștințe în domeniu, inclusiv a multora dintre cei care se arată interesati și, datorită remarcabilei retoriici a d-lui Valentin Stan, astfel de idei sunt preluate de opinia publică și devin factori în evoluția lucrurilor. Ele nu sunt nimai metodologic precare și conceptual inadecvate, ele sunt și capabile să facă rău. Am spus că nu sunt surprins de astfel de manifestări publice, întrucât eu însuși am fost nevoit, de-a lungul timpului, să mă opun în timpul colaborării noastre unor idei ciudate susținute de dl. Valentin Stan. Tenacitatea cu care domnia sa a încercat să impună ideea că programele UDMR pun în pericol statalitatea României ori chiar, preconizează separatismul teritorial a avut un rol decisiv în rupearea colaborării dintre noi

doi. Alte obsesiuni ale d-lui Valentin Stan – precum nevoiește ca România să accepte sfera de influență a Federației Ruse, dacă nu este posibilă integrarea în NATO – și dînsul o consideră imposibilă –, așteptarea intrării în UE pentru a obține astfel garanțiile de securitate ale Alianței Nord-Atlantice (renunțind la efortul aderării directe), publicarea și susținerea unor documente elaborate de instituții americane care le făceau contra plată, conform unor comenzi venite de la Moscova, toate acestea mi s-au părut incompatibile cu o raționare responsabilă asupra domeniului în care se pronunță. Iată de ce simt nevoie să anunț public că dl. Valentin Stan nu mai este membru al Centrului de Studii Internaționale din primăvara anului 1996. □

NOTE:

1. Delegația aflată în vizită în Statele Unite, în luna iunie 1997, condusă de premierul Ciorbea, a putut remarcă impresia lăsată americanilor de formidabilul *lobby* al ambasadorului ungăr pentru cauza nominalizării României la Madrid.
2. Ca un context propice, funcționa și faptul că, la vremea respectivă, și Rusia refuza semnarea tratatului ce ar fi consfințit frontierele ucrainiene. Marea diferență, în cazul relației cu Rusia, era caracterul mult mai precar al frontierelor Ucrainei. Dreptul internațional asigură definirea frontierelor exterioare, *nu și a celor interioare*, pentru statele succesoare – iar Ucraina era un stat succesor rezultat din disoluția URSS.
3. Gabriel Andreescu, "Rusia: ...", *Sfera Politicii*, nr. 50.
4. Și, totuși, România a avut o schimbare considerabilă de imagine în presa americană. Ea nu exista, înainte de evenimentele din noiembrie 1996, decât ca obiect al scandalurilor. A devenit, în 1997, un partener de luat în seamă de către Statele Unite.
5. De tipul afirmațiilor lui Valentin Stan, că "scandalul Gilda Lazăr afectează grav relațiile internaționale ale României".

GABRIEL ANDREESCU – graduated from the Faculty of Philology, University of Bucharest. He is a member of the Group for Social Dialogue, and Director of the Center of International Studies, Bucharest.

Cenzura în România (IV)

schiță istorică

(urmare din numărul trecut)

ADRIAN MARINO

8. Constituția din 30 iunie 1866, după modelul constituției belgiene din 1831, consacră în mod definitiv libertatea presei și suprimarea cenzurii. Libertatea de exprimare și judecarea prin jurați sunt socotite drepturi inalienabile și imprescriptibile. În dezbatările Constituantei, aceste drepturi sunt invocate cu patos, justificate și prin citate celebre. Articolele 5 și 24 le consacră. Ultimul, cu precizarea că fiecare este "răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile determinante de codicele penal". Același articol stabilește "că nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru aparițunea, vinderea sau distribuirea oricărei publicații nu se va putea reînființa". Chiar și regele Carol I se declară, în 1868, "pentru libertatea nelimitată a presei aici. Ea este infinit mai puțin periculoasă decât o libertate limitată".⁶⁶ Numeroasele atacuri personale, calomniile prin presă și mai ales atacurile antidinastice pun însă la gheață încercarea toleranță guvernelor și consecvența principiilor.

Conservatorii, mai ales, doresc judecarea "abuzurilor" de către tribunalele corecționale. *Petitia de la Iași*, din 1871, constată că "a ajuns la noi licența presei până a fi un adevarat scandal". În 1870, cabinetul Lahovari recurge la arestul preventiv în delictele de presă. Și T. Maiorescu se pronunță (1881) împotriva libertății absolute a presei, cerând măsuri de asanare a spiritului public.⁶⁷ Guvernul liberal se opune însă proceselor de presă, chiar și în cazul pamfletelor, manifestelor antimonarhice și republicane. În schimb, cabinetul conservator condus de Al. Lahovari arestează pe poetul Al. Macedonski, în martie 1875. Aceasta va fi achitată după o detenție de trei luni și jumătate la Văcărești.⁶⁸ Un caz binecunoscut, semnificativ pentru oscilarea permanentă și, într-un sens, inevitabilă, între libertatea absolută a presei și încadrarea sa legală. Și C. Boliac este eroul unui proces de presă în anul 1868.

Radicalismul liberal cere, în continuare, "cea mai deplină libertate" a presei. În 1876, arestarea preventivă în materie de presă este desființată. I.C. Brătianu declară presa, în 1884, "a patra putere în stat".

Trece însă prin Cameră modificarea articolului 24 din Constituție: atacurile împotriva monarhiei și a altor capete încoronate cad sub jurisdicția tribunalelor civile, spre marea indignare a lui C.A. Rosetti, care părăsește dezbatările. Un proces de răsunet urmează articolului injurios la adresa regelui Carol I, declarat *Omul periculos*, de G. Panu (1 aprilie 1887). Autorul este condamnat la 2 ani închisoare și 5.000 lei amendă. Fuge însă la Paris. Dar în 1888 este ales deputat și apoi grăbit.⁶⁹

Se manifestă, uneori, și o cenzură spontană a opiniei publice. Presa își asumă și riscul profesional de a fi unciori agresată, iar redacțiile devastate. Ceea ce se și întâmplă (în 1886) cu ziarele *Epoca* și *Voința Națională*, din București, după o încercare de asasinare a lui I.C. Brătianu. În 1894, un grup de ofițeri organizează o agresiune împotriva directorului ziarului *Adevărul*, Al. Beldiman, în urma unui articol antimонаrhic și antimilitarist.⁷⁰ Sunt indicii că opinia publică, în ansamblul său, nu asimilatează încă principiul libertății integrale a presei. O "formă fără fond". Deocamdată.

9. În secolul 19, în Transilvania, problemele cenzurii sunt, în esență, identice. Dar cu o nuanță specifică importantă: libertatea presei este o armă de apărare și afirmare a drepturilor națiunii române. Toate texteile lui Gh. Barițiu, cel mai însemnat ziarist al epocii, asociază "cuvintele de libertate și dezrobire". Ele apar într-un articol programatic – "Tiparul nostru român din punct politic" (1864) – și în multe alte intervenții (de ex., "Gazetele române și publicul lor" – 1846). Presa are nevoie de "acerul libertăței și nu de alt acer sugrumătoriu".⁷¹ Este vorba, bineînteleș, de cenzură. Ea se intensifică după evenimentele revoluționare de la 1848 și, mai ales, după instaurarea "duализmului" austro-ungar din 1867.

Cenzura autorităților din Transilvania, cu un pas înaintea celei din Principate, este bine organizată și rodată. Victimele sunt, în primul rând, toate perio-

dicele românci, proiectate să permită (T. Racoce), *Espatriatul* (1848), al lui C. Boliac, ars de austrieci, *Orgașul luminării* al lui T. Cipariu, aprobat cu mare dificultate, după găsește ani de insistențe (1839-1845) și alte publicații ale epocii.⁷² G. Barițiu continuă să rămână însă principalul suspect, urmărit deopotrivă de cenzură de la Brașov, Cluj și Viena. Revistele sale – *Gazeta Transilvanicii* și *Foaică pentru minte, înțel și literatură* – sunt hărnicite, anchetate, interzise. Redactorul lor este acuzat de *Halsstraffigkeit* (corbiecie). Publicațiile își relau activitatea abia în 1850, dar redactorul lor este înălțat în definițiv. Este pus și sub severă "privilegiere polițienească".⁷³ Ea se exercită și în Bucovina, unde *K. und K. Landes Præsidium* cenzurează (1864) spectacolele teatrale.⁷⁴

Fenomen tipic regimului represiv de presă și cenzură: numeroase procese de presă. "Eroul" principal este bine cunoscut: *Dare de securitate asupra procesului politic de presă al d-lui George Barițiu* (1877). Dr. V. Lucsaru este judecat în 1887. "Eu am avut trei procese de presă", declară și Ioan Slavici. Este închis la Văcărești, timp de un an (1888-1889).⁷⁵ Dificultăți mari intervin îndeosebi după procesul *Memoriașilor* (1894).⁷⁶ Aurel Mureșanu este anchetat și condamnat pentru un "articol subversiv" (1895). Valeriu Braniște, directorul ziarului *Drepitatea*, se "bucură" de același tratament în 1899.⁷⁷ Între 1893 și 1903, ziariștii români din Ardeal au "făcut" în total 17 ani de închisoare și au plătit 40.000 de coroane amendă.⁷⁸ Nu s-ar putea spune că autoritățile nu au fost vigilente și active.

10. Regimul cenzurii în secolul 20 urmează îndeaproape toate evenimentele politice istorice. Ea este consecința directă a răscoalelor, războaielor, dictaturilor și ocupărilor străine. Libertatea presei este drastic limitată sau pur și simplu desființată pentru o lungă perioadă. Ne înțocăm, în esență, la cenzura *Regulamentului Organic*. La începutul veacului, ne aflăm încă sub regimul *Coastășiei* din 1866, cu diferențele modificări ale *Codului Penal*. În mod, să spunc, "simbolice" – apare în 1900 și cea dinții lucrare de sineză, de bun nivel istoric și juridic, despre *Delictele de presă și legislația noastră*, teza de licență a lui Radu D. Rosetti, viitorul istoric al cenzurii în Moldova.

Primerul atentat grav la libertatea de expresie este urmarea răscoalelor din 1907. O bună parte din presă este denunțată ca instigatoare, una "de anarchiști în serviciul unei societăți oligarhice". Contradicția în

temeni nu supără pe nimenei. România muncitoare este confiscată, publicațiile socialiste sunt denunțate de "tendențe criminale" de către șeful guvernului, D.A. Sturza.⁷⁹ Un al doilea soc, și mai puternic, este urmarea direcției de intrările României în război. Ziarele, fără excepție, sunt supuse jurisdicției tribunalelor militare. Prințul decret (*Monitorul Oficial*, 14 august 1916) li se dădea dreptul "de a cenzura presa și orice publicație... a impiedica apariția oricărui ziar sau publicație, sau numai aparițunea unor anunțuri și titlu sau articole". Un manifest al Partidului Muncii este difuzat totuși în Cameră, la Iași (6 mai 1917) de către G. Diarmandi. Influența evenimentelor din Rusia este evidentă.⁸⁰

După victorie, în 1918-1919, presa revine în mod spectaculos în actualitate prin procesul colaboratorilor la publicațiile autorităților germane de ocupație din București: *Gazeta Bucureștilor* (12 decembrie 1916 – 1 noiembrie 1918), dubletul lui *Bukarester Tagblatt*, înființat încă din 1880. Procesul de desființare (22 februarie – 8 martie 1919) sub acuzația de "înlătă trădare" și "demoralizarea armatei române aflată pe front". Ziarul (detaliu, în genere, "uitat") era aruncat în tranșeele trupelor române pe front. Printre acuzați înființim și nume de marcă: I. Slavici⁸¹, A. de Herz, Dem. Teodorescu și Tudor Arghezi. Aceste din urmă este grăbit în 1919, la intervenția lui N. Iorga. De altfel, toți acuzații, condamnați inițial între 10 și 15 ani închisoare, sunt eliberați după mai puțin de un an. În terminologie modernă, este primul proces românesc de "colaboraționism" cu o putere învingătoare și de ocupație. Cenzura, pe care o putem numi "de război", va funcționa în continuare. În 1920, ziarul *Tara*, din Timișoara, este interzis după câteva numere. În 1922, *Adevărul literar și artistic* protestează, cu și fără semănătură, cel puțin în două rânduri, împotriva "monstruoasei instituții a cenzurii". Este acuzații și Societatea Scriitorilor Români pentru lipsa sa de reacție în fața acestei restricții.⁸²

Constituția din 1923 "garantează" (art. 25) "tuturor libertatea de a comunica public ideile și opiniile lor prin grai, prin scris, prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile de determinate prin Codicele penal, care nici într-un caz nu va putea restringe dreptul în sine". Numai că ordinea statului de drept este constrinsă să dizolve P.C.R. și să suprime toate publicațiile sale, prin *Legea liniștii publice* (1924), mai bine cunoscută ca "legea Mărășescu". P.C.R., conform directivelor Internaționalei

comuniste, urmărea dezmembrarea statului unitar român. Se constată, în același timp, și o tendință de agravare a amintitei legi și de încăpere a Codului Penal. În 1930 apare o nouă lege pentru apărarea liniștii și creditului sării, cunoscută și sub denumirea de legea împotriva alarmismului. Va fi completată, în 1933, prin măsuri ce echivalează efectiv cu reintroducerea cenzurii.⁶³ În 1934, Mircea Eliade se plângă, de pildă, că un articol i-a fost "teribil de masacrat de cenzură".⁶⁴ Și este un singur exemplu.

Problema pornografiei este reluată din plin. Seria deschisă de procesul din 1863 al lui B.P. Hasdeu are, în noul context repressiv, conotații și reverberări politice mult mai ample. De "delictul de ultraj al buzelor moravuri" prin presă este acuzată atât presa și scriitorii de "stînga", cât și de "dreapta". În primul caz, un exemplu tipic este oferit de procesul intentat revistei *Facla* (1913) pentru o caricatură: *Rusinea Tigănei*. Și în Germania, caricaturistul George Grosz va suferi rigorile legii, sub aceeași acuzație, de "pornografie" (1923). În urma pledoariei lui C. Milie, directorul revistei (N.D. Cocca) este însă achitat.⁶⁵ De notat că tema preocupă și unele medii literare, poetul Al. Macedonski apărându-se (în 1916) de aceeași acuzație.⁶⁶ În cercurile de "stînga" se cultivă provocarea și contestarea, cu intenții evidente de scandal și sfidare a indignării "mic-burgheze". Un alt caz tipic este textul lui Geo Bogza, *Poemul invectivă. Cu amprentele digitale ale autorului* (1933). Scriitorul este încarcerat. Cazul său va fi redeschis, în 1937, într-un context diametral opus.

Ascensiunea ideologică și politică a dreptei și a extremității dreptei, din deceniile șase și șapte, folosește ca succesiune "pornografia" în dublu sens. Scriitorii considerați de "stînga" sunt deținuți în presă de extremă dreaptă și chiar arestați (din nou G. Bogza, dar și F. Aderca și H. Bonciu, acesta din urmă condamnat la trei luni închisore). Faptul că un academician (Al. Brătescu-Voinești) redeschide, prin denunț, "dosarul Bogza", spune mult despre mentalitatea și cenzura epocii.⁶⁷ Numai că situația devine și mai complicată prin instaurarea dictaturii regale și represiunile îndreptății nu mai puțin și împotriva extremității dreptei. Vine acum rîndul unui scriitor de dreapta, cu evidente simpatii legionare, Mircea Eliade, să fie acuzat de "pornografie", pentru romanul său *Dominica Cris-tina* (1936). Un pretext pentru a-i înălța din universitate. Din nou scandal, campanii agresive și anchetă zgombatoase de presă, îndeosebi în săptămînalul sim-

patizant *Vremea* (1937).⁶⁸ Intervin în discuție și personalități de prim ordin, cu opinii pro și contra (N. Iorga, E. Lovinescu etc.).

NOTE:

66. Dăi: Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, București, Ed. Militară, 1992; Apostol Stan, *Potere politică și democrație în România. 1859-1918*, București, Ed. Albatros, 1995, pp. 45-46; *Encyclopædia partidelor politice din România (1862-1994)*, București, Mediaprint, 1995, pp. 187-188.
67. Titu Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, Ediție, prefață și indice de Stelian Neagoe, București, Humanitas, 1994, p. 39; Apostol Stan, op. cit., pp. 105, 107, 108, 130, 132.
68. Adrian Marin, *Viața lui Alexandru Macedonski*, București, Ed. pentru Literatură, 1965, pp. 114, 117-119, 123, 126-127.
69. Titu Maiorescu, op. cit., p. 141; Apostol Stan, Mircea Iosă, op. cit., pp. 229, 231-232.
70. Apostol Stan, op. cit., pp. 170, 221.
71. Viața și ideile lui G. Barbu. Studiu și antologie de Radu Panțari, București, Ed. Științifică, 1964, pp. 113, 122.
72. Mircea Pop și Valentin Tașcu, *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi pînă în 1918*, Cluj, Ed. Dacia, 1980, pp. 25, 32, 78-79, 191, 197 etc.
73. Vasile Netea, George Barbu. *Viața și activitatea*, București, Ed. Științifică, 1966, pp. 104-105, 229.
74. Catalogul manuscriselor românești, IV, p. 258.
75. Ioan Slavici, *Inchisoare mele. Scrisori adresate unui prieten din altă lume*, București, Viata Românească, 1921, pp. 42, 59.
76. *Histoire de la Transylvanie*. Sous la direction de Béla Köpeczi, Budapest, Akadémia Kiadó, 1992, pp. 583-585.
77. Ion Bozdog, *Statul polițist. Material documentar dintr-o atrivă secretă brașoveană*, Brașov, 1994, pp. 38, 47, 49, 86, 110.
78. Constantin Antip, *Contribuții la istoria presei române*, București, Uniunea Ziaristilor din Republica Populară Română, 1964, p. 43.
79. Idem, op. cit., p. 76; Apostol Stan, op. cit., pp. 278, 287.
80. Ibidem, op. cit., pp. 85-86; Ibidem, op. cit., p. 339.
81. Ioan Slavici, op. cit., pp. 145-146, 214-233. Detalii despre proces, la Liviu Malija, *Edu, scriitorul. Condiția omului de literă din Ardeal între cele două războaie*, București, Fundația Culturală Română, 1997, pp. 19-31.
82. Liviu Malija, op. cit., p. 196.
83. Constantin Antip, op. cit., pp. 142-143.
84. cf. Mircea Handoca, "Leon Volovici față cu reacțiunea", în *Jurnalul literar*, VIII, 1-4, martie 1997.
85. "Procesul «Facla»", în *Facla*, IV, 21, 23 mai 1913, p. 408.
86. Alexandru Macedonski, "Cuvinte despre Talassa", în *Flaçăra*, V, 29, 30 aprilie, pp. 343-345.
87. Zigu Omea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1995, pp. 450-455.
88. Mircea Eliade, *Mémoires I, 1907-1937. Les promesses de l'équinoxe*, Paris, Gallimard, 1980, pp. 430-440; Zigu Omea, op. cit., pp. 448, 453, 455.

(continuare în numărul viitor)

Secolul 21 și noile sale instituții

OANA VALENTINA SUCIU

Asociația Americană de Științe Politice – APSA – este o organizație profesională importantă din Statele Unite, ai cărei membri sunt angajați în studiul politiciei. Fondată în 1903, Asociația oferă membrilor săi servicii de facilitare a cercetării, a predării în învățămînt și a dezvoltării profesionale. Membrii APSA, numărind peste 16.000 de persoane și instituții și 1.000 de departamente de științe politice, este compusă în special din politologi care cercetează și predau în colegiile și universitățile americane. O recenzie din membrii săi provin din alte șaptezeci de ţări ale lumii, iar un sfert din membrii săi au cariere în afara spațiului academic, în guverne, în firme de consultanță și de cercetare și în întreprinderi private. De la înființarea APSA, membrii ei au ajutat la formarea profesiilor, la largirea oportunităților și la creșterea interesului academic a celor care studiază politica, conducerea și politicile publice naționale și internaționale.

În fiecare an, APSA organizează o conferință, la care participă cea mai mare parte a membrilor săi. Anul acesta, Conferința anuală APSA s-a desfășurat la Washington D.C., în perioada 28-31 august.

Tema anului 1997 a fost "Instituții Noi pentru Secol Nou". Comitetul de conducere, presidat de James E. Alt, de la Harvard University, și de Margaret Levi, de la University of Washington, a pornit cu credință că apropierea unui nou mileniu necesită reevaluarea activităților instituțiilor, o analiză a echitației și eficienței instituțiilor și o reconsiderare a modului în care se vor schimba acestea în viitor. Atunci cînd a realizat programul conferinței, Comitetul de Conducere s-a concentrat pe aceste probleme, dar a prevăzut și paneluri din alte cîmpuri ale științelor politice. La acestea s-au adăugat numeroase mese rotunde, sesiuni în plen și paneluri speciale pentru grupurile relationate.

Panelurile, în număr de patruzeci și cinci, au acoperit toate domeniile de interes ale științelor politice actuale. Ele s-au concentrat pe noile instituții ale secolului, teorie politică (abordări istorice, teorie norma-

tivă, fundamente, teorie formală), metodologie politică, studii juridice, cercetări ale sistemului prezidențial, participare și opinie publică, comportamente electorale și de vot, organizații și partide politice, legi constituționale și jurisprudență, administrație publică, federalism și relații interguvernamentale, politici urbane, politici publice, economie politică, feminism, analiză politică comparativă (a țărilor în curs de dezvoltare, a țărilor foste comuniste, a societăților industriale avansate), politică și societate în Europa Occidentală, politică internațională (securitate, controlul armamentelor, economie politică), reprezentare și sisteme electorale, procese conflictuale, politică și religie, știință, tehnologie și politici de mediu, computere și multimedia, comunicare politică, politici de transformare și ecologice, nouă știință politică, psihologie politică, politică și literatură, rasă și etnicitate, precum și tehnici de predare a științelor politice în învățămîntul preuniversitar și universitar.

Dintre lucrările prezentate la principalul panel, cel dedicat noilor instituții, mai importante ni s-au părtut cele dedicate guvernării în secolul al XXI-lea, instituțiilor și puterii din Uniunea Europeană, deziluziilor publice legate de democrația contemporană.

Panelul cu cele mai numeroase prezentări a fost cel de teorie politică, în care au fost analizate, atât din perspectivă istorică, cât și din perspectivă abordărilor mai recente, lucrări aparținînd lui Aristotel, Xenofon, Cicero, Machiavelli, Hobbes, Augustin, Voegelin, Locke. La acest capitol trebuie menționată și prezentarea realizată de Aurelian Crăițu, doctorand la Princeton University (de altfel, singurul cercetător român participant la această întrînlire): *Traditia liberală franceză aşa cum apare ca în lucrările "doctrinilor" Jouvenel și Guizot, comparată cu opera unui alt mare liberal, Alexis de Tocqueville*. Mai sunt teme liberale ale secolelor XVIII și XIX de actualitate acum? Răspunsul participanților la acest panel este afirmativ. Reflecții asupra puterii ale lui Bertrand de

Jouvenel pot explica comportamentul electoral din anii '20-30 ai secolului nostru. Tot liberalii ne mai pot învăța ce înseamnă să iubești moderat democrația, un lucru mult mai greu de realizat decât pare în realitate.

Venind din Europa de Est, ne-ar fi interesat să asistăm la mai multe prezentări având ca subiect cercetări legate de acest spațiu. A trebuit să suferim o oarecare deziluzie cînd la modulul dedicat politicii din țările foste comuniste am întîlnit numai abordări ale problemelor din spațiul fostei Uniuni Sovietice și Chinei. Să își fi pierdut academicii occideniali interesul față de procesele de tranziție și schimbare din Europa Centrală și de Est? Sau ne aflăm în fața unui pesimism care se datorează evoluției prea lente spre democratic a unora dintre țările spațiului estic? O altă posibilă explicație ar putea fi faptul că din lista asociațiilor naționale de științe politice, România este singura țară care nu are nici o publicație periodică și nici nu a ținut vreo întîlnire mai recentă. Mai mult, Asociația Națională de Științe Politice din România nu a răspuns sondajului realizat de APSA, datele fiind reproduce după numerele precedente ale catalogului editat de asociația americană.

Revenind la conferința anuală, trebuie să spunem că participarea la un asemenea tip de întîlnire este benefică, atât prin nouitatea informațiilor vehiculate, cât și prin participarea la discuții de un înalt nivel academic, din toate domeniile științelor politice. Cu o participare impresionantă (nu trebuie să uităm că i-am putut asculta live pe Robert Putnam, Sidney Verba, Ira Katznelson, Robert Eaton). Conferința anuală APSA s-a dovedit atât un succes organizatoric, cât și unul academic. Rămîne de văzut ce ne va oferi conferința următoare, mai ales că vom și mai aproape de mileniul viitor. □

OANA-VALENTINA SUCIU – graduated from the Faculty of Sociology, University of Bucharest. She works as a program co-ordinator for the Romanian Academic Society.

KARL R. POPPER
Cunoașterea și problema raportului corp-mînte. O pledoarie pentru interacționism

traducere de Florin Lobonț

București, Editura TREI, 1997, pag. 180.

Cartea are ca punct de plecare prelegerile pe care Karl Popper le-a ținut la Universitatea Emory în 1969 pe marginea problemei raportului corp-mînte. Autorul propune o teorie a interacțiunii dintre minte și corp, aflată în legătură cu emergența evolutivă, limbajul uman și "lumea 3" – produsele mîntii umane (teoriile). Ideile utilizate de Popper în cadrul acestei teorii sunt: "trei lumi", evoluția, emergența și funcțiile limbajului. Lucrarea pusă la dispoziția publicului cititor de către editura TREI este ultima semnată de autor, deoarece Karl Popper nu a autorizat publicarea acestui material decât la sfîrșitul vieții. Ea poate fi considerată un fel de propedeutică la întreaga operă epistemologică popperiană.

**Timothy Garton Ash:
"Dosarul 'Romeo'.
O povestire personală"**

Peste un milion de foști cetățeni est-germani și-au consultat dosarele întocmite de fosta securitate Stasi. Lista celor care așteaptă să-și mai vadă dosarul depășește de două ori numărul celor care, pînă în prezent, au avut ocazia să citească fișele, rapoartele, înscrisele confiscate, notele informative, conservate în arhiva Stasi într-o ordine de-a dreptul prusacă. După deschiderea arhivelor nu au fost semnalate nici acte de răzbunare, nici explozii de mînie sau agresiuni împotriva celor deconspiratori: delatori sau ofițeri de securitate. Potrivit legii germane care reglementează administrarea arhivelor, cererile de consultare a documentelor înaintate de foștii oponenți ai regimului comunist au fost aprobate prioritari. Astfel, în ultimii cinci ani au apărut în Germania numeroase cărți bazate pe documentele descoperite. Amintim de volumul poetului Reiner Kunze, intitulat *Numele conspirativ*, "Lirică", sau de cel al lui Erich Loest, *Eckermann-ul meu a fost Stasi* (în titlul acestei cărți, Loest face o aluzie la secretarul lui Goethe, Eckermann, care nota tot ce spunea scriitorul).

Deci, accesul la dosarele întocmite de fosta securitate Stasi nu a "bulversat societatea" și nici nu a provocat un "șoc insuportabil pentru populație". Sintagmele aparțin unor politicieni români care au făcut recent declarații privind chestiunea deconspirării fostei securități.

Înțimplător, în Germania a apărut de curînd un nou volum*,

* Timothy Garton Ash, *Die Akte "Romeo". Persönliche Geschichte*. Hanser Verlag, München, 1997.

Cărți și autori

în care politologul, istoricul și științul britanic Timothy Garton Ash relatează despre propriul său dosar. El nu oferă cititorului o descriere amănunțită a documentelor găsite și nici nu întocmește o antologie a textelor redactate de fosta securitate. În schimb, istoricul și politologul britanic descrie relațiile delatorilor și cea a unui ofițer după ce i-a reîntîlnit, arătîndu-le, bineînțeles, fragmente din Dosarul "Romeo". O povestire personală.

În timpul urmăririi operative a lui Ash, securitatea est-germană îi dăduse numele conspirativ de "Romeo", nume împrumutat de la mașina pe care o conducea în anul 1980. Fiind doctorand, Ash a consultat în acea perioadă arhivele est-germane, căutînd materiale despre Gestapo-ul nazist. El urma să scrie o lucrare de doctorat despre metodele poliției secrete hitleriste. În timpul șederii sale în Berlinul de Est, doctorandul britanic a fost suspectat de Stasi de faptul că ar fi spion englez. Deși autorul volumului de față mărturisește că nu a fost prea șocat în timpul lecturii dosarului, totuși a rămas nedumerit de faptul că o fostă victimă a Gestapo-ului nazist, care trăea în Est și care a trecut prin iadul represiunii hitleriste, a fost o colaboratoare a poliției politice comuniste. În notele întocmite pentru Stasi, fosta victimă a nazismului relata cu lux de amănunte despre toate discuțiile purtate cu Garton Ash. Confruntată fiind cu această activitate, ea nu neagă contactele întreînute cu Stasi, nici nu se scuză, ci doar mărturisește că nu a avut încotro. Amânunte despre notele scrise nu a reînținut. Fostul ofițer Stasi care avea sarcina de a culege informații despre străinul suspectat de a fi spion britanic spune că și-a fă-

cut datoria. Astăzi, acesta lucrează la o agenție de asigurări. Retrospectiv, ofițerul declară: "În trecut, cetățenii erau mulțumiți că li se oferea siguranță. Pentru această siguranță ei erau dispusi să renunțe la anumite libertăți". Din această declarație a securistului, autorul concluzionează: "Toți – victimele și tortionarii – suferă de o amnezie selectivă. Eu încerc să-i înțeleag".

Deja în timpul șederii sale în Est, Timothy Garton Ash și-a dat seama de similitudinile metodelor represive folosite de polițiile secrete în cele două dictaturi germane – cea nazistă și cea comunistă. În ultimă instanță, el a renunțat să mai scrie lucrarea despre gestapo-ul nazist și s-a apucat să redacteze o carte despre "metoda prusacă" a aparatelor represive germane. După apariția cărții, autoritățile est-germane i-au refuzat viza de intrare. Interdicția de a intra în RDG a fost ridicată abia la sfîrșitul anului 1989, la cîteva zile după căderea zidului. Pentru Ash, dosarul descoperit constituie un "cadou plin cu amintiri".

Fără resentimente, Ash mai constată cu ironie fină că grupările pacifiste din Vest au ignorat mișcările protestatare din Est, consumîndu-și energia în discuții politice interminabile și sterile. În timpul șederii sale în Răsărit, autorul a descoperit cealaltă parte a Europei, alte forme de contestare izvorîte din dorința de libertate a popoarelor din estul Europei. "Polonia a devenit pentru mine un fel de Spania", notează laconic Ash, care, sub impresia evenimentelor revoluționare din estul Europei, a devenit unul dintre cei mai importanți analiști politici contemporani.

William TOTOK

RENÉ GUÉNON <i>Simboluri ale științei sacre</i> traducere de Marcel Tolcea și Sorina Șerbănescu, control științific al traducerii de Anca Manolescu București, Editura Humanitas, 1997, pag. 452.	vînd nevoie de nici o prezentare, publicul este invitat să pătrundă în intimitatea și tainele lui Cioran. KAJIME NAKAMURA <i>Orient și Occident: o istorie comparată a ideilor</i> traducere de Dinu Luca București, Editura Humanitas, 1997, pag. 548.	<i>World Religions</i> , evoluțiile ideilor din arii culturale diferite săt analizate de un singur autor. ALEXANDRE KOYRÉ <i>De la lumea închisă la universul infinit</i> traducere de Vasile Tonoiu București, Editura Humanitas, 1997, pag. 220.	Cartea trasează linile mari ale desfășurării revoluției științifice din secolul al XVII-lea, adică istoria distrugerii cosmosului și istoria infinitării universului. MAX I. DUMONT <i>Ebrei, Dumnezeu și istoria</i> traducere de Irina Horea București, Editura Hasefer, 1997, pag. 504.
EMIL CIORAN <i>Mărturisiri și anateme</i> ediția a doua, traducere de Emilian Marcu București, Editura Humanitas, 1997, pag. 174.	Demersul savantului japonez este unic în istoria culturii. Kajime Nakamura compară, de-a lungul întregii istorii, ideile religioase și filosofice ale Orientului cu cele ale Occidentului, identificând posibile similitudini. Lucrarea propusă cititorilor constituie atât o sură de informații, cât și o istorie generală a filosofiei. Expunerea problemelor intelectuale se face dintr-un unghi descul de diferit de cel în care se plasează majoritatea istoricilor europeni și americanii ai ideilor. Aceștia tratează istoria filosofiei folosind ca normă sau criteriu gîndirea europeană. Hajime Nakamura are ca normă gîndirea asiatică, punînd accentul pe lumea indiană. Avantajul lucrării de față îl constituie faptul că, spre deosebire de alte lucrări de asemenea anvergură (<i>History of Eastern and Western Philosophy, History of</i> <i>Eastern and Western Philosophy, History of</i>	Studiul lui Alexandre Koyré analizează revoluția mentală suferită de spiritul uman, în special de cel european, din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Această revoluție a modificat fundamental tezele și tiparele gîndirii noastre. Știința modernă constituie rădăcina și, în același timp, fructul acestei gîndiri. Schimbările produse de această revoluție sau criză a conștiinței europene au constat în: (1) distrugerea lumii concepute ca un întreg finit și bine ordonat, în care structura spațială întruchipa o ierarhie a valorii și perfecțiunii, și înlocuirea acestia cu un univers indefinit care nu mai comportă nici o ierarhie naturală, fiind unit doar de identitatea legilor ce guvernează în toate părțile sale; (2) înlocuirea concepției aristotelice a spațiului cu aceea a spațiului din geometria euclidiană.	"Fără îndoială, este cea mai bună istorie despre evrei scrisă pînă acum", titra <i>Los Angeles Times</i> . Scrisă fără a face concesii ortodoxiei sau intelectualismului, această carte este o "istorie populară" a poporului evreu. Evreii au reușit să scape de moartea intelectuală a fiecărei dintre civilizații în mijlocul căror au trăit. Cum au reușit acest lucru? Pentru a relata povestea celor patru mii de ani de supraviețuire, această lucrare folosește o metodă nouă de concepere a istoriei evreilor. Ea reprezintă istoria generală a fiecărei dintre civilizații respective, analizează evenimentele din istoria evreilor în cadrul acestor culturi diferite și apoi cercetează acele idei, unice la evrei, care le-au permis supraviețuirea sub forma unui grup național și care le-au conferit vitalitatea de a continua ca o societate producătoare de cultură.
MĂRTURISIRI ȘI ANATEME ediția a doua, traducere de Emilian Marcu București, Editura Humanitas, 1997, pag. 174.	Mărturisiri și anateme a avut succes la public la prima apariție, în 1994. Dovadă stă în acest sens reeditarea ei de către editura Humanitas. Cartea cuprinde gîndurile ascunse ale autorului, grupate în șase secțiuni: "La liziera existenței", "Fracturi", "Magia decepciei", "În fața clipelor", "Exasperări", "Acea nefastă clarvizionare". Autorul nemai-		

Summary

2. <i>Editorial</i>	Dan Pavel	The new power and the services
4. <i>Secret Services</i>	Sabina Fati	Secret of information is secret of power
13.	Filip Florian Marius Oprea	Heirs of Securitate – in the first years of democracy
23.	Rodica Chelaru	Guard and Protection Service
26.	Cornel Ivanciu	Report on the crisis of Romanian espionage
30. <i>Civil Society</i>	Alina Mungiu	Intellectuals as political actors in Eastern Europe: the case of Romania (1)
32. <i>Party Dynamics</i>	Sorin Ioniță	Political parties system in Romania
38. <i>Anatomy of Communism</i>	Document	Informative framework of Securitate apparatus (1)
43. <i>Up-to-Date</i>	Oana Marinescu Radu Dobrescu	Gauck's law vs. local law
47.	Iulius Rostăș	Democrat Party and Reform
49. <i>International Politics</i>	Sebastian Huluban	Russian-Turkish relations and PKK terrorism
52. <i>Synthesis</i>	Gabriel Andreeșu	An evaluation of Romanian foreign policy
58. <i>File Sfera Politicii</i>	Adrian Marino	Censorship in Romania. Historia sketch (v)
61. <i>Scientific Events</i>	Oana V. Suciu	XXI Century and its new institutions
63. <i>Book Reviews</i>	William Totok	Timothy Garton Ash, <i>Die Akte "Romeo". Persönliche Geschichte</i>